

T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

KADIN YOKSULLUĞU ÜZERİNE SOSYOLOJİK BİR
ARAŞTIRMA: ELAZI ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN
Prof. Dr. Mahmut ATAY

HAZIRLAYAN
Ömer İsmail YUSUFOLU

ELAZI –2010

T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

**KADIN YOKSULLUĞU ÜZERİNE SOSYOLOJİK BİR
ARAŞTIRMA: ELAZI ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Bu tez ..../..../..... tarihinde aşağıdaki jüri tarafından oy birliği / oy çokluğu ile kabul edilmiştir.

Danışman	Üye	Üye
Prof. Dr. Mahmut ATAY	Doç. Dr. Zahir KIZMAZ	Doç. Dr. Aydın ÇELİK

Bu tezin kabulü, Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun ..../..../..... tarih ve ..... sayılı kararıyla onaylanmıştır.

Prof. Dr. Erdal AÇIKSES
Enstitü Müdürü

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

Kadın Yoksullu u Üzerine Sosyolojik Bir Ara tırma: Elazı Örne i

Ömer ükrü YUSUF O LU

Fırat Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Sosyoloji Anabilim Dalı

ELAZI –2010, Sayfa: XIII+101

Yoksulluk, birtakım ihtiyaçların kar ılanamaması anlamına gelen geni kapsamlı ve çok yönlü bir kavramdır. Bu nedenle yoksullu u tam olarak açıklayabilmek için mutlak/görelî yoksulluk, insani yoksulluk, kent yoksullu u, çalı an yoksullar ve kadın yoksullu u gibi kavramlar türetilmi tir. Bu kavramlardan biri olan kadın yoksullu u, yoksullu un toplumsal cinsiyet boyutuyla alakalıdır.

Günümüzde pek çok kadın yeterli bir e itime sahip de ildir ve kadınların ço u ücretsiz aile i çisi konumundadır. Çalı an kadınlar ise dü ük ücretlerle ve sigortasız i lerde çalı maktadırlar. Bu nedenlerden dolayı kadınlar ma dur olmakta ve yoksul kadınların sayısı giderek artmaktadır. Yoksullar içinde kadınların sayısının artması ve kadınların yoksulluktan daha çok etkilenmeleri nedeniyle kadın yoksullu u olgusu daha fazla önem kazanmı tır. Kadın yoksullu u, yoksullu un bir kadın sorunu haline gelmesini incelerken; aile içi iddet, erken evlilikler, bo anma, e in evi terk etmesi, hane içi e itsizlikler, e itim eksikli i ve çalı ma gibi kadını ilgilendiren durumları da ele almaktadır.

Kadın yoksullu u üzerine ara tırma yapmak amacıyla, örneklem grubu olarak 100 yoksul kadın belirlenmi tir. Bu kadınlar üzerine Elazı 'da bir alan ara tırması planlanarak anket çalı ması yapılmı tır. Yapılan çalı ma sonucunda elde edilen veriler analiz edilmi tir. Bu çerçevede literatür taraması sonucunda olu turulan teorik kısımla, alan ara tırması sonuçları birle tirilerek bu tez hazırlanmı tır.

Anahtar Kelimeler: Yoksulluk, Kadın, Kadın Yoksullu u, Toplumsal Cinsiyet, Ayrımcılık

ABSTRACT
Master Thesis
A Sociological Research on Women Poverty: Elazı Case
Ömer ükrü YUSUFO LU
Firat University
Institution of Social Sciences
Sociology Main Science Branch
ELAZI -2010, Page: XIII+101

Poverty is a comprehensive and multi-dimensional concept which means not to be able to meet certain necessities. Therefore in order to explain poverty exactly it has been produced such concepts as absolute/relative poverty, human poverty, urban poverty, working poor and women poverty. As one of the concept among these, women poverty is relating to the gender dimension of poverty.

Today many of the women do not have an adequate training and most of them are in a situation of family worker with nonwage. Working women, however, are employed in jobs with uninsured and low wages. Because of these reasons women become suffered and the number of poor women gradually increases. The fact of women poverty becomes has a greater importance due to the rising number of women among the poor and being more affected by poverty of women. While women poverty investigates the becoming of poverty a women problem, it deals also with such facts concerning to women as family violence, early marriages, divorce, desertion, inequalities in the home, working and lack of training.

By the aim of making research on women poverty, 100 poor women in Elazı was determined as the sample and a questionnaire was designed to be administrated to them. The data obtained from the survey was analyzed. This thesis was constituted by combining the conclusions drawn from the questionnaire survey and theoretical part being formed by reviewing the literature.

Key Words: Poverty, Women, Women Poverty, Gender, Discrimination

Ç NDEK LER

ÖZET	II
ABSTRACT.....	III
Ç NDEK LER	IV
TABLolar.....	IX
KISALTMALAR	XII
ÖNSÖZ	XIII
G R	1

1.BÖLÜM

ARA TIRMA LE LG L GENEL B LG LER

1.1. Ara tırmanın Amacı	4
1.2. Ara tırmanın Konusu	4
1.3. Ara tırmanın Metodu	5
1.4. Ara tırmanın Evren ve Örneklemi	5
1.5. Ara tırmanın Sınırlılıkları	7

2. BÖLÜM

KAVRAMSAL ve KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Yoksulluk	8
2.1.1. Mutlak Yoksulluk.....	9
2.1.2. Göreli Yoksulluk	10
2.1.3. nsanî Yoksulluk.....	10
2.1.4. Yeni Yoksulluk.....	11
2.1.5. Kırsal ve Kentsel Yoksulluk.....	12
2.2. Yoksullu un Boyutları	13
2.2.1. Çalı an Yoksullar	13
2.2.2. Yeni Kölelik	15

2.2.3. Sınıf-altı (Under-class)	16
2.2.4. Yoksulluk Kültürü	17
2.3. Kadın Yoksullu u veya Yoksullu un Kadınla ması	18
2.4. Kadın Yoksullu unu Etkileyen Faktörler	22
2.4.1. Kadın stihdamı	22
2.4.2. Ayrımcılık.....	25
2.4.2.1. Küresel Anlamda Ayrımcılık.....	26
2.4.2.2. Yerel Düzeyde Ayrımcılık.....	28
2.4.2.3. Hane ç i E itsizlikler.....	29
2.4.3. Sosyal Dı lanma	30
2.4.4. E itim	31
2.4.5. Aile ç i iddet.....	32
2.4.6. Di er Faktörler	34

3. BÖLÜM

ARA TIRMA BULGULARININ YORUMLANMASI

3.1. Örneklem Grubunun Genel Özellikleri	35
3.1.1. Ya	35
3.1.2. Medeni Durum.....	36
3.1.3. E itim	37
3.1.3.1. Kadın E itim Durumu	37
3.1.3.2. Okula Gitmeme veya Okulu Yarıda Bırakma Nedeni	38
3.1.3.3. Erkek E itim Durumu.....	39
3.2. Nüfus le ilgili Bulgular	40
3.2.1. Hane Nüfusu	40
3.2.2. Çocuk Sayısı	41
3.2.3. Aile Planlaması Uygulama	42

3.3. Yoksul Kadınların Ya adıkları Hanelere li kin Bulgular	43
3.3.1. Evin Mülkiyet Durumu.....	43
3.3.2. Konut Yapısı.....	44
3.3.3. Oda Sayısı.....	45
3.3.4. Evde Bulunmayan E yalar	47
3.4. Çalı ma ve Gelir Durumu le lgili Bulgular	48
3.4.1. Hane Reisi	48
3.4.2. Kadının Mesle i	49
3.4.3. Erkek Çalı ma Durumu	50
3.4.4. Kadının Çalı mama Nedeni.....	51
3.4.5. Aylık Gelir.....	52
3.4.6. Hane Borç Durumu.....	53
3.5. Göçle lgili Bulgular	54
3.5.1. Göç Edilen Yer	54
3.5.2. Kentte kamet Süresi	55
3.6. Sa lıkla lgili Bulgular.....	56
3.6.1. Hastalık durumu	56
3.6.2. Psikolojik Tedavi Görme Durumu	57
3.6.3. Sosyal Güvence	57
3.7. Aile çi iddetle lgili Bulgular.....	58
3.7.1. iddet Türü	58
3.7.2. Kadının iddet Gördü ü Ki iler.....	59
3.7.3. Hanede Dayak Olayı.....	60
3.8. Evlilikle lgili Bulgular	60
3.8.1. Evlenme Ya ı.....	61
3.8.2. Evlenme ekli.....	62

3.8.3. Akrabalık Durumu	62
3.8.4. E in Ailesiyle Birlikte Oturma Durumu	63
3.8.5. Kadının Ailesinin İlgilenme Durumu	64
3.8.6. Resmi Nikâh Yapmama Nedeni	65
3.8.7. Bo anma Nedeni.....	66
3.9. Sosyal Ya am ve Yardımlara İlişkin Bulgular	66
3.9.1. Sorunların Paylaşıldığı Kişiler	67
3.9.2. Sosyal Dışlanma	68
3.9.3. Zenginlerin Tutumu.....	69
3.9.4. Ekonomik Anlamda Destek Olan Kişiler/Kuruluşlar	69
3.9.5. Yardıma Başvuran Kişi	70
3.9.6. Alınan Yardım Türleri	71
3.9.7. Sürekli Yardım Alma Durumu	72
3.10. Yoksulluk Kültürü ve Yoksulluğa İlişkin Farklı Bulgular	73
3.10.1. Yoksulluğun Başlangıcı.....	73
3.10.2. Evlenen Kız Çocuğun Ekonomik Durumu	74
3.10.3. Kız Çocuğunun Çalışmama Nedeni	75
3.10.4. Çocuk Ölümleri ve Nedenleri.....	75
3.10.5. Yoksulluğun Temel Nedeni.....	76
3.10.6. Yoksullukla İlgili Diğer Durumlar	77
3.11. Umut ve Beklentilere İlişkin Bulgular	78
3.11.1. Parayı Değerlendirme Etkisi.....	78
3.11.2. Gelecekte Beklenti.....	79
3.12. Diğer Bulgular.....	80
3.12.1. Siyasetle İlgilenme Durumu	80
3.12.2. Dini Ya am.....	81

3.12.3. Bo Zaman Faaliyetleri.....	82
3.12.4. Geçinme Stratejileri.....	83

4. BÖLÜM

DE ERLEND RME ve SONUÇ

KAYNAKÇA.....	90
EK: ANKET FORMU	95
ÖZGEÇM	101

TABLÖLAR

Tablo 1: Mahallelerdeki yoksul sayıları ve örneklem durumu	6
Tablo 2: Örneklem grubunun ya da ılımlı	35
Tablo 3: Örneklem grubundaki kadınların medeni durumu	36
Tablo 4: Örneklem grubundaki kadınların e itim durumu	37
Tablo 5: Örneklem grubundaki kadınların okula gitmeme veya yarıda bırakma nedenleri	38
Tablo 6: Örneklem grubundaki kadınların e lerinin e itim durumları	39
Tablo 7: Hanelerin nüfus da ılımları	40
Tablo 8: Hanedeki evlenmemi çocuklarının nüfus da ılımları	41
Tablo 9: Örneklem grubundaki kadınların aile planlaması uygulama durumu	42
Tablo 10: Örneklem grubundaki kadınların aile planlaması yöntemi uygulamama nedenleri	43
Tablo 11: Evin mülkiyet durumu	43
Tablo 12: Konut yapısı.....	44
Tablo 13: Evlerde bulunan oda sayısı	45
Tablo 14: Evin fiziki problemleri	46
Tablo 15: Evlerde bulunmayan veya yetersiz olan araç-gereçler	47
Tablo 16: Hane reisi.....	48
Tablo 17: Örneklem grubundaki kadınların meslek durumu	49
Tablo 18: Örneklem grubundaki kadınların e lerinin çalı ma durumu	50
Tablo 19: Örneklem grubundaki kadınların çalı mama nedenleri.....	51
Tablo 20: Yoksul hanelerin gelir da ılımları.....	52
Tablo 21: Yoksul hanelerin borç durumları.....	53
Tablo 22: Örneklem grubundaki kadınların göç durumu	54

Tablo 23: Örneklem grubundaki kadınların Elazığ kent merkezinde ikamet süreleri	55
Tablo 24: Örneklem grubundaki kadınların hastalığa yakalanma durumu.....	56
Tablo 25: Örneklem grubundaki kadınların psikolojik tedavi görme durumu	57
Tablo 26: Örneklem grubundaki kadınların sosyal güvence durumu	57
Tablo 27: Örneklem grubundaki kadınların iddete maruz kalma durumu	58
Tablo 28: Örneklem grubundaki kadınların iddet gördüğü yıllerin dağılımı	59
Tablo 29: Yoksul hanelerde dayak uygulama durumu	60
Tablo 30: Örneklem grubundaki kadınların evlenme yaşlarının dağılımı	61
Tablo 31: Örneklem grubundaki kadınların evlenme şekli.....	62
Tablo 32: Örneklem grubundaki kadınların epleriyle akrabalık durumları	62
Tablo 33: Örneklem grubundaki kadınların eplerinin ailesiyle birlikte oturma durumu	63
Tablo 34: Örneklem grubundaki kadınların evlendikten sonra ailelerinin ilgilenme durumları	64
Tablo 35: Örneklem grubundaki kadınların resmi nikâh yapmama nedenleri	65
Tablo 36: Örneklem grubundaki kadınların boşanma/ayrılma nedenleri	66
Tablo 37: Örneklem grubundaki kadınların sıkıntılarını en fazla paylaştıkları kişiler ..	67
Tablo 38: Sosyal dışlanma	68
Tablo 39: Zenginlerin yoksullara yönelik tutumları	69
Tablo 40: Haneye dışarıdan en çok destek olanlar	69
Tablo 41: Yoksul hanelerde yardıma başvuran kişiler	70
Tablo 42: Yoksul hanelerde alınan yardım türleri	71
Tablo 43: Örneklem grubundaki kadınların sürekli yardım alma durumu	72
Tablo 44: Örneklem grubundaki kadınlara göre yoksulluğun ne zaman başladığı ..	73
Tablo 45: Evlenen kız çocuğunun sosyo-ekonomik durumu.....	74

Tablo 46: Yoksul hanelerde bulunan 17 ya ve üzeri kız çocuklarının çalı mama nedeni	75
Tablo 47: 0-5 ya grubunda ölen çocuk sayısı ve ölüm nedenleri	75
Tablo 48: Örneklem grubundaki kadınlara göre yoksul olma nedenleri	76
Tablo 49: Hane içerisinde yoksullu u ilgilendiren problemler	77
Tablo 50: Örneklem grubundaki kadınların parayı de erlendirme ekli	78
Tablo 51: Örneklem grubundaki kadınların gelecekte beklenenleri	79
Tablo 52: Örneklem grubundaki kadınların siyasetle ilgilenme durumları	80
Tablo 53: Örneklem grubundaki kadınların neye göre oy kullandıkları.....	80
Tablo 54: Dini sorumlulukları yerine getirme	81
Tablo 55: Örneklem grubundaki kadınların bo zaman faaliyetleri	82
Tablo 56: Geçinme stratejisi uygulama	83
Tablo 57: Evlerde yapılan üretim türü	83

KISALTMALAR

- AB** : Avrupa Birli i
- ABD** : Amerika Birle ik Devletleri
- BM** : Birle mi Milletler
- D E** : Devlet statistik Enstitüsü
- DPT** : Devlet Planlama Te kilatı
- ILO** : Uluslararası Çalı ma Örgütü
- SYDV** : Sosyal Yardımla ma ve Dayanı ma Vakfı
- TU K** : Türkiye statistik Kurumu
- UNDP** : Birle mi Milletler Kalkınma Programı

ÖNSÖZ

Kadın yoksullu u, yoksullu un daha çok bir kadın sorunu oldu unu ifade eden ve 1970'lerden beri tartışılan bir kavramdır. Bu kavram yoksullu un farklı bir boyutuna işaret etmektedir. Yoksullu un kadınlar açısından daha farklı bir durum oldu unu ve onun toplumsal cinsiyet boyutuyla ele alınması gerektiğini vurgulamaktadır.

Bu tez, kadın yoksullu unu farklı yönleriyle incelemek ve yoksul kadınların durumunu daha net ortaya koymak amacıyla yapılmış olan sosyolojik bir araştırmadır.

Yapılmış araştırmaların süresince bilgisi, tecrübesi ve hoşgörüsüyle bana destek olan değerli hocam Prof. Dr. Mahmut ATAY'a, yoksul kadınlara ulaşabilme noktasında bana yardımcı olan Mamuret'ül Aziz Vakfı üyelerine ve her yönden benimle ilgilenen aileme teşekkürü bir borç bilirim.

Ömer Kükrü YUSUFOLU

ELAZI –2010

G R

Yoksulluk, günümüzde azgeli mi ülkelere özgü sosyal ve ekonomik bir olgu olmaktan çıkmı , neredeyse bütün ülkeleri ilgilendiren küresel bir sorun haline gelmiştir. Yoksulluk aynı zamanda sadece belli bir kesimi de il, toplumdaki birçok kesimi doğrudan veya dolaylı bir biçimde etkilemektedir. Yoksulluk küresel ve ulusal bir sorun olmanın yanında, doğrudan sonuçlarıyla da çeşitli olumsuzluklara yol açan bir durumdur. Yoksulluğun kendisi birçok faktöre bağlı olarak ortaya çıktığı gibi, yoksulluğa bağlı olarak meydana gelen sorunlar da (suç, dı lanma, hırsızlık, intihar vb.) dolaylı biçimde yoksulluğu beslemektedir. Bu ise, yoksulluğu içinden çıkılmaz bir hale (kronik yoksulluğa) dönüştürmekte ve “yoksulluk döngüsü” denilen olgunun meydana gelmesine sebebiyet vermektedir. Örneğin, göç yoksulluğa yol açan önemli bir faktör olduğu gibi, yoksulluk da göçe neden olan önemli bir etmen olabilmektedir.

Toplum içinde bazı kesimler yoksulluğa maruz kalma riskinde daha dezavantajlı bir konumda yer almaktadırlar. Bu dezavantajlı grupta yer alanlara örnek olarak kadınlar, yaşlılar/hastalar, özürllüleri, çocuklar vb. verilebilir. Bunlar içinde kadınlar özel bir yere sahiptir. Hem toplumsal cinsiyet eşitsizliğine doğrudan maruz kalması, hem ev içi ve çocuk bakımından sorumlu olmaları, hem eğitimden yoksun ya da düşük eğitimli olmaları, hem de işsiz ve çalı ma hayatında tecrübesiz olmaları gibi nedenler, kadınların yoksulluk riskini diğer kesimlere göre daha da artırmaktadır. Bu yüzden, kadınlar yoksulluğa daha fazla maruz kalmakta ve yoksulluğu daha derin yaşamaktadırlar.

Dünyada 2.8 milyar (neredeyse dünya nüfusunun yarısı) yoksul insan var. Bunlar içerisinde mutlak yoksul olarak kabul edilen (günde bir dolardan daha az gelirle geçinen) yoksulların sayısı 1,3 milyardır. Bunların da üçte ikisi (950 milyon) kadınlardan oluşmaktadır. Bütün yoksullar içinde ise kadınların oranı %70 civarındadır. Bu oranlar ülkeden ülkeye ve bölgeden bölgeye değişmekle beraber, hemen hemen bütün ülkelerde kadınların daha yoksul oldukları ve daha zor şartlarda yaşadıkları görülmektedir. Türkiye’deki durum da bundan pek farklı değildir. Türkiye’de sayısı 27 milyon olduğu tahmin edilen göreceli yoksulların %70’i kadınlardan meydana gelmektedir (Akçay, 2008).

Yoksulluk, kırsal kesime oranla kentlerde daha yoğun biçimde yaşanmaktadır gibi, kentlerdeki kadınlar da yoksulluğu köydekilere nazaran daha acımasız şekilde yaşamaktadırlar.

Ev ekonomisinin kısıtlı oldu u kent hayatında kadınlar gelir elde etme zorunlulu uyla yüz yüze gelmektedirler. Bilhassa bu durum yoksul haneler için daha fazla önem ta ımaktadır. Kadın yoksullu u farklı hanelerde farklı biçimde ya nabilmektedir. Örne in, ebeveynli hanelere oranla, tek ebeveynli ve hane reisi kadın olan (bo anmı , e i terk etmi veya e i ölmü kadınların hane reisi oldu u) hanelerde yoksulla ma riski daha fazladır.

Yoksullu un farklı bir boyutu olan kadın yoksullu u, her geçen gün daha fazla önem kazanmaktadır. Kadınlar yoksulluktan en fazla etkilenenler olmakta ve böylece yoksullu un yükünü en fazla onlar ta ımaktadırlar. Bunun çok çe itli nedenleri vardır. Ancak bu nedenlerin en ba ında kadına yönelik ayrımcılık gelmektedir. Sosyal tabakala manın katı oldu u ve sınıfsal bir yapının var oldu u ülkelerde, alt sınıfta yer alan herkes ayrımcılı a ve ötekile tirmeye u ramaktadır. Ancak bu alt sınıflarda bile kadınlar erkeklerden daha fazla yoksunlu a ve yoksullu a maruz kalmaktadırlar. Öte yandan daha e itlikçi ve özgürlükçü toplumlarda da kadın ço u zaman ikinci plandadır. Kadın e itim, ekonomi ve siyaset gibi alanlarda erkeklere oranla daha az katılım göstermektedir. Bu gibi faktörler de kadın yoksullu unun temel belirleyicileri olmaktadır.

Yoksul hanelerdeki kadınların ya am standartları di er hanelerdeki kadınlara oranla dü üktür. Yoksulluk kimi zaman aç ya amayı, kimi zaman yarı aç yarı tok ya amayı, kimi zaman da açlık ve toklu un dı ında daha farklı ihtiyaçları kar ılayamamayı vurgulayan bir kavramdır. Tüm bunlar da hane ile birlikte de erlendirilir. Hane içerisinde kadın çocuklarıyla daima yüz yüzedir. Bu durumdaki bir kadın kendisini ihmal etmekte ve daima kendisinden çok çocuklarını dü ünmektedir. Dolayısıyla kadın yoksullu una önem kazandıran ba ka bir boyut da anneliktir. Bir anne çocuklarının ihtiyaçlarını kendi ihtiyaçlarından daha üstün tutar ve öncelikle onların ihtiyaçlarını gidermeye çalı ır.

Kadın yoksullu unun veya yoksullu un kadınla ması olgusunun üzerinde durdu u ba ka bir konu da tek ebeveynli ailelerdir. Tek ebeveynli aileler yoksulluk için önemli bir risk grubudur. Bu aileler içinde hane reisi kadın olanlar yoksullu a daha fazla maruz kalmaktadırlar. Aslında hane reisi kadın olsun veya olmasın yoksul hanedeki bir kadın, yoksulluktan önemli ölçüde etkilenmektedir. Ancak hane reisi kadın

olan aileler herhangi bir maa ları, gelir getiren mülkleri veya malları, kendilerine bakan yakınları yoksa yoksullu un kıskacı altında kalabilmektedirler. Bu ailelerin yoksullukları da kronik olma özelli ini ta ımakta ve böylece yoksulluk bu aileler için içinden çıkılmaz bir durum olmaktadır. Özellikle az geli mi veya geli mekte olan ülkelerde bu durum iyiden iyiye kendini hissettirmektedir.

Tez konusu olarak kadın yoksullu u belirlenmi tir. Kadınların hangi sebeplerden ötürü yoksul oldukları, yoksulluktan nasıl etkilendikleri, yoksullu u nasıl ya adıkları, sosyo-ekonomik ve kültürel seviyelerinin ne oldu u, ne tür bir ma duriyetin içerisinde oldukları bu tezin konusunu olu turmaktadır. Bu çerçevede kadın yoksullu unu Elazı kent merkezinde anket ve kısmen de mülakat yöntemiyle ara tırarak bulgular elde edilmi tir. Bu bulgulardan hareketle tezin genel çerçevesi çizilmeye çalı ılmı tır.

Bu giri bölümünden sonra, ilk olarak ara tırma hakkında genel bilgiler verilecek; ara tırmanın amacı, konusu, metodu, evren ve örnekleme, sınırlılıkları ana hatlarıyla belirtilecektir. İkinci bölümde yoksulluk olgusu kavramsal ve kuramsal açıdan ele alınacaktır. Bu bölümde yoksullukla ilgili çe itli kavramlara de inilecek ve bu kavramlar kısaca açıklanacaktır. Ayrıca kadın yoksullu u ve onu etkileyen faktörler üzerinde durulacaktır. Üçüncü bölümde elde edilen bulgular yorumlanacaktır. Son bölümde ise, tezin genel bir de erlendirmesi yapılacak ve bazı önerilerde bulunulacaktır.

1.BÖLÜM

ARA TIRMA LE LG L GENEL B LG LER

1.1. Ara tırmanın Amacı

Bu tezin genel amacı kadınların yoksulluk içerisinde farklı bir yerlerinin oldu unu göstererek, 1970'lerde ortaya çıkan ve geli en kadın yoksullu u veya yoksullu un kadınlara ması kavramı ı ında, yoksul kadınların durumlarını neden-sonuç ili kisi içerisinde açıklamaktır. Gösterilen bu çaba sosyolojide yeni bir kavram sayılan kadın yoksullu una kazanımlar sa layacak ve belki de bugüne kadar yoksullukla ilgili yapılan çalı malara ayrı bir yön kazandıracaktır. Mademki her yoksul evde bir kadın vardır ve tüm yoksullar içerisinde kadınların oranı giderek artmaktadır, o halde yoksulluk sorununun çözümüne her anlamda mahrumiyetin içerisinde olan kadından ba lamak elbette ki daha do ru olacaktır. Nitekim bazı yoksullu u önleme çalı malarında örne in mikro-kredi uygulamalarında kadınlardan ba landı ı ve onlar üzerinden yoksullu u çözme çabasına gidildi i bilinen bir gerçektir.

Gerek kırsal gerekse kentsel alanda olsun bir hanede yoksulluk en fazla kadını etkilemektedir. Ancak kentlerde ya ayan yoksul kadınların yoksulluktan daha fazla etkilendiklerini söylemek mümkündür. Çünkü kent yoksullu u içerisinde görel yoksulluk, çalı an yoksullar, sosyal dı lanma, yerinden edilmi lik gibi kavramları içinde barındıran çok boyutlu bir sorundur. Bu amaçla ara tırma çerçevesinde Elazı kent merkezinde ya ayan yoksul kadınların ya adı ı sorunlar, yoksulluk içindeki tutum ve davranı ları ve yoksullu a bakı açıları de erlendirilecektir. Böylece yoksullu un temelde bir kadın sorunu oldu u görülecektir.

1.2. Ara tırmanın Konusu

Bu ara tırma kadın yoksullu unu konu edinmektedir. Yoksul kadınlar, onların ya adı ı sorunlar, kadınların yoksulla ma nedenleri bu çalı mada irdelenmi tir. Kapitalizm ve onun dünyanın her kö esine yayılan etkileriyle birlikte kadın yoksullu u ile olan ili kisi, cinsiyet ayrımcılı ı ve hane içersindeki e itsizliklerin yoksulluk üzerindeki etkileri analiz edilmeye çalı ılmı tır.

Yoksullukla birlikte ortaya çıkan, yoksullu a farklı boyutlar kazandıran bazı kavramlar vardır. Mutlak-görel yoksulluk, köy-kent yoksullu u, insani yoksulluk, yeni yoksulluk, yoksulluk kültürü ve altsınıf gibi kavramlar yoksullu un daha iyi

anlaşılmasına ve yorumlanmasına katkı sağlamışlardır. Bu ara tırma kapsamında öncelikle bu kavramlar ele alınarak bu kavramların kadın yoksulluğuna etkileri tartışılmaya çalışılmıştır.

Kadın yoksulluğu veya yoksulluğun kadınlığı kavramı 1970'lerde ortaya çıkmış ve bu süreçten sonra gelişme göstermiştir. Bu olgu kadınların neden daha fazla yoksul oldukları meselesine odaklanır. Bu bağlamda kadın yoksulluğunu belirleyen birtakım faktörler üzerinde durulmuştur. Bu faktörlerin başında çalışmama, ayrımcılık ve eğitim eksikliği gibi sorunlar gelmektedir.

Ara tırma çerçevesinde küçük yaştaki evlilikler, akraba evlilikleri, kadınların yaşadığı ayrımcılık ve dışlanma, aile içi şiddet, boşanma gibi konular da irdelenmiştir. Ayrıca yoksul kadınların ev ortamları, çalışmama durumları, gelir durumları, eğitimlerinin çalışmama durumları, yoksul hanenin demografik özellikleri ele alınmıştır.

1.3. Ara tırmanın Metodu

“Kadın Yoksulluğuna Üzerine Sosyolojik Bir Ara tırma: Elazığ Örneği” konulu çalışmama, bir alan ara tırması olarak tasarlanmıştır. Bu çerçevede öncelikle literatür taraması yapılarak konuyla ilgili birtakım veriler elde edilmiştir. Elde edilen veriler tasnif ve analiz edilerek ara tırmanın teorik kısmı oluşturulmuştur. Ara tırmanın teorik kısmı oluşturulduktan sonra uygulama bölümüne geçilmiştir. Uygulama için ilk etapta anket soruları hazırlanarak anket formları meydana getirilmiştir. Daha sonra Elazığ kent merkezinde yoksulların yoğun olarak yaşadığı doğu-batı, kuzey-güney dağınık belediye mahalleleri belirlenmiştir. Belirlenen mahalleler içerisinde mahallelerin yoksul nüfuslarına bağlı olarak, basit tesadüfî örnekleme yoluyla 100 yoksul kadın seçilmiştir. Sonrasında ise seçilen yoksul kadınlara anket uygulanarak ara tırma için gerekli olan veriler elde edilmiştir. Elde edilen veriler SPSS 11,5 istatistik programı ile analiz edilmiştir. Bunun neticesinde teorik ve uygulama bölümlerinden elde edilen bilgiler ve bulgular çerçevesinde ara tırmanın değerlendirme ve sonuç kısmı oluşturulmuştur.

1.4. Ara tırmanın Evren ve Örnekleme

“Kadın yoksulluğuna üzerine sosyolojik bir ara tırma: Elazığ örneği” konulu çalışmama kapsamında literatür taraması yapılmış, elde edilen veriler konulara göre tasnif edilmiştir. Ara tırmanın teorik kısmı bu şekilde tamamlandıktan sonra uygulama kısmına geçilmiştir. Uygulama kısmında ise ilk olarak evren ve örnekleme belirlenmiştir.

Ara tırmanın evreni Elazı kent merkezindeki 33 mahallede ikamet eden tüm yoksul kadınlardır. Bunların içerisinde belli bir örneklem grubu oluşturmak amacıyla, Elazı 'da yoksullara yönelik bir yardım kurulu u olan Mamuret'ül Aziz Vakfı'nın 2007 yılından itibaren gerçekleştirmeye başladığı "Yoksulluk Haritası Projesi"nin veritabanındaki isim ve adres bilgilerinden yararlanarak 100 yoksul kadın seçilmiştir. Kadınlar seçilirken şu amaçlar izlenmiştir:

- Kent merkezinde, yoksulların yoğun olarak yaşadığı ve kentin güney-kuzey, doğu-batı gibi farklı bölgelerinde bulunan beş mahalle belirlenmiştir. Bu mahalleler Aksaray, Salıba, Fevzi Çakmak, Yeni Mahalle ve Cumhuriyettir.
- Daha sonra bu mahallelerdeki yoksul sayıları, "Yoksulluk Haritası Projesi"nin 2007 yılı verilerine göre tespit edilerek her mahallede kaç yoksul kadına anket uygulanacağı oransal açıdan belirlenmiştir. Aşağıdaki tablo mahallelerdeki yoksul sayılarını, örneklemin temsil etme durumunu ve örneklem grubundaki kadınların sayısını göstermektedir.

Tablo 1: Mahallelerdeki yoksul sayıları ve örneklem durumu

Mahalleler	Yoksul sayıları	Örneklemin temsil durumu %	Örneklem
Aksaray	488	30,08	30
Cumhuriyet	184	11,34	11
Fevzi Çakmak	321	19,79	20
Salıba	304	18,74	19
Yeni Mahalle	325	20,03	20
Toplam	1622	100,0	100

- Örneklemin temsil durumuna göre anket uygulanacak kadın sayısı belirlenmiştir. Ancak kadınlar belirlenirken evde bulunmama, adres değişikliği, görüşmeyi kabul etmeme gibi durumlar göz önünde bulundurularak her mahallede görülecek kadın sayısına 10 ilave edilmiştir. Örneğin Aksaray mahallesinde 30 yerine 40 yoksul kadın ara tırma kapsamına alınmıştır.

1.5. Ara tırmanın Sınırlılıkları

Kadın yoksullu u üzerine yapılan bu ara tırma, Elazı kent merkezinde, yardım kurulu larının listesinde yer alan yoksul ailelerdeki yoksul hane kadınlarını kapsamaktadır. Yoksul evren içerisinde bulunan 33 mahallede anket uygulamak zaman ve maliyet açısından problem yarataca ından, bu mahallelerin sayısı 5'e indirgenmi tir. Belirlenen mahallelerde bulunan 1622 yoksul kadın arasından seçilen 100 yoksul kadın örneklem grubunu olu turmu tur. Seçilen örneklem grubuna anket uygulanırken bazı sorunlarla kar ıla ılmı tir. Evde bulunamama, adres de i ikli i, görü meyi kabul etmeme, dil problemi ve anket sorularını izah etme gibi problemler de ara tırmanın 100 sayısı ile sınırlandırılmasına etki etmi tir.

Yapılan ara tırmanın kadınlar üzerinde gerçekle mesi ve genellikle kadınların e lerinin gündüz saatlerinde evde olmaması nedeniyle kadınlardan bazıları görü meyi kabul etmediler. Bazıları ise utanarak ve sıkılarak cevap verdikleri için anketlerin süresi bir hayli uzadı. Di er yandan yoksul kadınların bir bölümü ara tırmanın amacını tam olarak kavrayamadıkları için anketlere üpheyle yakla tılar. Bu da kimi zaman sorulara sa lıklı cevaplar alabilmeyi zorla tırdı.

2. BÖLÜM

KAVRAMSAL ve KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Yoksulluk

Yoksulluk tarihsel bir olgudur. İlk toplumlardan günümüze kadar de i ik toplumlarda farklı ekilerde görülmü tür. Mahiyeti ve algılanı biçimi toplumdan topluma farklılık gösterse de, tarih boyunca neredeyse bütün toplumların u ra tı ı sorunların ba ında yer almı tür. Ancak, yoksullu un kitlesel bir boyut kazanması ve yazın hayatında fazlaca yer almaya ba laması Sanayi Devriminden sonra olmu tur. 18. yüzyılın ortalarından itibaren sanayile menin Batı kentlerinde yayılması ve bunun sonucunda 19. yüzyılda kentlere kitlesel göçlerin ba laması ve kentle menin hızlanması, kentlerde nüfus yo unlu uyla birlikte kentsel yoksullu u da ortaya çıkardı. Özellikle uzun çalı ma saatleri, monoton i , dü ük ücretler ve çocuk eme inin istismarına ba lı olarak kentlerde oldukça yoksul olan bir i çi sınıfı ortaya çıkmı tür. Çalı ma ve i e verilen kapitalist de er, “Çalı mazsan mahvolursun.” anlayı ı (Bauman, 1999: 22), yoksullukla mücadele çabalarına da yansıma ; bu da yoksulları i siz ve dilencilerle aynı kategoriye sokmu tur. Bu yüzden de yoksullu u önlemeye ve yoksulların ya amını iyile tirmeye yönelik ciddi bir çalı ma yapılamamı tür.

Yoksullu un ikinci defa dünya ve Türkiye gündeminde önemli bir yer alması, 1980'lerden sonra olmu tur. Refah devletinin gerilemesi, neo-liberal politikaların dünyaya yayılması ve artan küreselle me söylemine denk gelen bu dönemde, yoksulluk ulusal hükümetler, çe itli uluslararası kurulu lar (Dünya Bankası, Birle mi Milletler vb.) ve bazı sivil toplum kurulu ları tarafından daha detaylı bir ekilde ara tırmaya ba landı. Özellikle Dünya Bankası yaptı ı yoksulluk çalı maları ve yoksullu a getirdi i tanımlarla yoksulluk konusunda belirleyici bir konuma sahip olmu tur. Dünya Bankası gibi Birle mi Milletler Kalkınma Programı (UNDP) da 1990'dan itibaren yaptı ı çalı malar ve yayınladı ı raporlarla yoksulluk konusuyla yakından ilgilenmi ve yoksullukla mücadelede bazı ulusal hükümetlerle i birli i yaparak yoksullu un azaltılması için ciddi çabalar sarf etmi tir. 2000 yılında yayınladı ı Binyıl Kalkınma Hedefleriyle 2015 yılına kadar mutlak yoksullu un ve açlı ın ortadan kaldırılmasını, en azından yarıya indirilmesini birinci hedef olarak kabul etmi tir.

20. yüzyılın son çeyre inde artan yoksulluk, erkek i sizli i, ekonomik krizler, sava ve iç çatı malar gibi küresel ve bölgesel olaylar en çok kadınları etkilemi tir. Sanayile me ve demokratik hareketlerle birlikte kadınların i gücü konumlarında biraz düzelme olmu ve kadın erkek e itsizli i biraz azalmı tır. Ama kadınların dezavantajlı konumu, geli mi ve azgeli mi birçok toplumda hâlâ varlı nı korumaktadır. Modern toplumda en kötü ko ullarda ya ayanlar ve kendileri ve çocukları için en büyük mücadeleyi verenler yine kadınlardır. Yoksul kadınların ço u içine dü tükleri durumu bir kader olarak görmemi ler, yoksullukla ba etmek için çe itli geçinme stratejileri geli tirmi ler ve bu sayede hayata tutunmaya çalı mı lardır.

2.1.1. Mutlak Yoksulluk

Yoksulluk çok karma ık ve birçok boyuta sahip olan bir kavram oldu u için bir tek yoksulluk tanımı üzerinde uzla ı sa lanamamı tır (enses, 2006: 62). Bu yüzden, birbirinden farklı bazı yoksulluk tanımlamaları yapılmı tır. Bunların ba nda mutlak yoksulluk kavramı gelmektedir. Bu kavram, Dünya Bankası tarafından günde 1 ya da 1,25 doların altında gelire sahip olan insanları anlatmak için kullanılmı tır. Mutlak yoksulluk, genellikle “insanların ihtiyaçlarını kar ılamak için yeterli kayna a sahip olamama” veya “mutlak asgari refah düzeyinin altında kalma” ve “ya amda kalabilmek için gerekli mal ve hizmetlere olan ihtiyaçların kar ılanamaması durumu” olarak tanımlanmaktadır (Alagh'ten akt. enses, 2006: 62-63).

Mutlak yoksulluk kavramı tanımlanırken daha çok günlük kalori ihtiyacı ölçü alındı ı için genel yoksullu u ifade etmekte yetersiz kalmaktadır. Buradan hareketle görelî yoksulluk kavramı türetilmi tir. Buna ra men, dünya bankasının verilerine göre bugün dünya üzerinde ya ayan 2,8 milyar yoksulun yakla ık 1,1 milyarlık kısmı (di er verilere göre 1,3 milyar) hâlâ mutlak yoksulluk içinde ya amaktadır (Toffler&Toffler, 2006: 350). Hatta BM'ye göre dünyada bir milyar aç insan var. BM Gıda ve Tarım Örgütü (FAO) ba kanı Jacques Diouf “Dünyada hiç bu kadar çok sayıda aç insan görmemi tik” demi tir (www.haber7.com).

Mutlak yoksulluk ölçümlerinde temel ihtiyaçlar belirlenerek açlık sınırı veya yoksulluk aç ı hesaplanmaktadır. Bunda bir ki inin ya da ailenin ya ayabilmesi için gerekli olan temel ihtiyaçların neler oldu u belirlenmekte ve onların bu ihtiyaçları kar ılayabilmeleri için en az gelir bütçesi hesaplanarak açlık sınırı veya geçimlik

yoksulluk düzeyi hesaplanmaktadır. Buna daha sonra aile büyüklüğü ve kişilerin yaş ve cinsiyet özelliklerine göre, kalori ihtiyaçları eklenmekte ve fiyatlandırılarak açlık sınırı/yoksulluk açığı saptanmaktadır. Uluslararası çalımlarda ise ülkeler arası fiyat farklarından dolayı, temel ihtiyaçlar de il, günlük tüketim de eri ki i baına dolar cinsinden belirlenmektedir. En yoksul ülkeler için bir dolar, yoksul ülkeler içinse iki dolar limiti baz alınmaktadır (Sallan-Gül, 2002: 108).

2.1.2. Görelî Yoksulluk

Mutlak yoksulluk, temel gıda ihtiyaçlarına yönelik bir kavram olmasına karşın, görelî yoksulluk bireyin sosyo-ekonomik durumu ve toplumdaki diğer birey ve gruplara göre konumunu gösteren bir kavramdır. “Görelî yoksulluk bir ferdin ya da hanehalkının, içinde bulunduğu sosyal grubun ya da yerleşim biriminin içindeki diğerlerine göre yoksulluğu incelediği gibi, bu sosyal grubun ya da yerleşim biriminin diğer grup ve birimlerle karşılaştırılmasını konu edinmektedir” (Zengingönül, 2004: 109).

Görelî yoksulluk aynı zamanda, bireyin sosyal ve kültürel ihtiyaçlarıyla ilgili bir kavramdır. Sallan-Gül’ün (2002: 109) belirttiği gibi, görelî yoksulluk “bireyin insanca bir yaşam sürdürebilmesi için yaşadığı toplumsal çevredeki temel altyapısal, sosyal ve kültürel ihtiyaçlarını karşılayamamasını ve birçok şeyden yoksun olmayı ifade eder.”

Yoksulluk sınırı, mutlak yoksulluk baz alındığında düşük, görelî yoksulluk baz alındığında ise yüksek olmaktadır. Örneğin mutlak yoksulluk için Zambiya’da yoksulluk oranı %63,7 iken, görelî yoksulluk için (günde 2 dolar) %87,4’tür. Hindistan ve Endonezya’da bu oran %35,3’e karşın %80,6, Bangladeş’te ise %36,0’ karşın %82,8’dir (DPT, 2007: 12). Türkiye’de ise yoksulluk oranı kent ve kırsal farklı olmakla birlikte, genel olarak %18,56’dır. Kırsal yerleşim yerlerinde yaşıyanlarda yoksulluk oranı %32,18 kentsel bölgelerde yaşıyanların yoksulluk oranı ise %10,61’dir. Genel olarak, Türkiye’de fertlerin yaklaşık % 0.54’ü sadece gıda harcamalarını içeren açlık sınırının, % 18.56’sı ise gıda dışı harcamaları içeren yoksulluk sınırının altında yaşamaktadır (TUİK, 2008).

2.1.3. İnsanî Yoksulluk

Mutlak ve görelî yoksulluk kavramları yoksulluğu tam olarak karşılayamadığı ve insan kapasitesine vurgu yapmadığı için, bu iki kavramdan daha kapsamlı olan insanî yoksulluk kavramı geliştirilmiştir. İnsanî yoksulluk kavramı, “okur-yazarlık, yetersiz

beslenme, kısa yaşam süresi, ana-çocuk sağlığının yetersizliği önlenemez hastalıklara yakalanmak gibi temel insani yeteneklerden yoksunluk” olarak tanımlanabilir (DPT, 2007: 1).

Mutlak yoksulluk daha çok gıda yoksulluğu (açlık) olarak bilinir. Göreli yoksulluk ise gıda ve gıdadışı (giyim, konut ve enerji gibi) ihtiyaçları karşılayacak gelirden yoksun olmak anlamında kullanılmaktadır. Bu iki kavramı içeren, ama bunlardan daha kapsamlı olan insanî yoksulluk kavramı da insanın mal, hizmet ve alt-yapıya erişimini engelleyen ya da kısıtlayan yoksulluğun insanî boyutu olarak nitelendirilmektedir. UNDP'nin her yıl hazırladığı İnsanî Gelişim Raporu'nda insanî yoksulluk kavramı önemli bir yer tekil etmektedir. Ülkelerin yoksulluk profilleri insanî yoksulluk kavramı çerçevesinde de erlendirilmektedir.

2.1.4. Yeni Yoksulluk

Yoksulluk yeni bir olgu de il; ama yoksulluğun yapısında ve algılanış biçiminde önemli de i meler meydana gelmiştir. Geçmişle kıyaslandığında, yoksulluğun hem anlam hem de yapı biçiminde çok karmaşık bir hal aldığı ve farklı boyutlar kazandığı görülmektedir. Rahnama (2009), yoksul ve yoksulluk kavramlarından hareketle yoksulluğun geçirmiş olduğu dönümleri anlatmaktadır. Örneğin, ona göre (2009: 165-181), adına yerli ve armağan toplumları dediği geçmiş toplumlarda sıkça görülen ve temelde bir yaşam etiği ve geçim ekonomisini temsil eden “gönüllü yoksulluk” ve “paylaşımçı yoksulluk” a günümüz toplumlarında pek rastlanmamaktadır.

Bu dünyada kaybolup giden sadece gönüllü/ruhanî ve paylaşımçı yoksulluk de il; bu yoksulluk biçimlerinin temel özelliği olan yardımlaşma, paylaşma, güven ve sabır gibi değerler de modern toplumların yoksullarında ortadan kalkmaya başlamıştır. Bunun yanında, yoksulluk geçmişte olduğu gibi, geçici ve doğal afetlere ve kıtlıklara bağlı olarak ortaya çıkan bir durum de il; sistem tarafından üretilen yapısal bir sorun haline almıştır. Yunus'un (2003: 23) belirttiği gibi yoksulluk yapısal bir sorundur. Bu yeni durumu anlatmak için yeni yoksulluk kavramı ortaya atılmıştır. Son yıllarda dünyada ve Türkiye'de meydana gelen bir dizi yapısal de işimin sonucu olarak ortaya çıkan yeni yoksulluk, “toplumsal dışlanma riski taşıyan, kenarda kalan, özellikle ekonomik ilikiler açısından sistemle bütünleşme giderek zorlaşan bir tabakaya” (Burra ve Keyder, 2003: 21) i aret etmektedir.

Yeni yoksulluk, I ik ve Pınarcıo lu'nun (2005: 72) ifadeleriyle, “sadece gelir / tüketim sorunları dolayısıyla yoksulların mutlak bir fakirlik çizgisinde ya amasıyla ilgili de il, onların, ya amlarını iyile tirecek ‘yapabilirliklerini’ kısmen ya da tamamen yitirmesiyle de ilgilidir.” Onlara göre (2005: 73), yeni yoksullar kronik i sizlikle kar ı kar ıya kalan, ekonomik, sosyal ve siyasal olarak dı lanan, yoksulluklarıyla ba etmek için hiçbir ümidi kalmayanlardır.

2.1.5. Kırsal ve Kentsel Yoksulluk

Yoksulluk kırsal alanlarda ve kentsel bölgelerde farklı ya anmaktadır. Sanayile me ça ına kadar kırsal yoksulluk daha ön planda iken, sanayile me ile birlikte kentsel yoksulluk daha fazla tartı ılır hale gelmi tir. Yoksulluk kategorilerinde ilk sırayı kırsal yoksulluk ve kentsel yoksulluk almaktadır. Dünya genelinde genel e ilimler olarak kırsal yoksulluk Asya'da, kentsel yoksulluk ise Latin Amerika'da en yüksek boyutlardadır.

Kırsal yoksulluk, “geli mekte olan ÷lkelerde tarım sektörünün hızla çözümlenerek gizli i sizli in açık i sizli e dönü mesi olgusuna dayanır” (DPT, 2001: 105). Uluslar arası çalı ma örgütü (ILO) ise kırsal yoksullu u “kırsal alandaki açık veya gizli i sizlik olarak tanımlamakta, azalan gelir düzeyleri nedeniyle kırsal alanda hızlı bir yoksulla ma süreci dikkat çekmektedir” (DPT, 2001: 105). Ayrıca kırsal yoksullu un meydana gelmesinde topra ın miras yoluyla bölü ülmesi, tarımda makinele menin artması, e itim seviyesinin dü üklü ü gibi faktörler de etkilidir. nsani yoksulluk boyutuyla ele alındı ında kırsal yoksullu un daha iddetli ya andı ı söylenebilir.

Kentsel yoksulluk ise hem kırsal kesimden gelen göç olgusuna dayanmakta, hem de kentteki sosyo-ekonomik yapıdan kaynaklanmaktadır. Göçle birlikte kırdaki yoksullu un kentlere ta ındı ı genel kabul görmü tür. Ancak kentsel yoksulluk sadece göç olgusuyla açıklanamamaktadır. Her ne kadar kentlerdeki yoksulların ço u kırsal kesimden gelenlerden olu uyorsa da, kentlerdeki yoksulluk yapısal bir soruna dönü tü ü için kent yerlileri de yoksulluktan etkilenmektedirler. Bunların önemli bir kısmını çalı an yoksullar olu turmaktadır. Cinsiyet ve ya açısından ise kadınlar ve çocuklar kent yoksullarının içerisinde geni bir yer tutmaktadır. “Birçok ÷lkede kadınlar ve çocuklar, özellikle kentsel yoksullu un en yo un oldu u kesim olarak ortaya

çıkılmaktadır” (Lister’den akt. enses, 2006: 140). Örne in Hindistan’da kadınlar ve çocuklar kentsel yoksullu un %73’ünü olu turmaktadır.

Türkiye’de kentsel yoksulluk da büyük ölçüde kırsal kesimlerden gelen göçlere ba lı olarak ortaya çıkmı tır. Tarımın makinele mesiyle birlikte 1950’lerde kırsal kesimlerden kentlere do ru ba layan birinci göç dalgasını, 1980’lerdeki ikinci göç dalgası izlemi tir. Bu süreçte neo-liberal politikaların önce dünyayı sonrasında ise Türkiye’yi etkisi altına alması, Türkiye’nin do u ve güneydo usundan ba layan terör olayları ve ya anan çatı ma ortamları ikinci göç dalgasının ba lamasında etkili olmu tur. 1980 sonrasında ko ulları daha önceki dönemlere göre daha farklı ve iddet içerikli oldu u için, bu durum yoksulları da olumsuz etkilemi tir. “... 1980 sonrasında de i en ko ulları, yeni ve eskiden pek ansı olmayan daha *saldırgan giri imcilik* stratejilerini mümkün kılmı ve bu anlamda enformel sektörün önünü açmı tır. Bu, kent yoksullarının izledi i stratejilerin de *saldırganla ması* anlamına da gelmektedir. Yeni dönemin baskın göçmen tipi, uysal, kentle bütünle meye istekli bir figür de il, yükselmek adına hemen her eyi yapmaya, bu u urda legal ile illegal arasında gidip gelmeye hazır bir figürdür” (I ık ve Pınarcıo lu, 2005: 127).

2.2. Yoksullu un Boyutları

Günümüzde yoksulluk farklı açılardan kendini göstermektedir. Bunlardan bazıları unlardır:

2.2.1. Çalı an Yoksullar

Bugün yüz yüze kaldı ımız yoksulluk biçimi, sadece bir i /güç sahibi olmayan ya da geçici olarak i sizlik durumuyla kar ıla an insanları de il; aynı zamanda özel sektör veya kamu sektörü olsun dü ük ücretle çalı an birçok insanı da etkilemektedir. “Bir i te çalı tı ı halde, ücret/geliri yoksulluk çizgisinin altında olan ve dolayısıyla hayatını sürdürmede asgari ekonomik ve sosyal faydadan yararlanamayan ki iler çalı an yoksullardır” (Zengingönül, 2004: 107). Ancak bu noktada belirtilmesi gereken udur ki; dü ük ücretle çalı an bütün çalı anların yoksul oldukları söylenemez. E er onların ya adı ı hanede ba ka bir çalı an varsa, herhangi bir yan gelir elde ediliyorsa veya aile maddi anlamda çevresi tarafından sürekli destekleniyorsa orada yoksulluktan söz edilemez. Oysaki bu gibi imkânlara sahip olanların sayısı oldukça sınırlıdır. Bu nedenle

dü ük ücretle çalı mak ve buna ba lı olarak ortaya çıkan çalı an yoksullar günümüz yoksullu unun sıkça rastlanan bir görüntüsüdür.

sizlik büyük bir sorun oldu u için, dü ük ücretle çalı mak zorunda kalmak, birçok insan tarafından i sizli e tercih edilmektedir. “ stihdam edildikleri hâlde, yoksulluk sınırının altında kalan i çileri anlatmak üzere “çalı an yoksullar” terimi üretildi” (Cohen, 2000: 61). Özellikle küresel ekonominin dü ük maliyet için ucuz i gücüne olan talebi, çalı an yoksulların giderek artmasına neden olmaktadır. Çalı an yoksulların ba ında ise, ayrımcılı a en çok maruz kalan kadınlar ve onlarla birlikte çocuklar gelmektedir.

Hem elde edilen gelir açısından hem de çalı ma saatleri bakımından kadın ve erkek arasında büyük farklılıklar vardır. Birle mi Milletler verilerinden hareketle Donkor'un (2006: 1) belirtti ine göre, dünyadaki i in %67'sini kadınlar yaptıkları halde, dünya toplam gelirin ancak %10'unu kazanıyorlar. Yine ona göre, Tanzanya'da erkekler yılda 1,829 saat çalı ırlarken kadınlar ise 3,069 saat çalı maktadırlar. Hindistan'da ise kırsal tarım sektöründeki kadınlar, günde 18 saatten fazla çalı ıyorlar. Dünya Bankası verilerine göre Gana'da ülkenin kuzey bölgesindeki kırsal alanlarda ya ayan kadınlar günde ortalama 70 dakika suyun içinde çalı ıyorlar. Bu, yılda ortalama yakla ık 426 saat anlamına gelmektedir (Donkor, 2006: 1-2).

Kadın eme i özellikle kırsal kesimlerdeki tarım alanlarında yo unla mı tır. Tarım sektöründe çalı an erkeklerin oranı giderek azalırken, kadınların sayısı ise giderek artmaktadır. Future Harvest'in (Uluslararası Tarım Ara tırma Grubu) yaptı ı bir ara tırmaya göre, kadınlar 1950'de tarım eme inin %40'ını olu turuyorlardı. Bugün bu oran %50. Dünyanın birçok yerinde asıl üreticiler kadınlardır. Sahra-altı Afrikası'nda ve Karayipler'de kadın eme i temel gıda ürünlerinin neredeyse %80'inin üretiyor. Asya'da ise piriç tarlalarındaki eme in %90'ı kadınlara aittir (Rahnema, 2009: 262).

Aslında, çalı ıp da yoksul olmak önemli bir çeli kidir. Bu, yeni döneme kadar kendisine rastlanılmayan yeni bir durumdur.

“Çalı an bir insan tarih boyunca hiçbir zaman yoksul olarak de erlendirilmemi tir. *Dilenci, yoksun, haydut ve sefil* nitelemeleri çalı mak istemeyenler, hatta çalı amayanlar için kullanılmı tır. Ama bugün, çalı mak isteyen ve çalı abilecek durumda olan yüz milyonlarca kadın ve erkek,

yetenekleri emek pazarında kimlikle mi , normale mi ve de er kazanmı bir i leve denk dü medi i için *yoksul* olarak de erlendirilmektedir” (Rahnema, 2009: 244).

Çalı an yoksulların durumunu, yaptı m ara tırma sırasında da gözlemledim. Örne in, bir kadın bana unları anlattı:

“57 ya ndayım. Bu halimle temizli e gidiyorum. ki merdivenim var. Onları yıkıyorum. Ayda elime 100 lira para geçiyor (...) Yıllarca tarlalara gittim. El âlemin i lerine ko tum. Artık yıprandım. Biraz düzli e çıkarsak çalı mayaca m. Ekme i evde yapıyorum. Karton toplayıp onunla ekme pi iriyorum. Çar ı ekme i pahalı oldu u için alamıyorum”.

2.2.2. Yeni Kölelik

Yeni kölelik kavramını ortaya atan Amerikalı sosyolog K. Bales'tır. Bales (2005), bugün dünyanın birçok yerindeki çalı ma ko ullarının eski kölelerin çalı ma ko ullarından daha a ır oldu unu belirtmekte; buralarda çalı anların da yeni köleler oldu unu ileri sürmektedir. Ona göre (2005: 10),

“Kölelik patlayan bir i sahası ve kölelerin sayısı gün geçtikçe artıyor. Birileri kölelerin sırtından zengin oluyor. leri bitti inde de kullandıkları bu insanları bir kenara fırlatıveriyorlar. Her ey büyük kârlarla, küçük, ucuz hayatların etrafında dönüyor; i te bunun adı “yeni kölelik”tir. Yeni kölelikte; geçmi teki kölelikten anladı ımız biçimde, do rudan insanların sahibi olunmuyor, onun yerine bütünüyle hâkimiyet altına alınıyorlar. Biraz daha fazla para kazanmak u runa, insanlar kullanılıp atılan aletlere dönü türülüyorlar.”

Bales, dünyanın çe itli yerlerinden (Tayland, Brezilya, Moritanya, Hindistan ve Pakistan) örnekler vererek bu iddiasını delillerle do rulamaya çalı maktadır. Bu yeni kölelik durumunda insanların “ucuz ve tüketilebilir mallar” hâline geldi ini belirten Bales, neticede kölelerin iki ık arasında kaldı nı ifade ederek u soruyu sormaktadır: “Açlıktan kıvranarak özgür olmak mı ye dir, karnı tok, ama köle olmak mı?” (Bales, 2005: 218).

Yeni kölelik kadınlar açısından daha fazla derinlik arz eden bir konudur. Özellikle, Tayland ve Brezilya gibi ülkelerde fuhu sektöründe çalı an kadınların sayısı oldukça fazladır. Ayrıca bu tip ülkelerde dü ük ücretlerle çalı anların ço u kadınlardır.

Bales Tayland'daki ara tırmasıyla ilgili olarak çok çarpıcı bilgiler vermektedir. Yoksullu un kız çocukları üzerindeki etkisini u ekilde dile getirmektedir: "Tayland'daki bazı anne-babalar, aileye gelir getirmesi için kendi kız çocuklarının fuhu sektöründe çalı malarına rıza göstermektedirler" (Bales, 2002: 43-90).

2.2.3. Sınıf-altı (Under-class)

Yoksullu un önemli bir di er boyutu da marjinalle me ile birlikte ortaya çıkan sınıf-altıdır. Sınıf-altı (under-class) tabiri, daha çok Amerika'daki kentlerin slum bölgelerinde ya ayan ve genellikle siyahlardan ve Hispaniklerden olu an marjinal kesim için kullanılmaktadır. Sınıf-altı ya da "Alt sınıf kavramı, geni anlamı ile kendi kaynaklarıyla geçinemeyen, devletin ya da ba ka kurumların deste ini almak zorunda kalan kesimleri betimlemek için kullanılmaktadır" (Ersoy ve engül, 2000: 16). Myrdal'a göre ise alt sınıf; "i siz, i bulamayan, dü ük ücretli i lerde çalı an, ulustan büyük oranda dı lanmı - hayatını, isteklerini ve ba arısını payla mayan- imtiyazsız bir sınıftır" (Ersoy ve engül, 2000: 53).

Sınıf-altı kavramı, Amerika toplumundaki marjinal kesimlerden hareketle olu turulmakla beraber, bugün dünyanın birçok yerinde bu kavramla tanımlanan yoksul kesimler bulunmaktadır. Kavram, özellikle çalı tıkları halde aralarında bir sınıf bilinci olmayan kesimleri ve çalı ma gücünü kaybetmi veya i gücü sahasının dı nda kalmı , bu yüzden de toplumun kenarında kalmı ve her herhangi bir sınıfa dahil edilmemi sosyal grupları anlatmak için kullanılmaktadır. Toplumsal dı lanma riskiyle kar ı kar ıya bulunan bu grupların ba nda ise kadınlar gelmektedir. Marya Buvinic, ço unlu u kadınlardan olu an "dünya çapında yeni bir alt sınıf"ın ortaya çıktını nı belirtmektedir (Rahnema, 2009: 261). Yoksullu un korkunç boyutlara varması ve yoksullar içinde kadınların %70'e varan oranı, bu görü ü haklı çıkarmaktadır.

Ço unlu u yoksullardan olu an marjinal gruplar, toplumun kenarında ya ayan ve toplumsal dı lanmaya en çok maruz kalan kesimler olsa da, yalıtılmı lık ve ötekilik olguları toplumun genelinde görülmeye ba lanmı tır. Belki de yoksulluktan ve gelir e itsizli inden daha büyük tehlike, toplumsal kesimlerin birbirlerinden uzakla malarıdır. I ık ve Pınarcıo lu'nun (2005: 42) belirttikleri gibi, "... gelir farklarından daha ürkütücü olanı, toplumsal kesimlerin birbirinden kopmakta olu udur."

2.2.4. Yoksulluk Kültürü

Yoksulluk kültürü herhangi bir sınıfa ait olmayan yoksulların meydana getirdiği bir yaşam tarzı olarak kabul edilmektedir. Yoksulluk kültürü devamlı olan bir yoksulluk durumunu ifade eder. Daha çok kentlerde yaşamayan ve kendilerini yoksul yaşamayan bir şekilde alımları olan yoksulları anlatmak için kullanılmaktadır. Yoksulluk kültürü yoksullukla beraber ortaya çıkan, dışlanma, umutsuzluk, kapalı yaşam tarzı gibi unsurların yoksul ailelerde tabu haline geldiğini ve sonraki kuşaklara da bir kültür gibi aktarıldığını ifade eden bir kavram olma özelliğini de taşır. Ayrıca yoksulluk kültürü içindeki insanlarda yoksulluğun bir kaderci anlayış hâkimdir. Bu nedenle yoksulluk kültürünü yaşamayan insanların yoksulluktan kurtuluş mekanizmaları üretmeleri beklenemez (Ahan, 2008). Kendileri üretmedikleri gibi başkalarının ürettiği çözümler de onlara yaramamaktadır. Bu da onların yoksulluklarının kalıcı olmasına neden olur.

Kavram O. Lewis tarafından ortaya atılmıştır. “Lewis, yoksulların bir yoksulluk (alt) kültüründe yaşamadıklarını ve bu kültürün onları toplumun geri kalan kesiminden ayırmakla kalmayıp, yoksulluğa mahkûm ettiğini tezini geliştirmiştir. Ona göre, tarımcı köyler, gecekondu ve iç kentlerde toplumun diğer kesimlerinden ayrılmış şekilde bulunan yoksullar, problemleri, engellenmeleri ve dışlanmalarını yenmek için, kendilerine has tutumlar, değerler ve davranışlar geliştirir ve etkisiz bir toplumda kendilerine göre bir ‘hayat tarzı tasarlayarak’ uyum sağlamaya çalışırlar. Bu alt kültürü, genel anlamında, bir toplumsal örgütlenmemişlik karakterize eder. Böyle bir alt kültür, sadece bu insanların toplumdaki marjinal durumlarına tepkilerini değil, aynı zamanda bu marjinal durumun içselleştirilmesi ve gelecek kuşaklara aktarılmasını da yansıtır” (Slattery, 2008; 393). Yoksulların toplumun başına bela olmamaları için çeşitli görüşleri sürülmüştür. Yoksulluk kültürünün de içinde yer aldığı görüşler şunlardır:

- Yoksulların mekânsal olarak tecrit edilmeleri,
- statistikî verilerle yoksulları kontrol altında tutma,
- Suçlayıcı bir tarzda yoksulluğu yoksulların bireysel özellikleriyle açıklama (tembellik, hesabını bilmezlik, kötü alımlara sahip olma, çok çocukluluk v.s.),
- Yoksulluk kültürü,

- Yoksullu u hayırseverli e havale etme (Bu ra, 2008: 10-11).

Yoksulluk kültürü, genellikle “kronik yoksulluk” ve “yoksulluk döngüsü” ile birlikte anılmaktadır. Lewis, “...yoksulluk kültürünün ortaya çıkmasında, nakit ekonomisi ve ücretli eme in yaygınlı ı; yüksek bir i sizlik ve vasıfsız i gücünün istihdam yoklu u; dü ük ücret; dü ük gelirli insanlar için hükümet marifetiyle ya da gönüllü bir toplumsal, ekonomik ve politik örgütlenme eksikli i; akraba ili kilerinin çok yanlılı ı; kolayca eklenemeyen bir egemen sınıf de er kümesinin mevcudiyeti gibi nedenleri sıralamaktadır” (Çi dem, 2002: 141). Yoksulluk döngüsü ise daha ziyade “...birbiriyle ili kili ve birbirini güçlendiren mahrumiyetlerin bir kısır döngü olu turarak yoksulluktan çıkı ı engellemesi ile ilgilidir” (enses, 2006: 210).

Yoksulluk kültürü, yukarıda da belirtildi i gibi yoksullu un kronikle mesini de ifade eder. Buna da kronik yoksulluk adı verilmektedir. Kronik yoksullu un ortaya çıkmasında ve devam etmesinde, ülkelerin IMF ve Dünya Bankası gibi kurulu larla girdikleri ili ki sonucu yapılan dı borçlanmalar, sosyal yardım programlarıyla yoksullu un benimsetilmesi, i sizlik ve dü ük ücretler gibi faktörler etkili olmaktadır. Özellikle sosyal yardımlar insanları yoksullu u bir kader olarak görmeye alı tırmaktadır. Örne in, “Amerika’daki yoksullara, özellikle de yoksul siyahlara yapılan sosyal yardım miktarları arttıkça, bu insanların daha yoksul, daha çaresiz, daha zararlı duruma dü tüklerini söylemek mümkündür... Amerika’daki sosyal yardım harcamaları ba ımlılı ı te vik etmektedir. Güç kazandırmak yerine felce u ratmaktadır” (Drucker, 2000: 71).

2.3. Kadın Yoksullu u veya Yoksullu un Kadınla ması

Kadın yoksullu u konusu 1970’lerden itibaren literatürde yer almaya ba lamı tır. Yoksullu un dezavantajlı gruplar arasında en çok kadınları etkilemesi yeni kavramların türetilmesine neden olmu tur. Örne in “yoksullu un kadınla ması” (Moghadam, 2005), “hane reisinin kadınla ması” ve “yoksulların en yoksulu” (Chant, 2003) bu kavramların ba ında gelmektedir. Bu kavramlardan hareketle kadın yoksullu unun nedenleri ve kadınlara yönelik toplumsal cinsiyet e itsizli inin sebepleri saptanmaya çalı ılmaktadır.

Yoksulluk; cinsiyeti, ya ı, medeni durumu, ırk ve etnik yapısı ne olursa olsun toplumda her kesimden insanı etkileyebilmektedir. Fakat her insan yoksullu u aynı

ekilde ya amamaktadır. Yani yoksullar arasında birtakım farklar söz konusudur. Örne in cinsiyet açısından bakıldı ında kadınların ya adı ı yoksulluk, erkeklerinkiyle aynı de ildir. Kümbeto lu'na göre (2002: 129), “kadınlar erkeklere göre yoksullu u farklı biçimde ya arlar, farklı algırlar ve farklı stratejiler geli tirirler”. 1970’lerden önceki yoksulluk çalı malarında cinsiyet temelli bir yakla ım geli tirilmemi tir. Önceki yoksulluk çalı malarında, yoksulluk incelenirken hane dikkate alınmı tir ve bütün yoksullar aynı açıdan de erlendirilmi tir. Yoksullu un kadın açısından ele alınması yukarıda da belirtildi i gibi 1970’lerden sonradır. Bu tarihten sonra kadın çalı maları a ırlık kazanmı ve yoksulluk olgusu kadın açısından ele alınmaya ba lamı tir. Cinsiyet temelinde ayrımla mı bir yoksulluk çözümlemesi, geli me ve refahın farklı ülkelerdeki gerçekli ini çok daha iyi anlamaya yardım etmi tir (Kümbeto lu, 2002: 129).

Yoksulluk ihtiyaçları kar ılayamama, sahip olamama, istedi ini alamama anlamlarını ta ırken, aynı zamanda dı ta tutma, arka planda bırakma ve ötekile tirme gibi kavramlarla beraber tanımlanmaktadır. Bunu en çok ya ayan ve buna en fazla maruz kalanlar ise kadınlardır. Bu yüzden yoksulluk içerisinde yeni bir kavram türetilmi tir. Bu kavram kadın yoksullu udur. “Kadın yoksullu u veya yoksullu un kadınla ması kavramının kökeni, Amerika’da yalnız ya ayan ve yoksulluk yardımı alan kadınlar (anneler) hakkında yapılan tartı maya dayanmaktadır. Terim ilk olarak Pearce tarafından 1978’de kullanılmı tir. Pearce’ye göre, yoksulluk hızla bir kadın sorunu haline gelmeye ba lamı tir. Gonyea’a göre, Pearce’nin yoksullu un kadınsıla ması kavramını temellendiren tarihsel geli me ise geli mi kapitalist toplumlarda, özellikle Amerika’da 1970’lerden sonra klasik çekirdek aile anlayı ı ve prati inin, sarsılması ve de i mesidir” (Güne , 2002).

Yoksullu un kadınla ması kavramını Goldberg ve Kremen ise (1990: 2-3), kendilerini ve ailelerini geçindirmek zorunda olan kadınların bütün yoksullar içinde ço unlu u olu turdu unu vurgulamak için kullanmı lardır. Günümüzde bu kavram sadece yalnız ya ayan veya hane reisi kadın olan ailelerin durumlarını belirtmek için de il, aynı zamanda evli olan kadınların yoksulluklarını açıklamak için de kullanılmaktadır.

Kadın yoksullu u toplumun iç dinamikleriyle de ilgili olan bir konudur. Donkor'a göre kadın yoksullu u, kadını ikinci sınıf vatanda olarak gören, onu ikinci planda tutan ve kısacası ona hak etti i de eri vermeyen sosyo-kültürel ve politik yapıların bir sonucu olarak da görülebilir. Di er bir ifadeyle kadını yoksulla tıran toplumdur denilebilir. Bu olgu ço u zaman dini unsurlarla ba da tırılmaktadır. Ancak iyi incelendi inde kadını ikinci plana atılmasında etkili olan temel faktör din kurumu de il geleneksel yapının kendisidir (Donkor, 2006: 1).

Rahnema (2009: 257) yoksullu un kadınla masını “modernize yoksulluk” olarak tarif etti i modern yoksullu un ikincil görüngüsü olarak ele almaktadır. Modern yoksullu u geleneksel yoksullukla kıyaslayan Rahnema, modern dönemde kadının konumundaki de i imleri yeni ortaya çıkan iktidar tarzlarıyla ili kilendirmektedir.

“Geleneksel topluluklarda ailenin ve ailenin ya adı ı toplumsal ortamın ekonomik yapısı, kadın ve erkekler tarafından e it olarak korunuyordu: ya bütün kadın ve erkekler yoksuldu ya da hiç kimse yoksul de ildi. Bu durum iki tür arasında hiçbir i bölümünün bulunmadı ı anlamına gelmiyordu. Genellikle erkekler tarafından yerle tirilen adetler, ayrımcılıklar kadının aleyhineydi ve kar ılıklılık ve toplumsal bütünü düzenleyici ilkeler, kadınların bütündeki yerine daha az saygılıydı. Tüm ev i lerinden sorumlu olan kadınlar, aynı zamanda (ve genellikle erkeklerden daha fazla) topluluk için gereken ekonomik ve üretken etkinliklere katılıyorlardı” (Rahnema, 2009: 257-258).

1995 yılında Pekin 4. Dünya Kadın Konferansı'nda kabul edilen Pekin Eylem Platformu'nda yoksullu un kadınla ması kavramı yo un olarak kullanılmı tır. Bu kavram Pekin Konferansı ile birlikte, kadın ve yoksulluk konusunda yapılan analizlerin kilit kavramı olmu tur. Bu kavram, u olgulara i aret etmek için kullanılmaktadır:

- Erkeklerle kıyaslandı ında, kadınların yoksullukla kar ıla ma olasılıkları daha yüksektir.
- Kadınların yoksullu u erkeklerin yoksullu undan daha ciddidir.
- Kadınlar arasında görülen yoksulluk durumu erkeklerin arasında görülene göre, zaman içinde artmaktadır (Ecevit, 2003).

Bu olgular yoksulluk içerisinde kadının farklı bir bakı açısıyla de erlendirilmesi gerekti ini ortaya koymaktadır. Ayrıca yoksullukla ilgili bazı

istatistikî de erlendirmeler kadın yoksulluğunun önemini daha fazla vurgulamaktadır. Dünyanın birçok yerinde, özellikle A. Sen'in (2004: 142) a ırı yoksulluğunun en fazla yoğunlaştığı bölgeler olarak gösterdiği Güney Asya ve Afrika Sahra Afrikası'nda, en yoksul olanlar ve yoksul kesimlerde çoğunlukla kadınlar kadınlardır. Yoksulluk çalışmalarında elde edilen rakamlar kadınların daha fazla yoksulluğa maruz kaldıklarını ve yoksulluktan daha çok etkilendiklerini ortaya koymaktadır. Bu rakamlardan bazıları şöyledir:

- Dünyamızda mutlak yoksulluk yaşayan 1,300 milyon yoksulun yaklaşık 950 milyonunu yani %70'ini kadınlar oluşturmaktadır,
- Aile sayısı olarak bakarsak, yaklaşık 1,420 milyon ailenin 270 milyonunu (%20'si) yoksul aileler oluşturmaktadır ve bu ailelerin 90 milyonu kadınlar, 180 milyonu erkekler tarafından yönetilmekte,
- Kanada'da yoksul erkek nüfus toplam nüfus içinde %14,6'lık bir paya sahipken, kadınlar için bu oran %19 olarak görülmekte,
- Rusya'da 30 milyon kadın arasında yoksulluk içerisinde bulunmakta,
- ABD'de 13 milyon kadın büyük bir yoksulluk içerisinde yaşamaktadır. (Rahnema, 2009: 263)
- ABD'de yapılan bir araştırmaya göre 37 milyon yoksul içinde kadınların sayısı erkeklerden fazladır. Kadınların %13,8'i erkeklerin ise %11,1'i yoksuldur.
- Amerika'da yaşayan etnik gruplar içerisinde yoksul kadınların oranı fazladır. Siyahîlerden oluşan Afrika kökenli ABD vatandaşları arasında yoksul kadınların oranı %26,5, erkeklerin oranı ise %22,3'tür. Hispanikler içinde yoksul kadınların oranı %23,6, erkeklerin oranı ise %19,6'dır. Asya kökenli vatandaşları içinde yoksul kadınların oranı %10,7 erkeklerin oranı ise %9,7'dir. Sadece azınlıklar ve etnik gruplarda değil beyazlar arasında da kadın erkeğe göre daha fazla yoksuldur. Beyazlar içinde yoksul kadınların oranı %11,6 iken erkeklerde bu oran %9,4'tür (Cawthorne, 2008).

Kadınların yoksulluğuna daha fazla oranda yaşamalarının bazı sebepleri vardır. Akçay'a göre, "i gücüne katılmada kadınların daha dezavantajlı konumda olmaları, eğitim olanaklarından daha az yararlanmaları, kadının çalışmasının önündeki engeller, düşük ücretler, elde ettikleri gelirin denetiminde yeterli söz haklarının olmaması gibi

faktörler kadınların daha fazla yoksul olmasına neden olmaktadır” (Akçay, 2008). Ayrıca “mülkiyet üzerinde söz hakkına fazla sahip olamamaları, kaynakları kullanmada ve de er üretmede e itsiz muamele görmeleri, ekonomik ve politik kurumlarda ya adıkları sosyal dı lanma gibi etmenler de onların yoksullu unu önemli ölçüde etkilemektedir” (Ecevit, 2003: 85).

Kadın yoksullu u ile ilgili bir di er önemli nokta, açlı ın ve yoksullu un erkeklere oranla kadınları daha çok ilgilendiren konular olmasıdır. Yunus’a göre kadınlar açlık ile yoksullu u erkeklerden çok daha yo un biçimlerde ya arlar. “E er aile üyelerinden birinin aç kalması gerekiyorsa, bunun anne olması yazılı olmayan bir yasadır. Açlık ve yokluk günlerinde bebe ine meme verememe travmasını ya amak zorunda kalan da yine annedir” (Yunus, 2003; 104).

2.4. Kadın Yoksullu unu Etkileyen Faktörler

Kadın yoksullu unu etkileyen faktörlerin ba ında kadın istihdamı, ayrımcılık, sosyal dı lanma, e itim ve aile içi iddet gelmektedir. Kadınlar yeterli düzeyde istihdam edilmedikleri, gerekli e itimi alamadıkları, hayatın her alanında ayrımcılı a maruz kaldıkları ve sosyal anlamda dı landıkları için yoksullu u erkeklerden daha fazla ya amaktadırlar. Bunlara ek olarak kadınların aile içi iddetten en fazla etkilenen ki iler olmaları, onların yoksullu unu daha derin bir hale getirmektedir. Kadın yoksullu una en fazla etki eden bu 5 faktör ara tırmanın bu bölümünde ele alınacaktır.

2.4.1. Kadın stihdamı

Kadının çalı ma hayatındaki konumu ve i gücüne katılım oranı kadın yoksullu unu etkileyen faktörlerin ba ında gelmektedir. Her eyden önce, kadınlar i gücüne girmede erkeklerden daha dezavantajlı bir konumdadırlar. kinci olarak, kadınlar i gücünde yer alsalar bile, ya mesleki beceri gerektirmeyen i lerde ya da yo un fiziksel emek isteyen i lerde dü ük ücretlerle çalı maktadırlar. Dü ük ücretler, sermaye sahiplerinin de lehinde olan bir uygulama oldu u için bugün dünyanın birçok yerinde, özellikle erkeklerin i siz oldu u yerlerde, kadınlar dü ük ücretlerle çalı mak zorunda kalmaktadırlar. Gecekondu Gezegeni adlı eserinde yoksulların kentlerin kenar mahallerinde ve oldukça kötü ko ullarda ya adı ını belirten M. Davis (2007), kadınların çalı ma hayatıyla ilgili de çok çarpıcı bilgiler vermektedir. Ona göre (2007: 192-193), “Sanayisizle me ve erkeklerin çalı tı ı resmi sektör i lerinin yok olu u, ço unlukla

bunu izleyen erkek göçü, kadınları parça bağı çili, içki satıcılığı, portacılık, piyango bileti satıcılığı, kuaförlük, diki makineciliği, temizlikçilik, bulaıkçılık, domuz çobanlığı, bebek bakıcılığı, fahi elik gibi yeni geçim imkânları yaratmaya zorlamaktadır.”

Dünyanın hemen her bölgesinde kadınların iş gücüne katılım oranı erkeklerinkinden düşüktür. Kadınların genel olarak konumu ve özelde çalışmaları hayatındaki durumları ülkeden ülkeye ve aynı ülke içindeki sosyal gruplar arasında farklılık göstermektedir. ABD ve Avrupa Birliği ülkeleri gibi gelişmiş olarak kabul edilen ülkelerde kadınlar daha çok statü ve kariyer konularında ayrımcılığa maruz kalmaktadırlar. Hindistan ve Bangladeş gibi Üçüncü Dünya ülkelerinde ise, hem iş gücüne katılımında hem de diğer konularda kadın-erkek eşitsizliği oldukça yüksek oranlarda görülmektedir. “Dünya ülkeleri arasında en yüksek katılım skandinav ülkelerinde gerçekleşirken, en düşük katılım Latin Amerika ülkelerinde olmaktadır. Öte yandan dünyadaki toplam üretimin üçte ikisini kadınlar gerçekleştirmektedirler. Buna karşın kadınlar dünya gelirinin sadece %5’ine sahiptirler” (Cömertler, 2003: 184).

Her ne kadar istatistiklere yansımıyorsa da kadınlar şehirlerde özellikle kayıt dışı sektörlerde istihdam edilmektedirler. Kadınların tarım dışı işlerde, şehirsel alanlarda en yüksek oranda çalışmaları bölgelerin başında Latin Amerika gelirken, en az istihdam edildikleri ülkelerin başında da Arap ülkeleri gelmektedir. Sahra-altı Afrika ve Asya ise kadınların %25-30 dolaylarında şehirsel işlerde çalışmaları küresel ölçekteki önemli bölgelerdir (Özgüç, 1998: 124-125).

Rahnema’ya göre, “kadınlar bugün modern bir sefaletin içindedirler. Bu kadınlar genellikle yalnız ve köklerinden koparılmış kimselerdir. Kadınların çoğu, hayatta kalmanın bir yolunu bulmak umuduyla kentlere ya da yabancı ülkelere gitmek için ailelerini ve topluluklarını terk etmeye zorlanan erkeklerin boşaltmaya başladığı kırsal bölgelerde yaşıyor. Bu kadınlar kırsal nüfus için gerekli olan gıda ürünlerinin %60’ını veya %70’ini üretiyorlar. Future Harvest’in (Uluslararası Tarım Araştırma Grubu) son zamanlarda yaptığı bir araştırma bu gerçeği kanıtlıyor. Kadınlar 1950’de tarım emeklerinin %40’ını oluşturuyorlardı. Bugün bu oran %50’dir. Dahası dünyanın birçok bölgesinde asıl üreticiler kadınlardır. Sahra Afrika’sında ve Karayipler’de kadın emekleri temel gıda

ürünlerinin neredeyse %80'ini üretiyor. Asya'da pirinç tarlalarındaki eme in %90'ı kadınlara aittir” (Rahnema, 2009: 262).

Türkiye’de ise kadın eme inden yararlanma durumu tarihin her döneminde kendini göstermiştir. Osmanlı döneminde ve daha öncesinde kadınlarımız ailelerinin geçiminde önemli bir yere sahip olmuşlardır. Ancak kadınlar ticaretle ve zanaatla da il, özellikle evlerinde veya tarlalarda çalı arak üretime katkı sa lamı lardır. Bu üretim de daha çok tarım ve hayvancılık alanında gerçekte mi tir. Daha sonra kadın eme i, “19. yüzyılda Osmanlı’dan bu yana imalat sanayinin tarihinde önemli bir yere sahip olmu tur. 20. yüzyılın ba ında Osmanlı imalat sanayinde bir dü ü ya anmı tur. Ancak bu daha çok örgütlü erkek eme inin ürünlerine yönelik olmu tur. Di er yandan kadın eme inin özellikle evlerde üretti i dantel i i, halıcılık, ipek dokuma ve di er tekstil ürünleri giderek geni lemi ve dı pazara yönelmi ti. 1880’de fabrikalar kuruldu unda tekstil i çilerinin ço unlu u dü ük ücretle çalı an kadınlardan olu maktaydı” (Kalaycıo lu&Tılıç, 2000: 31).

1950’lerden sonra Türkiye’de kadının çalı ma durumu, nüfusla ters orantılı bir ekilde gerçekte mi tir. Nüfus arttıkça kadınların i gücüne katılım oranları dü mü tür. 1955 yılında %72; 1970 yılında %50,3; 1980’de %45,8; 1990 yılında %42,8; 2001 yılında ise %26 olarak tespit edilmi tir. Bu veriler nüfusla ba lantılı oldu u gibi aynı zamanda kırdan kente göçle de ilintilidir. Kentlerde ya ayan kadınlar genellikle dü ük statülü i lerde istihdam edilmektedirler. Dü ük ücretlerle ve kayıt dı ı olarak çalı maktadırlar. Kırsal bölgelerde ise kadınlar tarım sektöründe çalı maktadırlar. Ülkemizde kadın i gücünün en yo unla tı ı alan tarım sektörüdür. Kadınlar tarlalarda ve bahçelerde ya dü ük ücretlerle ya da ücret almadan çalı maktadırlar. Tüm bunlar ço unlukla e itim almamı veya eksik e itim almı kadınlar arasında görülmektedir. E itim düzeyi arttıkça kadının statüsünün yükseldi i de bilinen bir gerçekliktir (Bircan, 2002: 123).

21. yüzyıl Türkiye’sine baktı ımızda da benzer sonuçları görmemiz mümkündür. TU K ve D E verilerine göre, 2003’te AB ülkelerinde çalı abilir nüfusun %70’i istihdam edilirken, Türkiye’de bu oran %40.3’tür. Ayrıca Türkiye’de i gücüne katılım ve istihdam oranları kadınlar arasında çok daha dü üktür. 2003 yılında kadınların i gücüne katılım oranı %25, istihdam oranı ise %22’dir. Erkeklerin i gücüne

katılım oranı %72, istihdam oranı ise %65'tir. Her iki grup için de, 2004 ve 2005 yıllarında bu oranlarda %2'ye varan düşüşler yaşanmıştır. Enformel sektörlerde çalışmak da birçok kişi için yoksulluktan kurtulmaya yetmediğinden, Türkiye'de yoksulların yarısından fazlasını çalışanlar oluşturmaktadır. Bu ise çarpıcı bir gerçeği yansıtmaktadır. 2005 yılında Türkiye'de genel olarak kayıtdışı çalışanların oranı %50'dir. Ancak bu oran aynı yıl tarımda ücretsiz aile işçileri ve tarımda yevmiyeli çalışanlar arasında %98'e ulaşmaktadır. Kayıtdışı çalışmaya, kadınların yoğunlaştığı aile işletmeciliği, tarım, tekstil, temizlik gibi sektörlerde ve dolayısıyla da kadınlar arasında daha yüksektir. Kayıtlı çalışmayan kadınların oranı 2002 yılında yüzde 71,5 iken erkeklerin oranı %43,5'tir (Gül&Sallan-Gül, 2008: 365-366).

2.4.2. Ayrımcılık

Kadın yoksulluğuyla ilgili olarak üzerinde en çok durulan konuların başında ayrımcılık gelmektedir. Gerek küresel, gerek yerel, gerekse hanehalkı içinde olsun ayrımcılık, biçimi ve yapısı farklı olmakla beraber, hemen hemen her toplumda görülen bir olgudur. Ayrımcılık, en çok yaş, cinsiyet ve eğitim konularında görülmektedir. Hemen her kategoride ayrımcılıktan en çok etkilenenler kadınlardır.

Çağdaş kapitalizmde toplumsal ve ekonomik eşitsizliğin bazı belirleyicileri vardır. Yaşlılık, tek kişi tarafından geçindirilen aileler, etnik kimlik, göçmen statüsü ve cinsel kimlik gibi... Bunlardan etnik temelli ayrımcılık daha çok siyah ve beyaz ırk arasında ve sömürgecilik dönemi ile Amerika'da yaşanmıştır. Amerika ve Avrupa'daki zenginliğin önemli kesimi siyah renkli kölelerin emeline dayanıyordu. Örneğin, Amerika'da

“Güney'deki toprak sahiplerinin, Kuzey'deki maden ocağı sahiplerinin ve tüccar sınıfının çoğunluğunun zenginliği kölelerin emeline dayanıyordu. Bu zenginlik, Afrika'daki yurtlarından çalınmış, sahipsiz köleler altında gemilere tıkılarak, okyanus üzerinde tehlikeli bir yolculuk yapmaya zorlanan, emir yolculuğu sağlam atlatılabilirse, toprak sahibinin acımasız kamçısı ve zorba otoritesi altında çalışmaya zorlanan insanların emeliyle oluştu. Kölelik yasal sistemce desteklenmiş ve iç savaş sonrasına kadar devletin tüm gücüyle hayata geçirilmiş vahşi bir sömürü sistemiydi” (Kloby, 2005: 41-42).

Cinsel kimlik boyutuyla yapılan ayrımcılık ise ırk ayrımcılığından biraz daha farklıdır. Bu ayrımcılık hemen her toplumda görülebilmektedir. Amerika ve Batı

Avrupa gibi dünyanın en gelişmiş toplumlarında bile bu tür bir ayrımcılığa rastlanmaktadır. Turner'a göre, "gerekiyorsa alınmada gerekse verilen ücretlerde kadınlar hep ikinci plandadırlar. Erkekler yüksek vasıflı ve mesleki beceri isteyen görevlerde yoğunlaştıkları için, kadınlar daha az beceri isteyen, düşük statülü ve düşük ücretli işlerde çalışırlar. Kadınlar, gıda, temizlik ve diğer kişisel hizmet alanlarına hâkimdirler; söz konusu işlerde çalışanların yaklaşık %80'ini kadınlar oluşturur. Cinselleşmişlik özellikle mesleklerde kendini belli eder. Kadınlar, mesleki hiyerarşide görece alt seviyede işlerde yoğunlaşmaktadır" (Turner, 1997: 70).

2.4.2.1. Küresel Anlamda Ayrımcılık

Yoksulluk gibi ayrımcılık da küresel bir boyut kazanmıştır. Kadın-erkek arasındaki ayrımcılığın görülmediği ülke yoktur gibidir. ABD ve Avrupa Birliği ülkeleri gibi gelişmiş demokratik ülkelerde bile, özellikle statü ve kariyer konularında, kadın-erkek arasındaki eşitsizlik oldukça yaygındır. Dünyanın diğer bölgelerinde ise (Asya, Afrika ve Latin Amerika ülkeleri) ayrımcılık, daha çok eğitim, çalışma ve siyasi katılım alanlarında yoğunlaşmıştır.

Nüfusa kıyaslandığında erkeklerden daha fazla orana sahip olan kadınlar, birçok alanda erkeklerden daha geride kalmaktadırlar. Örneğin, dünya siyasetinde daha az bir yere sahiptirler, dünya ekonomisinde daha az bir gelir elde etmektedirler, daha az eğitim ve kariyer olanaklarına sahiptirler. Bütün bunlar ise kadın-erkek arasındaki ayrımcılığın doğrudan bir sonucudur. "Dünya nüfusunun yarısından fazlasını kadınlar oluşturuyor ama buna rağmen kadınlar dünyanın en büyük azınlığı kabul edilir" (Özgüç, 1998: 89). Kadınların azınlık kabul edilmesinin nedeni, ayrımcılığa bağlı olarak onların birtakım temel hak ve özgürlüklerden mahrum edilmeleridir.

Kapitalizmle birlikte dünya ekonomisindeki zenginliğin hızla safhaya ulaştığı günümüz dünyasında, ne yazık ki tüm insanlar bu zenginlikten yararlanamamaktadırlar.

Özellikle bu zenginlikten yararlanamayan veya çok az yararlanabilen insanlar yoksul sınıfları oluşturumaktadırlar. Bu yoksul sınıflara en çok sahra-altı Afrikası'nda, Latin Amerika ülkelerinde ve Güneydoğu Asya'da rastlanmaktadır. Bunların yoksulluğu çoğu zaman açlıkla eşdeğerdir. Kapitalizm ve küreselleşmeyle birlikte artık sadece yukarıda sözü edilen bölgelerde değil, dünyanın hemen her yerinde yoksulluk giderek yaygınlaşmaktadır. Gelir dağılımındaki adaletsizlik, ırk/etnik köken ve cinsiyet

ayrımcılı ı, dü ük ücretlerle i çi çalı tırma, artan i sızlık oranları, do al felaketler gibi etmenler küresel anlamdaki yoksullu un temel nedenlerindedir.

Kümbeto lu'na göre, “yoksullar genellikle sınıf temelindeki çözümlenmelerde i çi sınıfını ve daha alt gelir grubundakileri, ço unlukla da herhangi bir düzenli gelirden yoksun gruplarda yer alanları kapsamaktadır. Günümüzde bütünle en dünya ekonomik sistemi içinde sık sık, yaygın bir biçimde bölgesel olarak ya anan ekonomik krizler sonucu, çok daha fazla sayıda insanın herhangi bir düzenli gelir ve barınaktan yoksun olarak ya adı ı bilinmektedir” (Kümbeto lu, 2002: 132).

Daha önce de belirtildi i gibi, cinsiyeti, ya ı, sa lık durumu, e itim durumu ne olursa olsun yoksulluk her kesimden insanı etkileyebilmektedir. Ancak yoksullar içerisinde yoksulluktan daha fazla etkilenen ya da yoksul olmayıp ama yoksulluk riski ta ıyan bazı gruplar vardır. Bunların en ba ında ise kadınlar ve çocuklar gelmektedir. Kadının yoksul olması çocuklarının da yoksul olması anlamına gelir. Kadının yoksullu u ise daha çok toplumsal cinsiyet boyutu ve yapılan ayrımcılıkla alakalıdır.

Dünyanın en zenginleriyle en yoksulları arasında hızla derinle en uçurum kadınların kendi arasında daha da derinle irken, orta sınıf kadınların ku kusuz baskıyı daha az hissettiklerini söylemek mümkündür. Ancak genel durum, yeni gereksinmeler sisteminin kendilerine dayatmaya devam etti i ve gitgide a ırla an borçları kar ılayabilmek için, bu kadınların her zaman güçlerinin üzerinde çalı maya zorlandıklarını göstermektedir (Rahnema, 2009: 263). Kadınların bu ekilde bir zorunlulu un içinde olmaları, onların istismar edilmelerine yol açmaktadır. Connell'a göre, kadınların sömürülmesi, kapitalizmin kâr sa lama dürtüsü ve kendisini yeniden üretmeye yönelik ihtiyacıyla ilintilidir. Di er bir deyi le, i gücünün cinsiyete dayalı bölümlenmesine ve ev kadınlarının ezilmesine yol açan baskılarla ba lantılıdır” (Connell, 1998: 63). Örne in, Nikaragua'da “kadınlara, onların i ini almak için 200 ki inin sırada bekledi i söyleniyor. Patronlar kadınlara ‘sana ihtiyacım yok, benim için bir hiçsin, pislik kadar kıymetin yok’ diyorlar ve aslında unu söylüyorlar: ‘Git kendine mini bir etek bul çünkü buradan ayrılırsan sokakta fahi elik yaparsın’ (Kernaghan, 2004: 170).

2.4.2.2. Yerel Düzeyde Ayrımcılık

Ayrımcılık küresel düzeyde görüldü ü gibi, daha yo un bir ekilde yerel düzeyde de gözlenmektedir. Bir ülkenin bölgeleri arasında, bölgelerdeki iller arasında ve bir ilin mahalleleri arasında hem kadın-erkek arasında hem de kadınların kendi aralarında büyük farklılıklar ve e itsizlikler vardır. Örne in, Türkiye'nin do u ve batı bölgelerinde kadın-erkek arasındaki ve kadınların kendi aralarındaki e itsizlikler açıkça görülmektedir. Yerel düzeyde de mahalleler arasında büyük farklılıklar mevcuttur. ster formel isterse enformel alanda olsun, erkek egemen bir toplum yapısı ve kurumlar her yerde varlı mını sürdürmektedir.

“Yasal ve kurumsal erkek egemen tutumlar... Bunlar kadına, erkekten daha yoksul olmasa da daha az e it olan ya am ko ullarını dayatmı tı. Ama kadının u radı ı bu ayrımcılık, aile oca mın, toplulu un ve tüm toplumsal bütünüün vazgeçilmez bir üyesi olması nedeniyle, fiili bir iktidar uygulamasını engellemiyordu” (Rahnema, 2009: 258).

Toplumsal düzeyde kadına yapılan ayrımcılık en fazla çalı ma ve e itim konularında kendisini göstermektedir. Özellikle, kadının çalı maması gerekti i inancı birçok toplumda yer edindi i gibi bizim toplumumuzda da ço u zaman kabul gören bir anlayı tır. “Kadına en uygun yer ev ve en uygun i de çocuklarına bakmak ve kendi ev i lerini yapmaktır dü üncesi, Türk toplumunda kültürel olarak a ırlıklı bir de er ta ımaktadır. Buna göre evi geçindirecek olan esas olarak erkektir” (Kalaycıo lu&Tılıç, 2000: 32). Çalı ma hayatı ve kadın-erkek rolleriyle ilgili geleneksel anlayı , yoksul kesimlerde oldukça yaygındır. Erkek evin reisidir ve ailenin geçimini sa lama rolünü üstlenmi tir. Çalı an ve i güç sahibi oldu u için, dı arıyla ili kili olan erkektir. sızlık durumlarında bile evde oturmak erkeklere yakı an bir davranı de ildir. Bunu ne erkek gururuna yedirir, ne de hane kadını ho kar ılar. Çünkü evde oturmak kadınlara özgü bir davranı tır. Ev temizlik i lerini yapan, yemekleri pi iren ve çocukların bakımını üstlenen kadındır. Ne var ki, bu anlayı , özellikle kentlerde, giderek yok olmaktadır. Çünkü açlık boyutunu alan bir yoksulluk kar ısında, erkeklerin çalı madı ı durumlarda kadınların dı arı çıkmaları ve çalı mak zorunda kalmaları bir zorunluluk halini almı tır. Bu da, yani hane erke inin dı ındaki hane fertlerinin çalı maya ba lamaları, yoksullukla ba etmenin bir biçimi olarak kar ımıza çıkmaktadır.

gücü piyasalarında kadınlara yönelik ayrımcılık iki biçim almaktadır: “Bunlardan birincisi, aynı işi yaptıkları halde düşük ücret almalarına yol açan doğrudan ayrımcılık, diğeri ise kadınların daha düşük verimlilik ve ücret düzeyinde işlerde yoğunlaştırmalarına yol açan dolaylı ayrımcılıktır” (Kandemir, 2006: 177).

Türk toplumunda erkekler özellikle evli kadınların ev dışında çalışmasını onaylamayan toplumsal değerlerden büyük oranda etkilenmektedirler. Kalaycıoğlu ve Tılıç’a göre (2000: 32), “karısını çalıştırmak zorunda kalan bir erkek için toplum, ne kendi aile üyeleri, ne erkeğin kendisi ne de karısı kabul edebiliyor. Karısını çalıştıran erkek, bir anlamda toplumda zayıf erkek olarak algılanıyor. Çalışmak isteyen kadınlar öncelikle eşlerini, eşlerinin ailesini, kendi ailelerini ve diğer akraba ve komşularını ikna etmek zorundadır”. Yine onlara göre, “özellikle alt gelir grubundaki kadınlar sosyal çevresinde meşhuret kazanmadan çalışmaya hayatına girmekte zorlanıyorlar, çünkü kadınların kendileri de aynı toplumsal normlar, değerler ve inançlar sisteminden etkileniyorlar. Özellikle statüsü ve geliri düşük bir işe girmek hem kadın hem de erkek açısından en son başvurulacak çare oluyor. Kadın da kendi çalışmasını sosyal çevresine ancak ailenin geçim koşullarında en zor anlarda kabul ettirebiliyor” (Kalaycıoğlu&Tılıç, 2000: 33).

2.4.2.3. Hane içi Emeğitsizlikler

Günümüzde bir çekirdek aile, anne-baba ve bekâr çocuklardan meydana gelmektedir. Bu durumda hane içindeki emeğitsizlikler de daha çok anne-babanın konumu ve çocukların cinsiyetiyle ilgilidir. Moghadam’ın (2005: 13-18) belirttiği gibi hane içindeki emeğitsizlikler, erkeklere ve kadınlara verilen değer, çocukların hane gelirine katkıları, kızların eğitimi ve doğurganlığıyla yakından ilişkilidir.

Kadına yönelik ayırım en başta hane içerisinde kendisini göstermektedir. Aile içerisinde kız çocuklarına farklı erkek çocuklara farklı davranılmaktadır. Erkek çocuklar kız çocuklarına oranla daha az baskı görmekte ve daha serbest yaşamaktadırlar. Eğitim olanaklarından yararlanmada, evin dışındaki hayata uyum sağlamada ve ev dışındaki sorumlulukları üstlenmede hep erkek çocukları ön plandadır. Kız çocukları ev içerisinde çok erken yaşlarda sorumluluk almaktadırlar. Evin dışında ise özgürlükleri son derece sınırlıdır. “Yetkin sayılan kızlar ev işlerini yapar, annelerine yardım eder, küçük kardeşlerinin bakımını üstlenebilirler. Bazı durumlarda da ev işlerini üstlenmek,

evlenmek, ev dı ında çalı maya ba lamak gibi nedenlerle e itimlerini yarıda bırakırlar. Çalı an kız çocukları her konuda ailenin onayını almak durumundadır. Kendi kazancını ise istedi i gibi harcayamamaktadır. Di er yandan kız çocuklarının hane dı ında çalı maya ba lamaları onların ev içindeki sorumluluklarını azaltmamaktadır. Onlar ev içindeki i leri de eskisi gibi yapmaya devam etmektedirler” (De la Rocha’dan akt. Körükmez, 2008: 217).

Görüldü ü üzere kadının ikinci plana itilmesi kendi ailesinden ve çocuklu undan ba lar. Yeti kinlik döneminde de etkisini gösterir. Evleninceye kadar ve evlendikten sonra ise maruz kaldı ı ayrımcılık devam eder. Yunus’a göre kadın okuma yazma bilmez ve genelde istese bile, hiçbir zaman evinden çıkıp para kazanmasına izin verilmez. Ancak burada bir problemi daha belirtmekte yarar vardır. inde bulundu u kültürel yapı nedeniyle kadın da o u zaman çalı maktan çekinir. Öte yandan anne-babasının evindeki aynı nedenlerden dolayı, kocasının ailesinin evinde de gvencesizdir. Onlar da muhtemelen besleyecek a ızlardan biri eksilsin diye kadını evden atmaya bakıyorlardır (Yunus, 2003: 105). Evlendikleri dönemde genellikle kocasının ailesinin yanında kalmak zorunda olan kadın için en önemli sorun, e inin ailesin kendilerini bir yük olarak kabul etmeleridir.

Evli kadınların, e lerinin ailelerinden ayrıldıktan sonra hane içerisindeki durumuna baktı ımızda da yine umutsuz bir tablo ile kar ıla ırız. Körükmez’e göre, “kadının çalı ması toplum ve e i tarafından pek ho kar ılanmayan bir durumdur. Ancak kadınlar bir yandan hanenin toplam geliri ile haneyi çevirmek görevini stlenmi lerdir, di er yandan ise ne tam geleneksel ne de tam geleneksel ili ki sistemi içinde yer alan bir yapıda “kadınlık” görev ve rollerini yerine getirmek zorunda kalmaktadırlar. Hane içi geleneksel rollerini sürdürebilecek kaynakları yoktur ve kentsel yapı içine de hala ta ıdıkları geleneksel de erler nedeniyle dâhil olamamaktadırlar” (Körükmez, 2008: 242).

2.4.3. Sosyal Dı lanma

Günümüzde kar ı kar ıya oldu umuz yoksulluk temelde bir sosyal dı lanma sorunudur. Bu ra’nın (2008: 259) belirtti i gibi “...yoksulluk her eyden önce insanın topluma di er insanlar gibi katılabilmesini engelleyen bir sosyal dı lanma sorunudur.” Yoksulluk ile birlikte en çok tartı ılan konuların ba ında marjinallik, sınıf-altı

(underclass) ve sosyal dı lanma gelmektedir. Sosyal dı lanma daha çok Avrupa Birli i ülkelerinde görülen yoksullukla birlikte tartı ma konusu olmu tur.

Yoksulluk konusundaki yeni yakla ımlardan biri olan sosyal dı lanma (di erleri sınıf-altı ve yoksulluk kültürüdür) (Ersoy& engül, 2002: 52), genellikle toplumdaki yalıtılmı kesimleri ve sınıf-altı olarak tabir edilen kesim içinde yer alanları anlatmak için kullanılan bir kavramdır. Öte yandan toplumun genelinin ula abildi i imkanlara ula amama, emek pazarının enformelle mesi ve kayıtdı ı i lerdeki artı , sosyal dı lanma ve marjinalle me kavramını karakterize eden unsurlardır (Özbudun, 2002: 54-55).

Kümbeto lu'na göre “yoksulluk, bazı mallar ve hizmetlerden mahrum kalmaksa, bunlara sahip olmama hali, sahip olanlardan bir yalıtılmı lık halidir aynı zamanda. Böylece yoksulluk aidiyet ba larını zayıflatan, dâhil olmayı yok eden bir durumdur. Ekonomik boyutların ötesinde yoksullu un esas sonucu, ayrımla tırma, dı ta tutma, moda deyimi ile ötekile tirmedir” (Kümbeto lu, 2002: 132)”

Sosyal dı lanma, insanların toplumsal ya amdan uzakla acak düzeyde maddi ve manevi yoksunluk içinde olmaları, haklarını ve ya amlarını koruyacak kurumlardan ve sosyal destekten mahrum kalmalarını ifade eden bir kavramdır (Silver'den akt. Çakır, 2002: 85). Bu kavram, ayrımcılık, dı ta tutma ve ötekile tirme gibi kavramlarla da ilintilidir. Sosyal dı lanmaya neden olan bazı etmenler vardır. Bunların en ba nda i sizlik ve gelir yetersizli i gelmektedir. sizli e mahkûm olan yoksul insanlar, büyük bir bo lu un içinde kalırlar. “Günümüzde i siz bir insan nakit ekonomisinin yaygın oldu u büyük pazar içinde genellikle yeteneklerini kullanamadı ı için yer bulamamı tır. siz insanlar i e alınmamaları veya i ten çıkarılmaları nedeniyle kendilerini i e yaramaz olarak görmektedirler ve buna ba lı olarak özgüvenlerini yitirmektedirler” (Rahnema, 2009: 244). Daha sonra toplum da bunları aynı ekilde de erlendirmektedir. Bu nedenle bir dı lanma ve yok sayma durumu ortaya çıkmaktadır. Sosyal dı lanmaya neden olan di er faktörler ise sosyal güvenceden yoksun olma, kapalı bir ya am tarzını benimseme ve toplumda görülen e itsizlikler olarak sıralanabilir.

2.4.4. E itim

E itim konusu kadın yoksullu unda üzerinde en çok durulan konulardan biridir. ster kadın yoksullu unun bir nedeni isterse de bir yüzü olarak ele alınsın, kadınlarla ilgili olarak en fazla gündemde yer te kil eden konu e itimdir. E itim aslında toplumsal

cinsiyet ayrımcılığının bir tezahürü olarak görülebilir. Kadınların erkeklere oranlara daha düşük eğitim seviyesine sahip olmaları veya okur-yazar olmamaları ve istedikleri halde okuyamamaları onların maruz kaldığı ayrımcılıkla doğrudan alakalıdır. Eğitim konusunda kadınların maruz kaldığı ayrımcılık, farklı boyutlarda ve içerikte olmakla beraber, hemen hemen bütün ülkelerde görülmektedir.

Bugün dünyada yoksul veya azgelişmiş olarak kabul edilen ülkelerde (özellikle Güneydoğu Asya, Kuzey Afrika ve Latin Amerika ülkelerinde) yoksul kadınların çoğu gerekli olan eğitim seviyesinden yoksundur. Örneğin, Hindistan'da ve daha önce Hindistan'ın bir parçası olan Pakistan ve Bangladeş gibi Asya ülkelerinde kadınların çoğu ya okur-yazar değil veya düşük eğitimlidirler. 1976 yılında Bangladeş'te kadınlara yönelik mikrokredi uygulaması başlatan Muhammed Yunus, Bangladeş'teki okuma yazma bilmeyen kadınların oranının %85'ten fazla olduğunu belirtmektedir. Bangladeş'ten daha iyi bir konumda olan Türkiye'de de kadınların, özellikle yoksul kadınların, eğitim oranı oldukça düşüktür. Elazığ'da kendisiyle görüşülen kadınların çoğu ya okur-yazar değil ya da sadece okur-yazardı. Bir kısmı ilköğretim ve çok az bir kısmı da ilkokuldan daha fazla bir eğitim düzeyine sahipti.

Dolayısıyla, eğitim düzeyinin kadın yoksulluğunu etkileyen ciddi bir etken olduğu söylenebilir. Kendini ifade edememek, yeterli becerilere sahip olamamak, toplumda kabul görmemek gibi konular hep eğitimle alakalıdır. Mesleki beceri kazanmak da eğitimle ilgilidir. Yoksul kadınların çoğu eğitimsiz olduğu gibi, aynı zamanda mesleki beceriden de yoksundur. Bu yüzden ki, yoksulluk çoğu zaman kapasite yoksunluğu ile tarif edilmektedir. Örneğin, A. Sen (2004: 126), yoksulluğu bir gelir azlığından ziyade, "temel kapasitelerden yoksunluk olarak" görmek gerektiğini belirtmektedir.

2.4.5. Aile içi iddet

Yukarıda da değinildiği gibi yoksul kadınların büyük bir bölümü eğitimsizdir ya da yeterli eğitim alamamışlardır. Bu nedenle aileden veya içinden gelen her türlü etkiye kolayca kapılabilmektedirler. Aile içi iddet bunlardan biridir.

Aile içi iddet herhangi bir aile üyesinin bir başka aile üyesine uyguladığı eğitimdir. Aile içerisinde yaşayan ananın iddetin en önemli temsilcisi kadındır. Evlenmeden önce kendi ailesinde baskıya ve iddete maruz kalan kadın evlendikten sonra daha

baskının ve iddetin daha a ırını kendi e inden görmektedir. Bunu ise kader olarak kabul edip katlanmak durumundadırlar. Bu konuda herhangi bir yere ba vuramamakta ve kimseden yardım alamamaktadırlar. Aynı ekilde yoksul ve e itimsiz olan erkek e ini kendi malı olarak görmekte ve dolayısıyla onun üzerinde kendi hegemonyasını kurmaktadır. Ona onun istedi i gibi de il kendi istedi i gibi davranmaktadır. Yoksullu un getirmi oldu u moral bozuklu unu ve sıkıntılarını bahane ederek e ine her türlü iddeti uygulamaktadır. Ba ırma, a a ılama, hakaret etme ile ba layan duygusal ve psikolojik iddet zamanla dayak ve i kence gibi a ır fiziksel iddete dönü ebilmektedir. Rahnema'nın belirtti i üzere, "1995 yılında nüfus konseyi tarafından yayınlanan bir rapora göre, Birle ik Devletler'de, yani yasalar ve kurumlar açısından dünyanın en ilerileri arasında olan bu ülkede, her on sekiz dakikada bir, bir kadının dövüldü ünü ve kadınların (do urabilecek durumda olanların) aldı ı yara berelerin ba lıca nedeninin aile içi iddet oldu unu gösteriyor" (Rahnema, 2009: 263-264).

Fiziksel ve psikolojik iddetten sonra ekonomik iddet gelmektedir. Yoksul kadınların bir kısmı yoksullu un etkisini biraz olsun hafifletebilmek için i bulmayı ve çalı mayı dü ünmektedirler. Ancak bu noktada bazı engellerle kar ıla ırlar. Bunların en ba nda erke in e ini çalı tırmama anlayı ı gelmektedir. Kimi zaman da aksine bir durum ya anmaktadır. Bazı yoksul erkekler e lerini zorla çalı tırmak e ilimindedirler. Bunun en sık rastlanan nedeni ise erke in tembel veya serke olmasıdır. Böyle durumdaki erkekler, genellikle e i üzerinden para kazanıp rahat etme dü ünmesini ta ımaktadırlar. E inin çalı masını engelleme veya zorla çalı tırma ekonomik iddet olarak tanımlanabilir.

Bu iddet türlerinin dı nda bir de cinsel iddet vardır ki bunu kadınlar kimseye anlatamıyorlar ve bu da kadını ruhsal ve fiziksel yönden olumsuz etkiliyor. Kadınlar cinsel ili kiye girmek istemedikleri zaman e leri tarafından ili kiye zorlanıyorlar. Çocuk sahibi olmak istemedikleri zaman e lerinden herhangi bir yardım göremiyorlar.

Hangi iddet türü olursa olsun, iddetin en çok etkiledi i grup kadınlardır. Kadınların iddete daha çok maruz kalmalarının bazı nedenleri vardır. Bunların en ba nda yukarıda da bahsedildi i gibi kadının e itimsiz ve bilinçlenememi olması gelmektedir. Di er nedenler ise, kendisiyle ilgilenen herhangi bir yakınının olmaması,

hükümetin ve sivil toplum kuruluşlarının bu konuda kadına yardımcı olabilecek çalımlar yapmamaları, gelir düzeyinin çok düşük olması olarak sıralanabilir.

2.4.6. Diğer Faktörler

Kadın yoksulluğunun diğer nedenleri maddeler hâlinde kısaca şöyle özetlenebilir (Moghadam, 2005: 5):

- Nüfus artışı,
- Erkeklerin göçü,
- Artan sayıda aile parçalanması,
- Düşük verimlilik,
- Boşanma,
- 1980'lerin ekonomik durgunluğu (gelimekte olan ülkelerde ekonomik kriz ve yapısal uyum politikaları).

3. BÖLÜM

ARA TIRMA BULGULARININ YORUMLANMASI

“Kadın Yoksullu u Üzerine Sosyolojik Bir Ara tırma: Elazı Örne i” konulu çalı ma kapsamında, Elazı ’da bulunan yoksul kadınlar arasından seçilen örneklem grubuna anket uygulanmı tır. Kent merkezinde yoksulların yo un olarak ya adı ı 5 mahallede bulunan toplam 1622 yoksul kadın arasından seçilen 100 kadına uygulanan anketlerden elde edilen veriler SPSS 11,5 istatistik programı ile analiz edilmi tir. statistiksel analiz sonucunda tablolar olu turulmu ve tablolardaki bulgular ara tırma çerçevesinde yorumlanmı tır. Bulguların yorumlanmasında sadece tablolardaki bilgilerden de il, aynı zamanda kadınlara uygulanan anketler sırasında alınan gözlem notlarından da yararlanılmı tır.

Ara tırma bulguları; örneklem grubunun genel özellikleri, nüfus, yoksul kadınların ya adıkları haneler, çalı ma ve gelir, göç, sa lık, aile içi iddet, evlilik, sosyal ya am ve yardımlar, yoksulluk kültürü, umut ve beklentiler gibi ana ba lıklar çerçevesinde yorumlanmı tır. Bunlara ek olarak siyaset, dini ya am, bo zaman ve geçinme stratejileri ile ilgili bulgular da di er bulgular kapsamında de erlendirilmı tir.

3.1. Örneklem Grubunun Genel Özellikleri

Ara tırma bulgularının yorumlanmasında ilk olarak örneklem grubu içerisinde yer alan kadınların ya , medeni durum ve e itim durumları gibi genel özellikleri dikkate alınmı tır.

3.1.1. Ya

Tablo 2: Örneklem grubunun ya da ılımı

Ya	Sayı	Yüzde
18'den küçük	2	2,0
18-25	5	5,0
26-33	18	18,0
34-41	34	34,0
42-48	26	26,0
49-56	10	10,0
57-64	3	3,0
65 ve üzeri	2	2,0
Toplam	100	100,0

Tablo 2’de görüldü ü üzere, yoksul kadınların %2’si 18 ya ından küçük, %5’i 18-25 ya grubunda, %18’i 26-33 ya , %34’ü 34-41 ya , %26’sı 42-48 ya , %10’u 49-56 ya , %3’ü 57-64 ya ve %2’si 65 ve üzeri ya grubundadır.

Tablo 2’ye göre öyle bir sınıflandırma yapabiliriz: Örneklem grubundaki kadınların büyük bir ço unlu u orta ya grubundadır. Bu da yakla ık olarak %80’e tekabül etmektedir. Ya ı genç olanların oranı ise %7’dir. Orta ya ve üzeri de %15 olarak temsil edilmektedir.

Yoksul nüfus içerisinde ya ı ilerlemi olanların sayıca fazla olması birtakım sorunları beraberinde getirmektedir. Burada sadece %15’lik oran dikkate alınmamalıdır. Bunun yanında yoksul hanelerde bulunan di er ya lı kadınlar ve u an ya ı genç olan hane kadınları da dü ünülmelidir. Özellikle ya lılıkla birlikte ortaya çıkan hastalıklar ve buna ba lı olarak kadının güç kaybetmesi gibi etmenler, ya amın sa lıklı bir ekilde sürdürülmesi ve ev idaresinin yapılması noktasında kadının ve yoksul ailelerin ya amını bir hayli zorla tırmaktadır.

3.1.2. Medeni Durum

Örneklem grubundaki kadınların medeni durumları incelendi inde büyük bir kısmının evli oldu u görülür. Tablo 3, örneklem grubundaki kadınların medeni durumlarını göstermektedir.

Tablo 3: Örneklem grubundaki kadınların medeni durumu

Medeni durum	Sayı	Yüzde
Evli	70	70,0
İkinci Evlili i	2	2,0
Bo anmı	11	11,0
Terk	6	6,0
E i Ölmü	9	9,0
Kumalı Evlilik	2	2,0
Toplam	100	100,0

Tablo 3’e göre evli kadınların oranı, ikinci evlili ini yapan ve kumalı evlilik yapan kadınlar da hesaba katıldı ında %74 olarak kar ımıza çıkmaktadır. Evli olmayan kadınların oranı ise %26’dır. Bunlardan %11’i e inden bo anmı , %9’u da e ini

kaybetmi tir. E i kendisini terk eden ama resmi olarak bo anmamı kadınların oranı ise %6'dır.

Gerek evli kadınlar gerekse e inden çe itli sebeplerle ayrılımları olanlar yoksulluktan olumsuz olarak etkilenmektedirler. Ancak tek ebeveynli hanelerin reisi olan kadınlar bir yandan evin geçimini sa lamaya çalı makta, di er yandan da çocukların bakımını ve ev içi i lerin yapılmasını üstlenmektedir. Bu çerçevede %26'ya tekabül eden bu kesimin yoksullu u daha farklı ve daha zor ya adı nı söylemek mümkündür.

3.1.3. E itim

Önceki bölümde belirtildi i gibi, kadın yoksullu unu etkileyen en önemli faktörlerden biri e itim durumudur. Ara tırmanın e itimle ilgili bulguları, kadın e itim durumu, e itim almama veya yarıda bırakma nedeni ve erkek e itim durumu ba lıkları altında de erlendirilmi tir.

3.1.3.1. Kadın E itim Durumu

Örneklem grubundaki kadınların e itim durumları Tablo 4'te görülmektedir.

Tablo 4: Örneklem grubundaki kadınların e itim durumu

E itim durumu	Sayı	Yüzde
Okur-yazar de il	42	42,0
Okur-yazar ama mezun de il	13	13,0
İlkokul mezunu	34	34,0
Ortaokul mezunu	7	7,0
Lise mezunu	3	3,0
Üniversite-Yüksekokul mezunu	1	1,0
Toplam	100	100,0

Tablo 4'e göre, örneklem grubu içerisinde okuma-yazma bilmeyen ve hiç okula gitmemi kadınların oranı %42, okuma-yazma bilen ama okul mezunu olmayan kadınların oranı ise %13'tür. Bu da yoksul kadınların yarısından fazlasının herhangi bir okul mezunu olmadığını göstermektedir. İlkokul mezunu olan kadınların oranı %34, ortaokul mezunu olanların oranı %7, lise mezunu olanların oranı %3'tür. Üniversite mezunu olan kadın oranı ise sadece %1'dir.

Yoksulluğun fitilini ateleyen ve yoksul ailelerin yoksulluklarının devam etmesine neden olan en önemli etken eğitim eksikliği dir. Diğ er yandan eğitim eksikliği yoksulluğun içinden çıkılmaz bir hal olmasına sebebiyet vermektedir. Özellikle kadınlar açısından bu durum daha da belirgindir. Yaklaşık %90'ı ilkokuldan fazla okumamış olan örneklem grubundaki kadınlar, durumlarını iyileştirebilmek için ne yapacaklarını bilememektedirler. Birtakım faktörler kadınların eğitimden yoksun olmalarında önemli rol oynamaktadır.

3.1.3.2. Okula Gitmeme veya Okulu Yarıda Bırakma Nedeni

Kadınların eğitim almalarının önündeki engeller kadınlara sorulmuştur. Tablo 5'te ise kadınların bu soruya verdiği cevaplar ortaya konmuştur.

Tablo 5: Örneklem grubundaki kadınların okula gitmeme veya yarıda bırakma nedenleri

Okula gitmeme nedeni	Sayı	Yüzde
Maddi imkânsızlık	22	22,0
Gitmek istemedim	8	8,0
Kız çocuğunu okutmama anlayışı	44	44,0
Kırsal bölgede okul bulunmaması	22	22,0
Erken evlilik	4	4,0
Toplam	100	100,0

Tabloya göre örneklem grubundaki kadınların %22'si maddi imkânsızlık sebebiyle okula gidememi veya yeterli eğitim alamamışlardır. Diğer %22'si yaşadıkları kırsal bölgede okul bulunmaması sebebiyle ya okula gidememi ya da ilkokula kadar okuyabilmişlerdir. Erken evlilik nedeniyle okulu bırakanların oranı %4, istemediği için okula gitmeyen kadınların oranı %8, ailelerinin kendilerini okula göndermediğini belirten kadınların oranı ise %44'tür. Burada hem bir ayrım hem de geleneksel yapıyla bağlantılı olarak bir yoksun bırakılma söz konusudur. Kız çocukları eğitim haklarından yararlanma konusunda erkek çocuklara göre bir adım geride kalmaktadır. Daha doğrusu babaları onları evin içerisinde tutma çabasındadırlar. Bunun altında evlerini kız çocuğuna yaptırma fikri ve kız çocuğunu kendi kontrolünde tutma düşüncesi yatmaktadır. Ancak bu anlayış geleneksel yapının aile kurumu içerisindeki bireylere dayatılmış olduğu rollerden kaynaklanmaktadır. Görüldüğü gibi kadınlardan biri okula

gitmeme sebebiyle ilgili unları söyledi: “Hiç okula gitmedim. Bizim köyde okul yoktu fakat di er köydeki okula gitmek istedim. Ancak bu durumda babam: “kızlar okumayı ne yapacak siz i görün ev bark sahibi olun”, dedi”. Bu ifadeler e itim eksikli inin nedenini ve sonrasında kadının yoksul olma sebebini ortaya koymaktadır.

Kent ya amında kız çocuklarına yönelik bu tutum giderek özelli ini kaybetmektedir. Artık e itimde kız erkek ayrımının fazla kalmadı mını bilen aileler kız çocuklarını okula göndermektedirler. E itimin önemli bir ihtiyaç oldu unun anlaşılması, ilkö retimin sekiz yıl boyunca devam etmesi ve mecburi olması gibi faktörler, yoksul ailelerin kız çocuklarını daha fazla okula göndermelerine sebebiyet vermektedir.

Yoksul kadınların e itimsiz olmaları, sadece kendilerine has bir durum de ildir. Yoksul erkekler de yeterli bir e itim düzeyine sahip de ildirler. Ancak onların durumları kadınlara oranla daha iyidir.

3.1.3.3 Erkek E itim Durumu

Tablo 6: Örneklem grubundaki kadınların e lerinin e itim durumları

Erkek e itim durumu	Sayı	Yüzde
Okur-yazar de il	10	13,5
Okur-yazar ama okul mezunu de il	6	8,1
İkokul mezunu	46	62,2
Ortaokul mezunu	6	8,1
Lise mezunu	6	8,1
Genel toplam	74	100,0

Yoksul kadınların e lerinin e itim durumları Tablo 6’da görülmektedir. Yapılan ara tırmaya göre yoksul erkeklerin %13,5’i okuma-yazma bilmezken, %8,1’i okuma yazma bilmekte, ancak herhangi bir okuldan mezun bulunmamaktadır. İkokuldan mezun olanların oranı %62,2, lise ve ortaokuldan mezun olanların oranı ise her ikisi için %8,1’dir. Yoksul erkekler arasında üniversiteden mezun olan yoktur.

Kadınlara oranla erkeklerin e itim açısından daha önde oldu unu söylemek mümkündür. Herhangi bir okuldan mezun olmayan kadınların oranı Tablo 4’e göre %55 iken, erkeklerde bu oran yaklaşık olarak %22’dir. Yoksul kadınlarla e leri arasında

okur-yazarlık ve okul mezunu olmak bakımından önemli farklar var iken, eğitim seviyelerinin kademelerinde pek fazla fark görülmemektedir.

3.2. Nüfus ile İlgili Bulgular

Nüfusla ilgili olan araştırma bulguları üç başlık altında yorumlanmıştır. Bunlardan ilki hane nüfusu, ikincisi hanedeki evlenmemiş çocukların sayısı ve üçüncüsü de aile planlamasıdır.

3.2.1. Hane Nüfusu

Yapılan araştırmalar hane büyüklüğü arttıkça yoksulluk riskinin de arttığını ortaya koymaktadır. Yoksul kadınların yaşadıkları hanelerin nüfus dağılımları Tablo 7’de görülmektedir.

Tablo 7: Hanelerin nüfus dağılımları

Hane nüfusu	Sayı	Yüzde
Bir	3	3,0
İki	6	6,0
Üç	13	13,0
Dört	26	26,0
Beş	24	24,0
Altı	11	11,0
Yedi	4	4,0
Sekiz	6	6,0
Dokuz ve Üzeri	7	7,0
Toplam	100	100,0

Tablo 7’ye göre yalnız yaşayan kadınlar %3, iki kişilik aileler %6, üç kişilik aileler %13, dört kişilik aileler %26, beş kişilik aileler %24, altı kişilik aileler %11, yedi kişilik aileler %4, sekiz kişilik aileler %6 ve dokuz ve üzeri aileler %7 olarak temsil edilmektedir.

Yoksulların ortak özelliklerinden biri kalabalık ailelerde yaşamaktır. Tablo 7’de görüldüğü üzere, örneklem grubundaki kadınların %48’i dört ve daha altında nüfusa sahip olan ailelerde yaşamaktadır. Geri kalan %52’lik kesim ise 5 ve üzerinde nüfusa sahip olan ailelerde yaşamaktadır. Haneye gelir getiren kişinin çoğu zaman tek olduğu ve onun da düzenli çalışmadığı yoksul ailelerde nüfusun fazla olması için başlıca neden

geliri azaltmaktadır. Bu %52'lik oran daha çok orta ya ve üzerindeki kadınların ya da 1 aileler için geçerlidir. Genç ya taki kadınların doğurganlık oranının yüksek olmasını da hesaba katarsak yoksul ailelerin nüfuslarının ileriki zamanlarda daha da kalabalıklaacağını söyleyebiliriz.

3.2.2. Çocuk Sayısı

Tablo 8: Hanedeki evlenmemiş çocukların nüfus dağılımları

Çocuk sayısı	Sayı	Yüzde
Çocuk yok	4	4,0
Bir	17	17,0
iki	25	25,0
Üç	26	26,0
Dört	12	12,0
Be	5	5,0
Altı	6	6,0
Yedi ve üzeri	5	5,0
Toplam	100	100,0

Tablo 8, yoksul kadınların evlenmemiş çocuk sayılarını göstermektedir. Buna göre, örneklem grubunun %4'ü çocuğu olmayan, %17'si tek çocuklu, %25'i iki çocuklu, %26'sı üç çocuklu, %12'si dört çocuklu, %5'i beş çocuklu, %6'sı altı çocuklu, %5'i ise yedi ve daha fazla çocuğu olan kadınlardan oluşmaktadır.

Üçten daha fazla çocuğa sahip olan kadınların oranının %28 olması dikkate değerdir. Kent yaşamında çocuk sayısının bu denli fazla olması yoksul hanelere ayrı bir yük getirmektedir. Öte yandan çok çocuklu ailelerde yetişen çocuklar yeterli eğitim alamamakta ve sağlıklı olarak büyüyememektedirler. Kısıtlı olan gelirden ve anne-baba ilgisinden çok az pay alabilmektedirler. Ayrıca yoksul kadınların kendileri de çocuklarına bakamadıklarını ifade etmektedirler. Mesela kadınlardan biri bu konuyla ilgili olarak şunları söyledi: “*Cahillikten dolayı dört çocuk yaptım, bakamadım için ikisini görümceme verdim. Çocuklarıma o bakıyor.*” Kentte kırsal yaşam ile kentsel yaşam arasındaki en büyük farklardan biri de budur. Kırsal yaşamda çocuk sayısının fazla olması kadınların kol emeğine dayanması bakımından önemli bir avantajdır. Ancak çocuklukla kafa emeğine dayalı olan kadınların bulunduğu kent hayatında aile nüfusunun fazla olması bir dezavantajdır.

Öte yandan çocuklarının ya da ı yoksullu u kendi yoksullu undan daha fazla ya ayan bir anne için çocuklarına bakamamak dünyadaki en zor eydir. Bunu dile getiren yoksul bir kadının ifadesi u ekildedir: “*Ramazan ayı ba layalı iki gün oldu ve biz iki gecedir sahurda kuru ekmek yiyoruz. Ben açlıktan ölmeye bile razıyım ama çocuklarım var onlar için üzülüyorum.*” Burada kadının çaresizli i ve 6 çocu unun ya da ı sıkıntılarının toplamından daha fazla sıkıntı ya aması söz konusudur. Tüm bu sıkıntılara ra men kadınlar çok çocuk sahibi olmanın önüne bir türlü geçememektedirler. Aile planlaması uygulama durumunda bu konuya ayrıntılı olarak de inilecektir.

3.2.3. Aile Planlaması Uygulama

Tablo 9: Örneklem grubundaki kadınların aile planlaması uygulama durumu

Aile planlaması uygulama	Sayı	Yüzde
Evet	50	50,0
Hayır	50	50,0
Toplam	100	100,0

Tablo 9’a göre aile planlaması yöntemi uygulayan kadınların oranı %50’dir. Bu sonuca göre örneklem grubundaki kadınların yarısı aile planlaması yöntemi uygulamı tır, di er yarısı ise herhangi bir aile planlaması yöntemi uygulamamı tır.

Aile planlaması veya do um kontrolü yöntemi uygulamayan kadınların do urganlık oranı di erlerine göre daha fazladır. Hane içerisinde nüfus artı na neden olan bu durumun ortaya çıkmasında etkili olan en önemli faktör yoksul ailelerin ebeveynlerindeki bilgi eksikli idir. Kadınlar istedikleri için de il, bilgilendirilmedikleri için sıkça hamile kalmaktadırlar. Bunu da pek çok kadının bu durumdan ikâyetçi olmalarından anlamaktayız. Aile planlaması uygulamamanın, örneklem grubundaki kadınlar için bazı nedenleri vardır. Bu nedenler Tablo 10’da görülmektedir:

Tablo 10: Örneklem grubundaki kadınların aile planlaması yöntemi uygulamama nedenleri

Aile planlaması uygulamama nedeni	Sayı	Yüzde
Bilmiyorum	31	62,0
stemiyorum	6	12,0
E im izin vermiyor	7	14,0
Günah oldu unu dü ünüyorum	6	12,0
Toplam	50	100,0

Aile planlaması uygulamayan kadınların %62'si böyle bir eyden haberlerinin olmadığını veya nasıl uygulanacağını bilmediklerini belirtmişlerdir. Bu yöntemi uygulamak istemeyen kadınların oranı %12, e i izin vermedi i için uygulamayan kadınların oranı ise %14'tür. Ayrıca günah oldu unu dü ünerek herhangi bir aile planlaması yöntemi uygulamayanların oranı %12'dir. 44 ya nda ve 7 çocu u olan bir kadın bu konuyla ilgili unları söyledi:

“Do um kontrolü günah, çocuk aldirmek günah, do ursan bakamazsan o da günah. Ne yapaca umuzu bilmiyoruz. Yedi çocuk do urdu um için pi manım ama elimden bir ey gelmiyor.”

3.3. Yoksul Kadınların Ya adıkları Hanelere li kin Bulgular

Ara tırma kapsamında yoksul kadınların evlerinin mülkiyet durumu ve türü, evlerdeki oda sayısı, konutla ilgili problemler ve evdeki e yaların durumu incelenmiştir. Bu inceleme sonucunda elde edilen bulgular a a ıda yorumlanmaktadır.

3.3.1. Evin Mülkiyet Durumu

Tablo 11: Evin mülkiyet durumu

Evin mülkiyet durumu	Sayı	Yüzde
Kendi malımız	14	14,0
Kira	68	68,0
Ücretsiz	18	18,0
Toplam	100	100,0

Yoksulluk temel ihtiyaçların karşılanamamasını yansıtan bir kavramdır. Temel ihtiyaçların en başında gıda gelmektedir. Gıda ihtiyacından sonra ise barınma gelmektedir. Bu da yoksul ailelerin en büyük problemlerinden biridir. Geliri çok az

veya hiç olmayan haneler ev kendilerinin de ilse ve ona kira ödüyorlarsa büyük bir problemden söz edilebilir. Yaptı m ara tırmada kadınların %68'i kirada oturduklarını belirtmişlerdir. Evler eski yapıda olduğu için kira bedelleri düşüktür. Ancak buna rağmen kadınların büyük bir bölümü birikmiş kira borçlarının olduğunu belirtti.

Yoksul aileler kirayı ödeyemedikleri için sık sık ev değiştirmek zorunda kalmaktadırlar. Yeni bir ev bulup taşınma, oraya yerleşme, yeni bir ev düzeni kurma başta kadın olmak üzere bütün aileyi etkilemektedir. Ayrıca yapılan ara tırmada kadınların %14'ü evin kendilerine ait olduğunu, geri kalan %18'i de oturdukları eve herhangi bir ücret ödemediklerini belirttiler. Bu ücretsiz evler de ya kadının ailesine ya da erkeğin ailesine aittir. Diğeryandan görüşme yaptığı m kadınlardan birisi eviyle ilgili onları söyledi:

“Bu gördüğümüz ev bize ait ama keke bizim olmasaydı. Evi yaparken borçlandık. 15 milyara(15 bin TL) yakın borcumuz var u anda. Alacaklılar sürekli bizi sıkı tırıyor. E im de do ru düzgün çalı mıyor ki borcumuzu verelim. Bırak borç ödemeyi karnımızı zor doyuruyoruz.”

Görüldüğü gibi, yoksul aileler kirada da otursalar, başkalarına ait bir evde ücretsiz de otursalar, hatta ev kendilerinin olsa bile çoğu zaman başkalarına bağımlı olarak yaşamaktadırlar. Kadınlar ise bu durumdan tedirgindirler ve evden çıkarılma korkusu en fazla onları etkilemektedir.

3.3.2. Konut Yapısı

Tablo 12: Konut yapısı

Konut yapısı	Sayı	Yüzde
Apartman dairesi	25	25,0
Bodrum kat	8	8,0
Gecekondu	10	10,0
Müstakil ev	57	57,0
Toplam	100	100,0

Örnekleme grubundaki kadınların %57'si tek katlı, eski yapı ve sağlam olmayan evlerde oturmaktadırlar. Buna %10 olarak gecekondu eklenince bu oran yaklaşık %70'i bulmaktadır. Bu evler apartman dairelerindeki imkânlara sahip değildirler.

Özellikle tuvaletin dışarıda olması, evin eski ve yıkık olması, banyonun olmaması, elektrik su şebekesi probleminin olması yoksulların ve özellikle de kadının yaşamını olumsuz etkilemektedir.

Apartman dairesinde oturanlar %25'lik bir kesimdir. Ancak onların da bazı sıkıntıları vardır. Oturdukları evlerin genelde sobalı olması, kiraların müstakil evlere oranla daha yüksek olması, onlar için önemli bir sorundur.

3.3.3. Oda Sayısı

Tablo 13: Evlerde bulunan oda sayısı

Oda sayısı	Sayı	Yüzde
Bir	14	14,0
iki	27	27,0
Üç	50	50,0
Dört ve üzeri	9	9,0
Toplam	100	100,0

Örneklem grubundaki kadınların %14'ü tek odalı, %27'si iki, %50'si üç ve %9'u ise dört odalı evde oturmaktadır.

Oda sayısı üç ve dört olan evlerin toplam oranı %59'dur. Geri kalan iki ve tek odalı evlerin toplam oranı ise %41'dir. Bir hanede oda sayısının az olması, özellikle kalabalık aileler açısından önemli bir problemdir. Bu iç içe bir yaşam anlamına gelirken, ev içerisinde özel yaşamın yok olmasına neden olmaktadır. Böyle bir yaşam, karı-koca ilişkisini ve çocukların rahat bir ortamda ders çalışabilmeleri gibi durumları sınırlamaktadır. Öte yandan anket uyguladığımız kadınlardan biri, altı çocuğunun olduğu ve bu çocuklarla beraber tek odalı bir evde yaşamını sürdürdüğünü belirtti. Sekiz kişilik bir ailenin tek odalı bir evde yaşamı ve özellikle kadının hem kocasını hem de altı çocuğu idare etmek durumunda kalması oldukça zor bir durumdur.

Oda sayısının az olması, evin kira olması, gecekondulu veya müstakil olması gibi sorunlarla beraber hane içerisinde evin fiziki yapısıyla alakalı başka problemler de vardır. Bu problemler Tablo 14'te görülmektedir.

Tablo 14: Evin fiziki problemleri

Evin fiziki problemleri	Sayı	Yüzde
Hiçbir problem yok	27	27,0
Elektrik/su ebekesi problemi	2	2,0
Ev içi tuvaletin olmaması	44	44,0
Ba ımsız mutfanın olmaması	21	21,0
Ba ımsız banyonun olmaması	26	26,0
Evin rutubetli olması	52	52,0
Çatı, duvar ve pencerelerin problemlili olması	54	54,0

Yoksul kadınların yaşadıkları problemler genel itibariyle sınırlıdır. Örneklem grubu içerisinde yaşadıkları ortamda hiçbir problem bulunmayan kadınların oranı %27'dir. Bu oran yoksul evlerin sadece 4'te 1'inde herhangi bir fiziksel problemin olmadığını göstermektedir. Yoksul evlerin %2'sinde elektrik/su ebekesi problemi, %44'ünde ev içi tuvaletin olmaması, %21'inde ba ımsız mutfanın olmaması, %26'sında ba ımsız banyonun olmaması, %52'sinde rutubet olması ve %54'ünde ise çatı, duvar ve pencerelerde sorun olması gibi problemler mevcuttur.

Bu problemleri incelediğimizde, mesela tuvaletin dışarıda olması önemli bir sorundur. Aile üyelerinin özellikle kışın soğuk havada dışarıdaki tuvalete gitmeleri, kadınların küçük çocuklarını tuvalet ihtiyacını gidermeleri için dışarı çıkarmaları ve onları orada beklemeleri, yoksullar açısından önemli bir sorun teşkil etmektedir. Öte yandan bazı evlerde tuvaletin banyo ile birlikte kullanılması da söz konusudur. Hatta kimi zaman banyo ihtiyacı mutfanın içerisindeki küçük bir çarkta (suyun evin içine yayılmasını önlemek için 25-30cm. yüksekliğinde ve 1-2m² genişliğinde, betondan yapılmış bir yapı içinde) giderilmektedir.

Evlerin %54'ünün çatı, duvar veya pencerelerinde problem vardır. Genellikle pencereler yalıtımsız ve eski tiptir. Bu ise özellikle soğuk havalarda evin ısınmamasına neden olan önemli bir faktördür. Diğer yandan çatıda eski sac lar veya kırık dökük kiremitler bulunması kışın evin çatısının akmasına neden olmaktadır. Bazı evlerin tabanının veya tavanının toprak yapıda olması da güç bir durumdur. Özellikle bu evlerde yaşayan kadınlar gerek temizlik gerekse böcek ve haşere gibi diğer unsurlar nedeniyle sıkıntı içerisindeyler. Ayrıca evlerin rutubetli olması, sürekli evde kötü bir kokunun

bulunmasına ve bunun yanında ba ta romatizma olmak üzere çe itli hastalıkların ortaya çıkmasına neden olmaktadır.

3.3.4. Evde Bulunmayan E yalar

Tablo 15: Evlerde bulunmayan veya yetersiz olan araç-gereçler

Evde bulunmayan araç-gereçler	Sayı	Yüzde
Ula ım aracı	95	95,0
Televizyon	0	0,0
Buzdolabı	5	5,0
Çama ır makinesi	13	13,0
Bula ık makinesi	95	95,0
ofben - tüplü ocak	87	87,0
Elektrikli süpürge	36	36,0
Koltuk-kanepe	6	6,0
Telefon/cep telefonu	0	0,0
Bilgisayar	98	98,0

Bir hanede bulunması gerekli olan e yalardan en önemlileri yoksul kadınlara sorulmu tur. Buna göre yoksul hanelerin %95'inde ula ım aracı, %5'inde buzdolabı, %13'ünde çama ır makinesi, %95'inde bula ık makinesi, %87'sinde ofben veya tüplü ocak, %36'sında elektrikli süpürge, %6'sında koltuk-kanepe ve %98'inde bilgisayar gibi e yalar yok ya da yetersizdir. Televizyon ve telefon gibi ileti im araçlarının bulunmadı ı bir ev yoktur. Bu e yaların olmaması veya yetersiz olması bütün aile üyelerini olumsuz yönde etkilerken, çama ır/bula ık makinesi, elektrikli süpürge, ofben ve tüplü oca ın bulunmaması do rudan do ruya kadını etkileyen bir durumdur. Çünkü adı geçen e yalar günlük ya amda kadının ya amını kolayla tıran ve yükünü hafifleten e yalardır.

Evlerin %87'sinde ofben veya tüplü oca ın olmaması dikkat çekmektedir. Kadınların büyük bir bölümü, kendilerinin ve di er aile üyelerinin banyo ihtiyacını giderebilmek için su ısıtmak durumunda kalmaktadır. Bu su ise kı ın varsa banyo kazanında yoksa soba üzerinde ısıtılırken, yazın da genellikle güne in altında ısıtılmaktadır. Kimi zaman da kom uların güne enerjisinden yararlanma durumu söz konusudur. Hatta so uk su ile çocuklarını yıkadı ını belirten yoksul kadınlar da vardır.

ofben olmamasının yanında evlerin bir kısmında tüplü ocak da bulunmamaktadır. Bu durumdaki kadın yeme ini küçük tüp üzerinde pi irmek zorunda kalmaktadır.

Evlerin %13'ünde çama ır makinesinin olmaması da göze çarpan bir di er husustur. Bu durumdaki kadın kendisinin, e inin ve çocuklarının çama ırlarını eliyle yıkamaktadır. Çama ırları eliyle yıkayan kadınlar bu i e fazla zaman ayırmakta ve yaptıkları i ten dolayı daha çok yıpranmaktadırlar. Bula ıkları kendi eliyle yıkayan kadınlar ise tüm yoksul kadınların %95'ini olu turmaktadırlar. Ancak yoksul kadınlar, bula ık makinesinin olmamasını bir ihtiyaç durumu olarak kabul etmemekle beraber onun bir lüks aracı oldu unu ifade etmi lerdir. Burada görelî yoksulluk olgusu bir kez daha kar ımıza çıkmaktadır. Kimileri için önemli bir gereksinim olan bazı e yaların di erleri için lüks olması görelî yoksulluk olgusunu do rular niteliktedir. Ayrıca pek çok yoksul evde rastlanan ba ka bir durum, e yaların ço unun daha önce ba kaları tarafından kullanılmı olmasıdır.

3.4. Çalı ma ve Gelir Durumu le İlgili Bulgular

Gelir seviyesinin dü ük olması, ekonomik anlamda yoksullu un en önemli göstergesidir. Dü ük gelire sahip olmanın nedenleri arasında; genellikle hane reisi konumunda olan erke in çalı maması veya düzensiz çalı ması, kadının çalı maması veya hane reisi konumunda olması gibi durumlar vardır. A a ıda bu konularla ilgili bulgular yer almaktadır.

3.4.1. Hane Reisi

Daha önce de belirtildi i gibi yoksullu un kadınla ması kavramı, ilk olarak hane reisi kadın olan ailelerin sayısındaki artı a dikkat çekmek amacıyla kullanılmı tır. Elazı 'da yaptı ım ara tırmaya göre kadın hane reisi olma durumu Tablo 16'da gösterilmektedir.

Tablo 16: Hane reisi

Hane reisi	Sayı	Yüzde
Ben	24	24,0
E im	72	72,0
Babam/annem	3	3,0
Kayınpeder/kayınvalide	1	1,0
Toplam	100	100,0

Yoksul kadınların yaşadığı aileler içerisinde hane reisi kadın olan ailelerin oranı %24'tür. Hane reisi erkek olanların oranı %72'dir. Kadının anne-babası veya kayınpeder-kayınvalidesinin hane reisi oldukları ailelerin toplam oranı ise %4'tür.

Hane reisi, son zamanlarda, tartışılan bir kavram olmasına karşın, ailenin geçimini sağlayan kişi anlamında yaygın bir şekilde kullanılmaktadır. Boşanma, terk, vefat gibi nedenlerle ailenin maddi sorumluluğunu da üzerine alan kadın, çoğu zaman yalnız kalmakta ve çevresinden yeterli desteği görememektedir. Kadın hane reisi olan yoksul ailelerde kadınlar, kendilerine ve çocuklarına bakabilme noktasında diğer ailelere göre daha dezavantajlı bir konumdadırlar.

3.4.2. Kadının Mesleki

Tablo 17: Örneklem grubundaki kadınların meslek durumu

Meslek durumu	Sayı	Yüzde
Ev hanımı(ücretsiz aile içi işi)	67	67,0
Temizlikçi	20	20,0
Tarım işi	6	6,0
Diki -nakı , dokuma işi	4	4,0
Açık	1	1,0
Çi(asgari ücretli ve sigortalı)	1	1,0
Hayvancılık	1	1,0
Toplam	100	100,0

Kadın yoksulluğunu etkileyen en önemli faktörlerden biri kadının meslek durumu ve çalışması şeklindedir. Tablo 17'de görüldüğü üzere kadınların %67'si son zamanlarda ücretsiz aile içi işi olarak tabir edilen ev hanımıdırlar. %20'si temizlik işlerinde, %6'sı tarım sektöründe çalışırken, diki -nakı , dokuma, açılık, hayvancılık gibi işlerde çalışanların oranı da yine %6 olarak karşımıza çıkmaktadır. Asgari ücretli ve sigortalı çalışan kadın oranı ise sadece %1'dir.

Kadınların büyük bir çoğunluğu gelir getiren bir işte çalışmamaktadır. Gelir getiren işlerde çalışan kadınların oranı %33 olmakla beraber onlarında neredeyse tamamı düşük ücretli, kayıtdışı, sosyal güvencesiz ve oldukça yorucu işlerde çalışmaktadırlar. Temizlik işleri bunların en başında gelmektedir. Apartman temizliği

kadına yeterli bir gelir sağlamamaktadır. Görülen kadınlardan biri, iki merdiveninin oldu unu, bunlardan ise aylık toplam 100 TL kazanabildi ini belirtti. Bunun da çok dü ük oldu unu ve ihtiyaçlarını kar ılamaya yetmedi ini söyledi. Ev temizli inin geliri iyi olmasına kar ın yapılan i in a ırlı ı ve süresi hesaba katıldı ında kadının oldukça yıprandı ını söylemek mümkündür. Aynı ko ullar tarım i leri için de geçerlidir. Hatta tarımda ücretler ev temizli ine oranla çok daha dü üktür (günlük 20 TL gibi...).

Diki -nakı i iyle u ra an kadınlarda el i lemelerine eski ilginin kalmadı ını belirttiler. Bu yüzden bu kadınların oranı %4'e kadar inmi tir.

3.4.3. Erkek Çalı ma Durumu

Tablo 18: Örneklem grubundaki kadınların e lerinin çalı ma durumu

Erkek çalı ma durumu	Sayı	Yüzde
Çalı mıyor	4	5,4
Yevmiyeli-düzensiz çalı an(in .i çisi,hamal v.s.)	43	58,1
Mevsimlik yevmiyeli çalı an(in .ustası, tarım i çisi)	7	9,5
Mevsimlik kadrolu/muvakkat çalı an	1	1,4
Kendi hesabına çalı an(seyyar satıcı)	15	20,3
Düzenli-sürekli çalı an	4	5,4
Genel toplam	74	100,0

Tablo 18'de yoksul kadınların e lerinin çalı ma durumları görülmektedir. Buna göre yoksul erkeklerin %5,4'ü çalı mamaktadır. %58,1'i yani yarıdan fazlası in aat i çili i, hamallık gibi yevmiyeli ve düzensiz i lerde çalı maktadırlar. Mevsimlik çalı anların toplam oranı ise yakla ık olarak %11'dir. Kendi hesabına çalı anların oranı %20,3 ve düzenli olarak çalı anların oranı ise %5,4'tür.

Kadınlarla kıyaslandı ında erkeklerin daha fazla çalı ma hayatında yer aldıkları görülmektedir. Kadınların %67'si gelir getiren herhangi bir i te çalı mazken, erkeklerin sadece %5,4'ü çalı mamaktadır. Ancak çalı ma yapısı açısından pek fazla bir fark yoktur. Kadınlar düzensiz ve kayıt-dı ı i lerde çalı ırken, aynı durum erkekler için de geçerlidir. Tablo 18'e göre erkeklerin yakla ık olarak %90'ı düzensiz, gelir seviyesi dü ük ve sosyal güvenceden yoksun olan i lerde çalı maktadırlar.

3.4.4. Kadının alı mama Nedeni

Yoksul kadınların hangi nedenlerden dolayı çalı madıkları Tablo 19’da gösterilmiştir.

Tablo 19: Örneklem grubundaki kadınların çalı mama nedenleri

Kadının alı mama nedeni	Sayı	Yüzde
Çalı mak istemiyorum	18	21,9
Aile veya çevre baskısı	3	3,6
bulamıyorum	9	10,9
Bakmakla yükümlü olduğum kişiler var	38	46,3
Yaşlılık veya hastalık	14	17,0
Toplam	82	100,0

Örneklem grubunda olup da u anda çalı an kadınların oranı %18’dir. Kadınların %82’si u an herhangi bir işte çalı mamaktadır. Herhangi bir mesleği olmayan ve mesleği olup da u anda çalı amayan kadınların çalı mama nedenlerine ve bunların oranlarına baktığımızda; çalı mak istemeyenlerin oranı %21,9, aile ya da çevre baskısı yüzünden çalı amayanların oranı %3,6, i bulamayanların oranı %10,9 ve yaşlılık-hastalık nedeniyle çalı mayanların oranı %17’dir. Hanede bakmakla yükümlü olunan kişiler var olduğu için çalı amadığını belirtenlerin oranı ise % 46,3’tür.

İlk olarak üzerinde durulması gereken grup, işsiz kabul edilen %10,9’luk kesimdir. Bu kesime destek sağlanarak onların bir iş sahibi olabilmesi için gerekli çalı malar yapılmalıdır. Böylece yoksul kadınların ve dolayısıyla ailelerin %10,9’u yoksulluktan kurtulabilme şansına sahip olabilir. Daha sonra evinden dışarıya çeşitli nedenlerden dolayı çıkamayan kadınlara evde üretim noktasında yardımcı olunmalıdır. Hasta, yaşlı, özürlü gibi grupların çalı ma imkânlarının az olması sebebiyle onlar da yardımlarla desteklenmelidir.

3.4.5. Aylık Gelir

Yoksul hanelerin kira haricindeki gelir dağılımları Tablo 20’de gösterilmektedir.

Tablo 20: Yoksul hanelerin gelir dağılımları

Hane geliri (aylık)	Sayı	Yüzde
200 TL ve altında	11	11,0
201-300 TL	23	23,0
301-400 TL	27	27,0
401-500 TL	26	26,0
501-600 TL	7	7,0
601-700 TL	4	4,0
701-800 TL	1	1,0
800 TL’den fazla	1	1,0
Toplam	100	100,0

Yoksul kadınların ya adıkları hanelerin gelir durumları Tablo 20’de gösterilmiştir. Buna göre kadınların %11’i 200 TL ve altında, %23’ü 201-300 TL, %27’si 301-400 TL, %26’sı 401-500 TL, %7’si 501-600 TL, %4’ü 601-700 TL, %1’i 701-800 TL ve %1’i 800 TL’den daha fazla gelire sahip olan hanelerde yaşamaktadırlar.

TUİK’in 2007 yılı verilerine göre 4 kişilik bir ailenin aylık sınırlı gelir sınırı aylık 237 TL, yoksulluk sınırı ise 619 TL’dir (TUİK, 2008). 619 TL gelirin altında olan yoksul ailelerin oranı yaklaşık olarak %95’tir. Bununla birlikte örneklem grubunda 4 ve daha az nüfusa sahip olan ailelerin oranı %48’dir. Geri kalan %52’lik kesimin (5 ve üzeri nüfusa sahip olan hanelerin) neredeyse tamamı 600 TL’nin altında bir gelirle yaşamını sürdürmeye çalışmaktadır. Buradan hareketle onların önemli bir kısmının, aylık gelirinin altında yaşamını sürdürmek mümkündür.

Tablo 20’de görülen gelir durumları kiranın haricindedir. Ancak burada yoksul kadınların söylemleri ve kendi çıkarımlarıyla birlikte, tahmini olarak bir gelir saptaması yapılmıştır. Elde edilen gelirin düzenli olmaması, yoksulları ve özellikle de kadınları daha derin bir yoksulluğun içine sürüklemektedir. Gelirin düzensiz ve az olması kadınları aç kalma korkusuyla devamlı olarak yüz yüze getirmektedir. Ayrıca bu durum onların borçlanmalarına ve bu nedenle birtakım korkular ve üzüntüler yaşamalarına neden olmaktadır.

3.4.6. Hane Borç Durumu

Çalı ma ve gelir durumunun yeterli düzeyde olmadığı yoksul hanelerde birtakım borçlanmalar söz konusudur. Bu borçlanmalar daha çok temel ihtiyaçların kar ılanmasına yöneliktir. Tablo 21, yoksul ailelerin en fazla borçlandıkları kalemleri göstermektedir.

Tablo 21: Yoksul hanelerin borç durumları

Hane borç durumu	Sayı	Yüzde
Borcu yok	10	10,0
Elektrik-su-telefon	16	16,0
Gıda, yakacak	32	32,0
Kira	18	18,0
Giyecek, ev e yası	8	8,0
Banka-kredi	2	2,0
ahıs	14	14,0
Toplam	100	100,0

Tablo 21’de yoksul hanelerin borç durumları görülmektedir. Herhangi bir borcu olmayan hanelerin oranı %10’dur. Elektrik-su-telefon gibi ödenmemi fatura borcu olanların oranı %16, büyük bir bölümü gıda olmak üzere gıda ve yakacak borcu olanların oranı %32, kira borcu olanların oranı %18, giyecek ve ev e yası borcu olanların oranı %8, banka-kredi borcu olanların oranı %2 ve ahıs borcu olanların oranı ise %14’tür.

Yoksul kadınlar borçlar konusunda oldukça sıkıntı ya amaktadırlar. Borçları ödeme konusu en fazla erkekleri ilgilendirdi i ve etkiledi i gibi, ödeyememenin sonuçlarını ise en fazla kadınlar ya amaktadır. Örne in kadınların %32’si en çok gıda ve yakacak borcu oldu unu belirtmi lerdir. Gıda, en önce kar ılanması gereken ihtiyaç türüdür. Ancak bu ihtiyacını kar ılayabilmek için, yoksul kadınlar nakit parayı ço u zaman bulamamaktadırlar. Bu nedenle alı -veri lerini genellikle mahalle bakkalından verisiye olarak yapmaktadırlar. Ancak bu borç genellikle birikmekte ve bunun sonucunda kadın, evine lazım olan maddeleri alamamaktadır.

Gıdadan sonra en çok borç durumu kira ve faturada görülmektedir. Kirayı ödeyememe evden atılma korkusuna neden olurken, faturayı ödeyememe elektri in,

suyun veya telefonun kesilmesi durumuna neden olmaktadır. Hatta fatura borcu olan bazı yoksul kadınlar ara tırmayı yaptı ım esnada kapıyı bana açmamı lardır. Bunun nedeni benim bir kontrol memuru oldu umu zannetmelerinden dolayıdır. Bu da kadın yoksullu unun farklı bir yansımasıdır.

3.5. Göçle İlgili Bulgular

Ara tırmanın bu kısmında kadınlara nereden göç ettikleri ve kaç yıldır bu kentte ikamet ettikleri sorularak a a ıdaki bulgular elde edilmi tir.

3.5.1. Göç Edilen Yer

Tablo 22: Örneklem grubundaki kadınların göç durumu

Göç durumu	Sayı	Yüzde
Göç olmadı	51	51,0
Elazı kırsalı	27	27,0
Ba ka ilden	14	14,0
Ba ka il kırsalı	8	8,0
Toplam	100	100,0

Yoksul kadınlar içerisinde Elazı kent merkezine göçle gelenlerin toplam oranı %49'dur. Bunların %27'si Elazı kırsalından, %14'ü ba ka ilden, %8'i ise ba ka il kırsalından göç ederek gelmi lerdir. Göç etmeyip devamlı olarak kent merkezinde oturanların oranı %51'dir. Göç etmemi sayılan %51'lik dilim içerisinde çok önceden göç etmi kadınlar da vardır. Ancak 25 yıldan önce yapılan göçler kapsam dı ı bırakılmı tir.

Kırdan kente daha iyi bir ya am umuduyla gelen yoksulların ço u kentte umduklarını bulamamı lardır. Hatta kent hayatında ko ulların daha zor oldu unu ve köyde iken durumlarının daha iyi oldu unu belirtmi lerdir. Özellikle kadın için kentte ko ullar daha a ırdır. Kalaycıo lu ve Tılıç'a göre, "kırdan gelen kadının kentte talep edilen e itim ve beceri düzeyine sahip olmaması kadınlara büyük bir engel olu turuyor. Bu da kadını daha eve kapalı ve içe dönük bir konuma getiriyor" (Kalaycıo lu&Tılıç, 2000: 31). Ayrıca köyde pek fazla lazım olmayan ve kullanılmayan nakit para, kentlerde ihtiyaçların kar ılanması açısından oldukça önemlidir. Kent ya amında para temel ihtiyaçlardan önce gelen bir ihtiyaçtır. Kadın ev idaresini yapabilmek için buna

gereksinim duymakta ve bunun için ço u zaman e inin eline bakmaktadır. Burada da yine kadının çaresizli i söz konusudur. Bu noktada bazı kadınlar çareyi geçimlik üretim (ekmek, konserve, tur u v.s.) yapmakta veya köy ya amındaki bazı unsurları (hayvancılık, meyve-sebze yeti tirme gibi...) kente ta ımakta buluyor.

3.5.2. Kentte kamet Süresi

Tablo 23: Örneklem grubundaki kadınların Elazı kent merkezinde ikamet süreleri

Kentte ikamet süresi	Sayı	Yüzde
5 yıldan az	6	6,0
5-9 yıl	7	7,0
10-14 yıl	14	14,0
15-19 yıl	15	15,0
20-24 yıl	7	7,0
25 yıl ve üzeri	51	51,0
Toplam	100	100,0

Tablo 23'e göre yoksul kadınların %6'sı 5 yıldan daha az bir süreden beri Elazı ehir merkezinde oturmaktadırlar. 5-9 yıldan beri oturanlar %7, 10-14 yıldan beri oturanlar %14, 15-19 yıldan beri oturanlar %15 ve 20-24 yıldan beri oturanlar ise %7 olarak temsil edilmektedir. 25 yıldan daha fazla süredir Elazı 'da ikamet edenler de %51 olarak görülmektedir.

Kentteki ikamet süresi kente uyum açısından önemlidir. Çevre edinme, i bulma, alı ma ve toplumsal hayata katılım gibi unsurlar kente uyum kavramının özünü olu turmaktadır. Kente uyumun sa lanabilmesi için belli bir süreye ihtiyaç duyulmaktadır. Bu ba lamda kente yakın zamanda gelenlerin yoksullu u di erlerinden daha fazla hissettiklerini söylemek mümkündür. Burada 14 yıldan beri yapılan göçler yakın bir zaman dilimi olarak kabul edilebilir ve bu göçlerin toplam oranı ise %27'dir.

Toplam oranı %22 olan 15-19 ve 20-24 yıllık göçlerin temelinde daha çok terör problemi vardır. Bu göçler daha çok Diyarbakır, Bingöl ve Tunceli gibi çevre illerden gelenlerle birlikte gerçekte mi tir. Göçlerin zorunlu olması, ya am tarzı açısından önemli de i ikililere yol açmı tır ve bu de i imler sonrasında bazı sorunlar meydana gelmi tir. Yoksul aileler kente geldikleri zaman i sizlik, e itimsizlik, dü ük gelir ve sosyal dı lanma gibi problemlerle kar ıla mı lardır. Bu problemlerin ortaya çıkmasında

hane nüfusunun kalabalık olması, tarım ve hayvancılık gibi kırsal geçim unsurlarının kentte sürdürülememesi, dil ve etnik yapının farklılığı gibi faktörler etkili olmuştur.

3.6. Sağlıkla İlgili Bulgular

Yoksulluğa yaayan bireyler her an sağlık problemleriyle de yüz yüzedirler. Parasal yetersizlik, işsizlik, göç, sağıksız ortam ve koşullar, dı lanma ve güçsüzlük gibi faktörler zamanla, yetersiz beslenme, sık do um, yanlış sağık bilgisi, içe dönük bir yaşa m tarzı gibi olguları etkiler. Onlar da fiziksel ve ruhsal sağılı ın bozulmasına ve kronik hastalıkların ortaya çıkmasına neden olur (Dedeolu, 2004: 52). Yoksullu un fiziksel ve ruhsal hastalıklar üzerindeki etkisini ve bu hastalıkların tedavi masraflarının ne ekilde kar ılandı ını görebilmek amacıyla yoksul kadınlara hastalanma sıklıkları, psikolojik tedavi görme durumları ve sosyal güvence durumları sorulmuştur.

3.6.1. Hastalık durumu

Tablo 24: Örneklem grubundaki kadınların hastalığına yakalanma durumu

Sağık durumu	Sayı	Yüzde
Herhangi bir sağık sorunu yok	17	17,0
Zaman zaman hastalanırım	31	31,0
Sık sık hastalanırım	26	26,0
Devamlı hastayım(kronik hastalıklar)	26	26,0
Toplam	100	100,0

Tablo 24'e göre yoksul kadınların %17'si herhangi bir sağık sorunu yaamadıklarını belirtirken, %31 zaman zaman hastalandıklarını, %26'sı sıkça hastalandıklarını ve diğer %26'sı ise sürekli hasta olduklarını ifade etmişlerdir. Sıkça hastalanan veya devamlı hasta olan kadınlar sürekli ilaç kullanmak zorundadırlar. Sürekli ilaç kullanma ise yoksul kadınlar açısından önemli bir maliyet teşkil etmektedir.

Kadının hasta olması hem kendisini hem de ailenin diğer üyelerini olumsuz etkiler. Mesela çocuk için anne olmazsa olmaz bir kavramdır. Çocu un yeti tirilmesi, eksiklerinin giderilmesi, ilgi ve sevgi ihtiyacının kar ılanması büyük ölçüde anneye bağılıdır. Kadının bunları sağılayabilmesi için öncelikle sağık durumunun iyi olması gerekmektedir. Ancak yoksul kadınlarda ağırlı ve yaşa m olumsuz etkileyen bazı

hastalıklar (astım, migren, romatizma, bel fıtığı, depresyon, panik atak gibi) orta ve üst sınıf kadınlarına oranla daha sık görülmektedir. Bu hastalıklardan öncelikle kadın, daha sonra da kadının güçsüzleşmesiyle birlikte ailesi ve çocukları zarar görmektedir.

3.6.2. Psikolojik Tedavi Görme Durumu

Tablo 25: Örneklem grubundaki kadınların psikolojik tedavi görme durumu

Psikolojik tedavi durumu	Sayı	Yüzde
Evet	20	20,0
Hayır	80	80,0
Toplam	100	100,0

Yoksulluk ve onun beraberinde getirdiği olumsuzluklar (aile içi iddet, maddi imkânsızlık, sağlıksız ortam, kalabalık nüfus...) nedeniyle yoksul kadınlar psikolojik sorunlar yaşamaktadırlar. Ancak birçoğu bu sorunlardan dolayı doktora gitmemekte ve bu nedenle yaşadığı olumsuzluklar daha da büyümektedir.

Anket uyguladığımız kadınların %20'si psikolojik tedavi gördüklerini, tedavi yöntemlerinin ise genellikle ilaç kullanma şeklinde olduğunu belirttiler (anti-depresan ilaçlar, sakinleştiriciler v.s.). Yoksul kadınların %80'i ise herhangi psikolojik tedavi görmemeleridir. Ancak yukarıda da belirtildiği gibi bu onların psikolojik sorunlarının olmadığını anlamına gelmemektedir. Çünkü çoğu kadın böyle bir sorun nedeniyle doktora gitmeyi düşünmemektedir.

3.6.3. Sosyal Güvence

Tablo 26: Örneklem grubundaki kadınların sosyal güvence durumu

Sosyal güvence	Sayı	Yüzde
SSK	13	13,0
Bağ-Kur	1	1,0
Yeşil Kart	83	83,0
Hiçbiri	3	3,0
Toplam	100	100,0

Örneklem grubundaki kadınların %83'ü yeşil kartlıdır. Yeşil kart bir sosyal güvence olarak kabul edilmese de sağlık masraflarını karşılama konusunda yoksullar

için önemli bir avantajdır. Ye il kart hastane masraflarını oldu u gibi kar ırlarken ilaç giderlerini ödemede %10'luk bir payı hastalara bırakmaktadır. Bu bile yoksul aileler için kimi zaman ilaç alamama anlamına gelmektedir. Yoksul kadınlardan biri bu konuda unları söyledi: “*Küçük çocu um hasta oldu. Allah'tan ye il kartımız vardı da doktora götürebildik. Fakat 5 lira verip ona ilaç alamadık*”. te yoksulluk bazı durumlarda %10'luk ilaç parasını bile ödeyememe durumunu ifade edebilir.

Tablo 26'ya göre, kadınların %13'ü sigortalı, %1'i ise ba -kurludur. %3'ünün ise ye il kart dahil hiçbir sosyal güvenceleri yoktur. Yoksul kadınların sadece %14'ü sosyal güvenceye sahiptir. Bu ise kadınların yoksullu unun ba ka bir göstergesidir.

3.7. Aile ç i iddetle İgili Bulgular

Kadınların gördü ü iddet durumunu ve ailedeki iddeti gösteren bulgular 3 ba lık altında toplanmı tır. Bunlardan ilki kadının gördü ü iddetin türü, ikincisi kimlerden iddet gördü ü ve üçüncüsü de hanede dayak olayının ya anma sıklı ıdır.

3.7.1. iddet Türü

Tablo 27: Örneklem grubundaki kadınların iddete maruz kalma durumu

iddet durumu	Sayı	Yüzde
Herhangi bir iddet görmedim	26	26,0
Duygusal/psikolojik iddet	25	25,0
Duygusal ve fiziksel iddet	49	49,0
Toplam	100	100,0

Yoksul kadınları en çok etkileyen durumlardan biri de maruz kaldıkları iddettir. Kadınların %74'ü iddet gördüklerini, geri kalan %26'sı ise herhangi bir iddet görmediklerini belirtmi lerdir. iddete maruz kalan kadınların yaklaşık 1/3'ü ba ırma, hakaret etme, a a ılama gibi unsurları içeren duygusal iddete maruz kalırken, geri kalan 2/3'ü dayak olayının da içinde oldu u iddet olaylarını ya amaktadır.

Günümüzde aile iç i iddet olgusu en çok kadınları etkilemektedir. Yoksullukla birlikte iddet olaylarının arttı ı yapılan ara tırma sonucunda da gözlemlenmi tir. Kadınların pek ço u yoksul evde daya ın eksik olmayaca ını belirtmi lerdir. Bu da kadınlar üzerinde olumsuz bir etki yaratmaktadır. Özellikle kadınların ya adı ı psikolojik sorunların ço u bu nedenden dolayıdır. Yoksul kadının gördü ü iddet kadın

yoksulluğunun ayrı bir boyutudur. Bulunduğu konum itibarıyla aciz ve savunmasız durumda olan kadının yapılan kötü muamelelere ses çıkaramaması bir yoksulluk ve yoksunluk göstergesidir.

3.7.2. Kadının İddet Gördüğü Kiiler

Tablo 28: Örneklem grubundaki kadınların iddet gördüğü kişilerin dağılımı

Kimden iddet gördüğü	Sayı	Yüzde
Eşinden	54	54,0
Eşimin ailesinden	8	8,0
Kendi ailemden	7	7,0
Çevremdekilerden	5	5,0
Toplam	74	74,0
Cevap yok (iddet görmeyen)	26	26,0
Genel toplam	100	100,0

Kadınların gördüğü iddet ve onun türleri kadar kimden iddet gördükleri de önemlidir. Burada hiç kuşkusuz ilk sırayı kadının kocası almaktadır. Nitekim kadınların %54'ü en çok eşlerinden iddet görmüşlerdir. Eşleri iddet uygulayan kadınlar iddet sebebinin yoksulluk olduğunu ya da eşlerinin bunu bahane ettiklerini ifade ettiler. Kadınlardan biri iddet sorusuna şu cevabı vermiştir:

“Bana iddet sorusu sorma. Onu anlatırsam çok uzun sürer. Kocamı evlendiğim gün gördüm. Babamdan beni istemiler o da vermedi. Onu görseydim evlenmezdim. Gerçi evlenmeyip de ne yapacaktım, ailemden bir hayır görmedim ki. Eşim çalıyordu gelip bana saldırıyordu. Yıllarca bana eziyet etti. Bu sene çok ükür biraz iyi. Çocuk sakatlandıktan sonra bana iyi davranmaya başladı. Ancak ben bu kadar dert sahibi olduktan sonra bıraksa ne yazar. Onun yüzünden ekler hastası oldum. Her gün ilaç kullanıyorum.”

Bu ifadeler iddetin köklerinin kadının ailesinde olduğunu ve sonra da kocasıyla büyüdüğünü ortaya koymaktadır. Ayrıca iddetin kadına ne kadar olumsuz yansıdığını göstermektedir.

Tablo 28'e göre, en çok iddeti kendi ailesinden gördüğünü söyleyen kadınların oranı %7'dir. Kendi ailesinden iddet görenler genellikle anne-babasından veya büyük

karde lerinden iddet görmü lerdir. Di er yandan e inin ailesinden iddet gören kadınların oranı %8'dir. Geri kalan %5'lik grup ise en fazla çevresindekilerden iddet görmü tür.

3.7.3. Hanede Dayak Olayı

Tablo 29: Yoksul hanelerde dayak uygulama durumu

Dayak olayı	Sayı	Yüzde
Hiç olmadı	70	70,0
3'ten az	23	23,0
4-6 defa	5	5,0
7 ve üzeri	2	2,0
Toplam	100	100,0

Tablo 29'a göre yoksul kadınların %70'i son 6 ay içerisinde hanelerinde hiç dayak olayı olmadığını belirtmişlerdir. Yoksul evlerin %23'ünde dayak olayı 3'ten daha az olurken, %5'inde 4-6 defa, %2'sinde ise 7'den daha fazla olmuştur. Kadınlar ise bu duruma biraz olsun kendilerini alıştırmışlardır. İçinde buldukları olumsuz durumu "dayak olayı fazla olmuyor" diyerek kabullenmişlerdir. Ancak bu sadece son altı ay içerisinde hanesinde hiç dayak olmayan %70'lik grup ve 3'ten az dayak olan %23'lük grup için geçerlidir. Di erleri için durum daha vahimdir. Ancak bu dayak olayında sadece kadınların maruz kaldığı iddet anlaşılmalıdır. Aynı zamanda çocukların anne-babalarından gördükleri fiziksel iddet de bu kapsamdadır. Ancak aile içerisinde iddet kime yönelik olarak gerçekleşirse gerçekleşsin bu durum huzursuz bir ortamın doğmasına neden olmaktadır. Özellikle kadın için yoksullukla birlikte iddet, ya anmaz bir hayatın ifadesidir.

3.8. Evlilikle İlgili Bulgular

Kadın yoksulluğunu etkilemesi bakımından evlilikle ilgili birtakım sorular sorularak farklı bulgular elde edilmiştir. Bu bulgular evlenme yaşı, evlilik türü, e ile akrabalık durumu, birlik oturma durumu, evlendikten sonra kadının ailesinin ilgilenme durumu, resmi nikâh yapma ve boşanma durumu ile ilgilidir.

3.8.1. Evlenme Ya ı

Tablo 30: Örneklem grubundaki kadınların evlenme ya larının dağılımı

Evlenme ya ı	Sayı	Yüzde
18'den küçük	41	41,0
18-22	42	42,0
23-27	13	13,0
28-32	3	3,0
33-37	1	1,0
Toplam	100	100,0

Tablo 30'da görüldü ü üzere yoksul kadınların %41'i 18'den daha küçük bir ya ta evlenmi lerdir. %42'si 18-22 ya grubunda, %13'ü 23-27 ya grubunda, %3'ü 28-32 ya grubunda ve %1'i ise 33-37 ya grubunda iken evlenmi lerdir.

Erken evlili in yoksul kadınlar için bir dezavantaj oldu u gözlemlenmi tir. Küçük ya ta yapılan evliliklerle birlikte bazı sorunlar meydana gelmektedir. Evlenilecek ki inin tercihi konusunda sa lıklı karar verememe, küçük ya ta anne olma ve çocuk sayısının ilerleyen ya larda daha fazla olması, resmi nikâh yapmama, aile sorumlulu unun yükünü kaldıramama gibi olumsuzluklar erken evlili in yaratt ı sorunlar arasındadır. 18 ya ından daha küçük ya larda evlenenlerin oranının %41 olması kadın yoksullu u açısından önemli bir göstergedir. Bu tür evliliklerin yoksullar arasında daha yaygın bir ekilde görülmesinin temel nedeni, e itim hayatının erken ya larda son bulmasıdır. Ayrıca evlenme için düzenli bir i sahibi olmayı bekleme gibi bir durum da söz konusu de ildir. Bu durum da erken evliliklerin olmasında önemli bir etkindir.

Tablo 30'a göre, 18-22 ve 23-27 ya grubunda iken evlenenlerin toplam oranı %55'tir. Bu ya grupları evlilik için normal kabul edilen ya gruplarıdır. Kadınların geri kalan %4'ü ise geç ya ta evlilik yapanlardır.

3.8.2. Evlenme ekli

Tablo 31: Örneklem grubundaki kadınların evlenme ekli

Evlenme ekli	Sayı	Yüzde
Tanı arak	20	20,0
Görücü usulü ile	75	75,0
Zorla(Kaçırılma)	5	5,0
Toplam	100	100,0

Tablo 31'e göre yoksul kadınların %20'si e leriyle tanı arak, %75' ise görücü usulüyle evlenmi lerdir. Kaçırılma olayı sonucunda e iyle evlenmek durumunda kalan kadınların oranı ise %5'tir.

Görücü usulü ile evlenen kadınlara göre yoksul olmalarında ailelerinin payı büyüktür. Özellikle evlili in dü ünülmedi i bir ya ta ve hiç tanımadı ı biriyle evlenen kadınlar bu durumdan oldukça ikâyetçidirler. Görü tü üm kadınlardan birinin bu konudaki sözleri dikkat çekicidir: *“16 ya nda evlendim. Kocamı evlendi im gün gördüm. Babamdan beni istemi ler o da vermi . Onu görseydim evlenmezdim.”*

Görücü usulü ile evlenme oranının %75 olması, yoksullar gibi toplumun alt kesiminde ya ayanlar arasında bu yöntemin yaygın oldu unu gösterir. Bu ekilde evlenen bir kadın ya adı ı her eyi bir kader sonucu olarak görmektedir. Buna ba lı olarak kadınların ço u ya anan olumsuzlukları de i tirme yolunu tercih etmeyerek, onlara katlanmayı benimsemektedirler.

3.8.3. Akrabalık Durumu

Tablo 32: Örneklem grubundaki kadınların e leriyle akrabalık durumları

E ile akrabalık durumu	Sayı	Yüzde
Akrabalık yok	65	65,0
Yakın akraba(kuzen)	21	21,0
Uzaktan akrabalık	14	14,0
Toplam	100	100,0

Örneklem grubundaki kadınların %65'i kendileriyle herhangi bir kan ba ı olmayan ki ilerle evlenmi lerdir. Ülkemizde yapılan her be evlilikten birinin

(evliliklerin %20'sinin) akraba evliliği olmasını hesaba kattığımızda yoksullar içerisinde bu oranın biraz daha fazla olduğunu söyleyebiliriz. Yoksullar içerisinde akraba evliliği yapanların toplam oranı Tablo 32'de %35 olarak görülmektedir. Bu evliliklerin %21'i amca, dayı, hala, teyze çocukları olan kuzenlerle gerçekleşirken, %14'ü uzak akrabalarla olmuştur.

Yoksul sınıf içerisindeki evlilikler genellikle akraba, komşu veya çok sık görülen tanıdıklarla gerçekleşmektedir. Yani dışarıdan evlilikler pek mümkün olmamaktadır. Burada özellikle kadının sosyalleşme sürecine yeterince katılamaması önemli bir durumdur. Ailesinin dışındaki dünya ile pek tanışamayan kadınlar genellikle kendi çevrelerindeki insanlarla evlenmektedirler. Zaten görücü usulü ile yapılan evliliklerin oranının %75 olması, bunun bir göstergesidir.

3.8.4. Evinin Ailesiyle Birlikte Oturma Durumu

Tablo 33: Örneklem grubundaki kadınların evinin ailesiyle birlikte oturma durumu

Evinin ailesiyle birlikte oturma	Sayı	Yüzde
Hayır	19	19,0
Bir müddet oturduktan sonra ayrıldık	79	79,0
Halen beraber oturuyoruz	2	2,0
Toplam	100	100,0

Yoksul kadınların %79'u evlerinin ailesiyle birlikte oturduklarını ve daha sonra ayrıldıklarını, %2'si halen beraber oturduklarını ve %19'u ise birlikte oturmadıklarını dile getirmişlerdir. Birlikte oturma durumunun toplam %81 olarak görülmesi tamamen yoksullukla ilgili bir durumdur. Yeni evlilik yapan yoksul çiftler genellikle ayrı ev kuracak imkân bulamamakta ve bu nedenle erkeğin ailesinin evine yerleşmektedirler. Bunun kadın açısından olumlu ve olumsuz yönleri vardır. Öncelikle olumsuz yönlerini ele alacak olursak, kadının kalabalık bir aileye sahip olması ve aile üyeleri tarafından çeşitli baskılara maruz kalması gibi durumları görebiliriz. Olumlu yönü ise aile yoksul olsa bile kadının kendisinin yoksulluğu fazla hissetmemesidir.

Bir müddet oturduktan sonra ayrılmanın bazı nedenleri vardır: Doğan çocuklarla birlikte hane nüfusunun giderek kalabalıklaşması, ailenin diğer çocuğunun evlenmesi, köyden kente göç ve anlaşılamayan/idare edemeyen durumları gibi... Bu nedenlerden

dolayı e inin ailesinden ayrılan yoksul kadınların ço u, ayrılı ın maddi anlamda kendilerini olumsuz olarak etkiledi ini öne sürmü lerdir.

3.8.5. Kadının Ailesinin İlgilenme Durumu

Tablo 34: Örneklem grubundaki kadınların evlendikten sonra ailelerinin ilgilenme durumları

Ailenin ilgilenme durumu	Sayı	Yüzde
Hiç ilgilenmediler	24	24,0
Ara/sıra ilgilendiler	67	67,0
Devamlı olarak ilgilendiler	9	9,0
Toplam	100	100,0

Yoksul kadınların %24'ü evlendikten sonra ailelerinin kendileriyle hiçbir ekilde ilgilenmedi ini belirtirken, %67'si ailelerinin kendileriyle ara-sıra ilgilendi ini ve %9'u ise sürekli olarak ilgilendi ini ifade etmi lerdir.

Yoksul kadınlara bu soru yöneltirken “*ilgilenme*” nin maddi boyutu ikinci plana atılmı ve daha çok sosyal ve manevi yönü dikkate alınmı tır. Çünkü yoksul kadınların aileleri de genellikle kendileri gibi dü ük bir statüye sahiptirler ve dolayısıyla maddi açıdan kızlarına yardım edebilecek durumda de ildirler. Buna ra men bu ailelerin %24'ü evlendikten sonra kızlarının durumunu ara tırmamı lar ve onların ya adı ı sıkıntıları payla mamı lardır. Ailelerin %67'si ise kızlarıyla ara-sıra ilgilenmi lerdir ve kadınların ço una göre bu ilgi yetersiz kalmı tır. Ya anan bu durum, kadının sahipsizlik duygusunu hissetmesine neden olmu ve onlar bu durumlarını ço u zaman e lerine de yansıtmı lardır. Bunu fırsat bilen bazı erkekler ba ta iddet uygulamak üzere kadınları çe itli yönlerden istismar etmi lerdir. Bunun sonucunda kadın, yoksullu u daha farklı ya ayarak birtakım ruhsal sorunlarla kar ı kar ıya gelmi tir. Ayrıca bu ilgisizli in bo anmalar üzerinde de etkili oldu u gözlenmi tir.

3.8.6. Resmi Nikâh Yapmama Nedeni

Tablo 35: Örneklem grubundaki kadınların resmi nikâh yapmama nedenleri

Resmi nikâh yapmama nedeni	Sayı	Yüzde
Ya ın küçük olması	30	30,0
Evlendi i erke in ikinci e i konumunda olması	1	1,0
Gerek duyulmaması, imam nikâhının yeterli olarak görülmesi	10	10,0
Toplam	41	41,0
Cevap yok (<i>resmi nikâh yapanlar</i>)	59	59,0
Genel Toplam	100	100,0

Tablo 35 incelendi inde, yoksul kadınların önemli bir bölümünün ilk evlendi i zaman resmi nikâh yapmadıkları görülür. Bunun ise çe itli nedenleri vardır. Bunların en ba nda küçük ya ta evlilikler gelmektedir. 2002'den önce yasalara göre kadının en erken evlenme ya ı 15 iken daha sonra bu kanun de i tirilerek 17'ye çıkarılmış tır. Ola andı ı durumlarda ise kadınların evlilik ya ı 16 olarak belirlenmi tir. Erkekler için de i en bir ey olmamı tır. Daha önce 17 ya ını doldurmu olma artı aranırken, imdi de durum böyledir (www.ntvmsnbc.com). Buna ba lı olarak kadınların %30'u küçük ya ta evlendiklerini öne sürerek resmi nikâh yapmadıklarını belirtmi lerdir. Aslında burada bir ihmal de söz konusudur. Bu kadınların ço u çocuk do duktan sonra nikâh yaptıklarını ifade etmi lerdir. Nitekim önce imam nikâhını yeterli görüp resmi olarak evlenmeyen ve %10'luk bir orana sahip olan kadınların büyük bir bölümü de sonradan resmi nikâh yapmı lardır. Evlendi i erke in ikinci e i konumunda olan kadın sayısı sadece 1 tanedir ve oranı da %1'dir. Yürürlükteki kanunlar yalnızca tek e li evliliklere izin vermektedir.

Yoksul kadınların %41'inin evlendikleri zaman resmi nikâh yapmamı olmaları önemli bir durumdur. Resmi nikâh yapılmadı ı zaman bo anma ve terk etme gibi durumların kolayla ması söz konusudur. Bu durumdaki bir erkek ço u zaman inisiyatif sahibidir. E ine ve çocuklarına bakıp-bakmama onun elindedir. Bir sorun oldu unda veya evlilik hayatından bıktı nda evini kolayca terk edebilmektedir. Bu durumdaki bir kadın ise devletin bo anan kadınlara tanıdı ı haklardan yararlanamamaktadır ve yoksullu un daha alt bölümleri içinde kendine yer bulmaktadır.

3.8.7. Bo anma Nedeni

Tablo 36: Örneklem grubundaki kadınların bo anma/ayrılma nedenleri

Bo anma/ayrılma nedeni	Sayı	Yüzde
Geçimsizlik(tartı ma, kavga)	3	3,0
Yoksulluk	4	4,0
Aldatma/Ba ka bir kadın	5	5,0
E imin kötü alı kanlıkları	4	4,0
Aile veya çevre baskısı	1	1,0
Toplam	17	17,0
Cevap yok (<i>bo anma-ayrılma olmayan</i>)	83	83,0
Genel toplam	100	100,0

Örneklem grubundaki kadınların %17'si e lerinden ayrı ya amaktadırlar. Kadının e inden ayrı ya ama ekilleri arasında resmi olarak bo anma, nikâhsız e inden ayrılma ve erke in evi terk etmesi bulunmaktadır. Bunlara neden olan faktörler de Tablo 36'da gösterilmiştir. Buna göre yoksul kadınların %3'ü geçimsizlik, %4'ü yoksulluk, %5'i aldatma, %4'ü kötü alı kanlıklar ve %1'i ise aile/çevre baskısı nedeniyle e lerinden ayırdılar.

Bu nedenlere baktı ımızda yoksullu un bo anma/ayrılma üzerinde do rudan ve dolaylı etkisini görmekteyiz. Do rudan etkisini, yoksullu un kadınların %4'ünün e lerinden ayrılmalarına neden olmasıyla açıklayabiliriz. Bu oran, tüm bo anma/ayrılmalar içerisinde yaklaşık olarak dörtte bir paya sahiptir. Öte yandan yoksul evlerde tartı ma ve kavgaların daha sık ya anması, erke in eviyle yeterince ilgilenmemesi, farklı ortamlara meyletmesi ve kötü alı kanlıkları, resmi nikâh yapmamayla ortaya çıkan serbestlik ve kadının yanlı tutumları bo anmalara ve ayrılmalara zemin hazırlamaktadır. Bu nedenler ise yoksullu un dolaylı etkisini göstermektedir.

3.9. Sosyal Ya am ve Yardımlara ili kin Bulgular

Sosyal ya am ve yardımlara ili kin bulgular; sorunların paylaşıldı ı ki iler, sosyal dı lanma, zenginlerin tutumu, ekonomik anlamda destek olan ki iler/kurulu lar, yardıma ba vuran ki i, alınan yardım türleri ve sürekli yardım alma durumu ba lıkları altında yorumlanmaktadır.

3.9.1. Sorunların Paylaşıldığı Kişiler

Tablo 37: Örneklem grubundaki kadınların sıkıntılarını en fazla paylaştığı kişiler

Sıkıntıların kimlerle paylaşıldığı	Sayı	Yüzde
Hiç kimseyle	7	7,0
Evliliğiyle	17	17,0
Çocuklarıyla	29	29,0
Evliliğinin ailesiyle	6	6,0
Komşularıyla	29	29,0
Kendi ailemle	12	12,0
Toplam	100	100,0

Tablo 37'ye göre yoksul kadınların %17'si sıkıntılarını en fazla evliliğiyle paylaşmaktadır. Evli olan kadınların oranının %70 olmasını hesaba katarsak bu oran oldukça yetersiz görünmektedir. Çünkü bir kadın için en yakınındaki kişi kocasıdır ve her şeyi onunla paylaşabilmelidir. Ancak yoksul kadınlar bunun pek mümkün olmadığını ve evliliğinin farklı tutum ve davranışları nedeniyle yakınlık kuramadıklarını belirtmişlerdir. Burada erkeğin vurdumduymaz bir kişiliğe sahip olması, iddet uygulamaya yatkın olması veya içe dönük bir yaşam biçimine sahip olması gibi durumlar söz konusudur. Ancak kadınlar bu durumu çoğu zaman kabullenememekte ve bunun sonucunda giderek yalnızlaşmaktadır. Bu durumda kadının yöneleceği kişiler ilk başta çocukları olmaktadır. Buna bağlı olarak sıkıntılarını en fazla çocuklarıyla paylaşan kadınların oranı %29 olarak görülmektedir. Kadın kocasına anlatamadığı derin duygularını çocuklarına anlatabilmektedir.

Yoksul kadınların başvurduğu önemli bir kesim de komşulardır. Yoksullar arasında komşuluk ilişkilerinin daha kuvvetli olması, derin duygularını en fazla komşularıyla paylaşan kadınların oranını %29 olarak karşımıza çıkarmaktadır. Sıkıntıların paylaşıldığı bir diğer önemli grup kadının kendi aile üyeleridir. Bu da Tablo 37'de %12 olarak görülmektedir. Evliliğinin ailesiyle sorunlarını paylaşan yoksul kadınların oranı ise %6'dır. Sıkıntılarını hiç kimseyle paylaşmayan, içine kapanan %7'lik bir grup vardır ki bunların durumu daha fazla dikkate değerdir. Bu kadınlar için içinden çıkılmaz psikolojik sorunlar meydana gelebilmektedir. Yoksul kadınlardan birinin bu konudaki görüşleri şöyledir: *“Yoksul olduğum için insanlarla konuşmaktan utanıyorum,*

zannediyorum ki ben derdimi anlattım zaman içten içe bana gülüyorlar, benim ise beni dinlemiyor, teselli olacak bir çocuğum da olmadı için içimi sürekli sıkıntı alıyor.”

3.9.2. Sosyal Dı lanma

Tablo 38: Sosyal dı lanma

Sosyal dı lanma	Sayı	Yüzde
Evet	40	40,0
Hayır	28	28,0
Bilmiyorum	32	32,0
Toplam	100	100,0

Örneklem grubu içerisindeki kadınların %40'ı sosyal anlamda dı landıklarını, %28'i ise böyle bir dı lanmayı hissetmediklerini belirtmişlerdir. Bu durumun olup olmadığını bilmeyenlerin oranı ise %32'dir. Ancak genel itibarıyla kadınların bu durumdan bir hayli ikâyetçi oldukları gözlemlenmiştir. *“Yoksul oldu umuz için herkes bizi dı lıyor. Var olunca herkes etrafımızda pervane oluyor. Olmayınca bu da nerden geldi der gibi bakıyorlar.” “Gerçekte fakiri kimse tanımaz. Ben akrabalarımın hiçbirini yoksul olduktan sonra görmedim.” “Ke ke durumum eskisi gibi iyi olsa da hiç kimseye el açmak zorunda kalmam.”* gibi ifadelerle bu sıkıntılarını dile getirmişlerdir.

Sosyal dı lanma, maddi ve manevi anlamda toplumun gerisinde kalan ve toplumsal yaşama yeterince katılım sağlayamayan her insanı etkilemektedir. Bu insanların büyük bir bölümünü ise toplumun alt tabakasında yer alan yoksullar olmaktadır. Gerek kadın olsun gerekse erkek olsun yoksulların çoğuna ayrı tırılmayı, ikinci plana atılmayı ve ötekile tirmeyi yaşamaktadır. Ancak kadınların bu durumları erkeklerden iki kat daha fazla yaşamadıklarını söylemek mümkündür. Yoksulların en yoksulu olan kadın, ihtiyaçlarını karşılayamamanın yanında, çaresizlik ve savunmasızlık gibi olgular nedeniyle toplumsal sınıfın en altında yer alır.

3.9.3. Zenginlerin Tutumu

Tablo 39: Zenginlerin yoksullara yönelik tutumları

Zenginlerin yoksullara bakı açısı	Sayı	Yüzde
Umursamazlar	30	30,0
Dı layıcılar	15	15,0
Ho görülü ve yardımseverler	14	14,0
Bilmiyorum	41	41,0
Toplam	100	100,0

Yoksul kadınlara göre zengin insanların kendilerine yönelik tutumları Tablo 39'da gösterilmektedir. Buna göre yoksul kadınların %30'u zenginlerin kendilerini umursamadı nı, %15'i dı ladı nı, %14'ü kendilerine kar ı ho görülü ve yardımsever olduklarını belirtmi lerdir. Kadınların %41'i ise zenginlerin kendilerine kar ı nasıl bir tutum içinde oldu unu bilmediklerini ifade etmi lerdir. Bu oranın yüksek çıkması, kadınların zenginler hakkında fazla bir fikir sahibi olmamasına ba lıdır. Bu da yine umursamazlıkla alakalı bir durumdur. Yoksul kadınlardan biri: *“Zenginlerin bizi dı layıp dı lamadıklarını bilmiyorum, çünkü biz hiç zenginlerin içinde oturmadık ve onları görmedik”* diyerek bu sorunun önemini vurgulamaktadır.

3.9.4. Ekonomik Anlamda Destek Olan Ki iler/Kurulu lar

Tablo 40: Haneye dı arıdan en çok destek olanlar

Dı arıdan destek olanlar	Sayı	Yüzde
Hiç kimse	12	12,0
Benim ailem	10	10,0
E imin ailesi	6	6,0
Kom ular	4	4,0
Hayırseverler	6	6,0
Yardım kurulu ları	62	62,0
Toplam	100	100,0

Örnekleme grubundaki kadınların %12'si kendilerine maddi anlamda hiç kimsenin destek olmadığını belirtmi lerdir. %10'u kendi ailelerinden, %6'sı e inin ailesinden, %4'ü kom ularından, %6'sı hayırsever ki ilerden ve %62'si yardım kurulu larından en fazla deste i gördüklerini belirtmi lerdir.

Yardım kurulu larının dı ndaki yüzdeler oldukça yetersiz görülmektedir. Toplum halinde ya amak, insanların di er insanların sorunlarıyla ilgilenmelerini ve o sorunlara çözüm bulmalarını gerektirmektedir. Yoksulluk ise toplumsal problemlerin en ba nda gelmektedir. Ancak bu noktada yoksullara olan ilginin yeterli düzeyde olmadı nı belirtmekte yarar vardır. Kadının kendi ailesinin, e inin ailesinin ve kom ularının maddi anlamda yaptıkları yardımın dü ük oranlarda görülmesi yoksullar açısından normal bir durum olarak görülebilir. Çünkü genellikle onlar da yoksuludur ve yardım etme gücüne sahip de illerdir. Fakat kendilerine hiç kimsenin yardım etmedi ini belirten kadınların oranının %12 olması, hayırseverlerin yaptıkları yardımın %6 olması, sahipsizlik ve ilgisizlik açısından dikkat çeken bir durumdur.

Yardım kurulu larının yaptıkları yardım oranlarının yüksek bir de erde çıkmasının ise hem olumlu hem de olumsuz yönü vardır. Olumlu yönü, devletin ve gönüllü kurulu ların yoksul insanlara sahip çıktı nı görmektir. Olumsuz yönü ise yoksulların zenginlerle do rudan temas kuramamalarının ve yardım için kuruma ba vurmak zorunda kalmalarının görülmesidir.

3.9.5. Yardıma Ba vuran Ki i

Tablo 41: Yoksul hanelerde yardıma ba vuran ki i

Yardıma ba vuran ki i	Sayı	Yüzde
Ba vuru olmadı	2	2,0
Ben	40	40,0
E im	57	57,0
Ailenin di er üyeleri	1	1,0
Toplam	100	100,0

Yoksul kadınların %40'ı yardım kurulu larına kendilerinin, %57'si e lerinin ve %1'i ise ailenin di er üyelerinin ba vurdu unu belirtmi lerdir.

Yoksullara yapılan yardımlar konusunda kadınlar geni bir yer edinmektedirler. Bunun çe itli sebepleri vardır. Öncelikli olarak, yardım kurulu ları tarafından tek ebeveynli aileler ön planda tutulmaktadırlar. Bu ailelerin ço unda hane reisi kadındır. Bu sebeple de bu aileler di er ailelere oranla daha ma dur durumdadırlar. Çünkü kadın bir taraftan çocuklarına bakmak di er taraftan da evini geçindirmek zorundadır. Bu ise kadının sırtındaki yükü kat be kat artırmaktadır. te bu yükü hafifletebilmek adına

yardım kurulu larının listesinde bu aileler ilk sıradadırlar. Yardımlardan yararlanma hususunda göze çarpan bir di er nokta, evli kadınların da yardım kurulu larının kapılarını fazlaca a ndırmalarıdır. Vakıf müdürleri ve yardımlardan sorumlu olan ki iler, erkeklerin ba vuruyu gurur kırıcı ve utanç verici buldukları için, ço unlukla yardım ba vurularına e lerini gönderdiklerini belirtmektedirler (Gül&Sallan-Gül, 2008: 374). Yoksul kadınların ço u yardım isterken utandıklarını ve olumsuz bir muamele ile kar ıla tıkları zaman, bu durumdan psikolojik olarak etkilendiklerini ifade etmektedirler.

3.9.6. Alınan Yardım Türleri

Tablo 42: Yoksul hanelerde alınan yardım türleri

Alınan yardım türü	Sayı	Yüzde
Herhangi bir yardım alınmadı	16	16,0
Gıda	30	30,0
Giyecek	4	4,0
Yakacak	68	68,0
Nakit para	8	8,0
Sıcak yemek	1	1,0
Kırtasiye	2	2,0

Tablo 42’de yoksul ailelerin son bir yılda aldıkları yardım türleri görülmektedir. Buna göre en fazla alınan yardım türü yakacaktır. Yoksul hanelerin %68’i, büyük bir bölümü ba ta kömür olmak üzere yakacak yardımı almı tır. Yardım türleri içinde ikinci sırayı %30 ile gıda yardımı almaktadır. Gıda yardımlarını gerçekle tiren kurumlar gıda paketi vermelerinin yanı sıra son zamanlarda alı -veri çeki verme gibi alternatif bir yöntem de geli tirmi lerdir. Bu ise yoksul ailelerin ihtiyaca yönelik alı -veri yapmalarına imkân tanımaktadır.

Di er yardım türlerinin oransal olarak görünümü öyledir: Nakit para %8, giyecek %4, kırtasiye%2 ve sıcak yemek %1’dir.

Yardım türleri içinde kömür yardımı, genellikle SYDV tarafından yoksullara her yıl düzenli olarak yapılmaktadır. Hükümetin SYDV aracılı ıyla yaptı ı bu yardım türünde yoksullar arasında genellikle bir fark gözetilmemektedir. Ancak gıda yardımı ve di er yardımlar durumu daha kötü olan ailelere yapılmaktadır. Özellikle para yardımı

genellikle hiçbir geliri olmayan ve gelir elde etme potansiyeline sahip olmayan ailelere yöneliktir.

Yoksul kadınlar için yardımlar bir ihtiyacın giderilmesi adına oldukça önemlidir. Ancak yine de yoksul kadınların yardımlara bakı açıları birbirinden farklıdır. Burada yardımlara farklı yaklaşımlar söz konusudur: ihtiyaç için yardım bekleyenler, yardımı hak olarak görenler, yardım almaktan utanç duyanlar.

3.9.7. Sürekli Yardım Alma Durumu

Tablo 43: Örneklem grubundaki kadınların sürekli yardım alma durumu

Sürekli yardım alma durumu	Sayı	Yüzde
Evet	29	29,0
Hayır	71	71,0
Toplam	100	100,0

Örneklem grubundaki kadınların %29'u sürekli yardım alırken, devamlı olarak yardım almayanların oranı %71'dir. Sürekli yardımlar genellikle hiçbir geliri olmayan, gelir elde etme potansiyeline sahip olmayan (hanesinde çalışabilecek bir kişi bulunmayan) aileleri muhtaç durumda bulunan ailelere uygulanmaktadır. Buradan hareketle yoksul kadınların %29'unun mutlak ve kronik yoksulluk içinde yaşadığını söylemek mümkündür.

Devamlı olarak yardım alan kadınların çoğu genellikle kendi ailelerini yönetmek durumunda kalanlardır. Herhangi bir nedenden dolayı çalışamayacak durumda olan, eğitimini kaybetmiş veya eğitiminden ayrı olan ve kendisinin de herhangi bir geliri bulunmayan yoksul kadınlara sürekli olarak yardımlar yapılmaktadır. Yapılan sürekli yardımların yoksulluğun yükünü azaltması bakımından olumlu bir yönünün olmasına rağmen, yapılan bu yardımlar bazı kadınlar açısından olumsuz bir durum da teşkil edebilmektedir. Sürekli yardımlar bir müddet sonra kadınları yardıma adeta bağımlı hale getirerek, yoksullukla mücadele noktasında onları etkisiz kılmaktadır. Bu şekilde yoksulluk kültürünün bir parçası haline gelen kadınlar ve çocuklar artık isteseler bile yoksulluğun açmazı içerisinden kurtulamamaktadırlar.

3.10. Yoksulluk Kültürü ve Yoksullu a li kin Farklı Bulgular

Yoksulluk kültürü, yoksullu un kalıcı olmasını ve bir sonraki ku a a aktarılmasını ifade eden bir kavramdır. Bu amaçla, yapılan ara tırma çerçevesinde, yoksul kadınların yoksulluklarının ne zaman ba ladı ı ve kendi çocuklarına aktarılıp aktarılmadı ı tespit edilmeye çalı ılmı tır. Di er yandan bebek ölümleri, kız çocu u çalı mama, temel yoksulluk nedeni ve yoksullukla ilgili di er problemler ele alınmı tır.

3.10.1. Yoksullu un Ba langıcı

Tablo 44: Örneklem grubundaki kadınlara göre yoksullu un ne zaman ba ladı ı

Yoksullu un ba langıcı	Sayı	Yüzde
Do du umdan beri var	47	47,0
Evlenmeden önce ba lamı tı	11	11,0
Evlendi imden beri	17	17,0
Evlendikten daha sonra	18	18,0
E imden ayrıldıktan sonra	3	3,0
E imi kaybettikten sonra	4	4,0
Toplam	100	100,0

Örneklem grubu içindeki kadınların %47'si (neredeyse yarısı) yoksul olarak dünyaya geldiklerini belirtmi lerdir. Yoksullu un do du undan beri var oldu unu belirten iki kadının görü ü öyledir:

“Yoksulluk, sana lazım olan bir eyi alamamaktır. Ben bunu do du umdan beri ya ıyorum ama ne yapayım hırsızlık mı edeyim. Varlık nedir, mal nedir, çok para nedir hiç bilmiyorum.” Ba ka bir kadın ise: *“Yoksulluk bula ıcı bir hastalıktır. Elimde olmadan bu hastalı a yakalandım. Ailemden bana bula tı. Benden de çocuklarıma geçti”*. Bu ifadeler kadınların yoksullu a ellerinde olmadan maruz kaldıklarını ve yoksullu un çözümü için bir ey yapamadan yoksulluklarının devam etti ini göstermektedir. Burada kadının çaresizli i ve ya amını de i tirme konusunda hep ba kalarına ba ımlı olması gibi durumlar söz konusudur. Bunlar da kadın yoksullu unun üzerinde durdu u önemli konulardır.

Kadınların %17'si evlenmeyle birlikte yoksulluklarının ba ladı nı belirtmi lerdir. Verilen bu cevapta, yoksul bir insanla evlenmi olmanın önemli bir

etkisi vardır. Ancak bunun yanında kadının o güne kadar bazı sorumlulukları üstlenmemi olması ve bu nedenle yoksulluğu iyi kavrayamamı olması da etkilidir.

Yoksulluklarının evlenmeden önce ba ladı nı ifade eden %11’lik grup ile evlendikten daha sonra ba ladı nı belirten %18’lik grup için sonradan de i im gösteren sosyo-ekonomik faktörler (i ten çıkarılma, zorunlu göç, iflas-zarar, hastalık-kaza v.s.) söz konusudur.

Örnekleme grubundaki di er kadınların yoksulluk ba langıçları bo anma-terk veya vefat gibi olaylardan sonradır. E imden ayrıldı ımdan beri yoksulum diyenlerin oranı %3, e imi kaybettikten sonra yoksul oldum diyenlerin oranı ise %4’tür.

3.10.2. Evlenen Kız Çocu un Ekonomik Durumu

Tablo 45: Evlenen kız çocu un sosyo-ekonomik durumu

Evlenen kız çocu un durumu	Sayı	Yüzde
Kötü-yoksul	4	4,0
Orta halli	7	7,0
iyi	4	4,0
Evlenen kız çocu um yok	85	85,0
Toplam	100	100,0

Örnekleme grubundaki kadınların %85’inin evlenen kız çocu u yoktur. Kadınların %4’ü kız çocuklarının durumlarının kötü oldu unu, %7’si orta-halli oldu unu ve %4’ü ise kız çocuklarının kendileri gibi yoksul oldu unu belirtmişlerdir. Burada bir denge söz konusudur. Ancak kadınlar genellikle kendi durumlarına kıyaslama yaparak kız çocuklarının durumlarının “iyi” veya “normal” oldu unu ileri sürmüşlerdir. Kızının durumunun normal oldu unu söyleyen bir kadının gerekçesi, kızının e inin asgari ücretle çalışması ve oturdukları eve ücret ödememeleridir. Burada yine görece yoksulluk kavramı ortaya çıkmaktadır.

Burada dikkat çeken bir nokta evlenen çocukların evlendikten sonra eskiye oranla durumlarının iyi olmasıdır. Fakat evlilik ya ı gelip de evlenemeyen kız çocukları için aynı durum söz konusu de ildir. Onlar yine kendi aileleri içerisinde yoksul bir durumda ve çe itli mahrumiyetlerle birlikte yaşamaktadırlar.

3.10.3. Kız Çocu unun Çalı mama Nedeni

Tablo 46: Yoksul hanelerde bulunan 17 ya ve üzeri kız çocuklarının çalı mama nedeni

Kız çocu u çalı mama nedeni	Sayı	Yüzde
Ö renci	8	26,7
Aile veya çevre baskısı	3	10,0
Çalı mak istemiyor	5	16,7
bulamıyor	8	26,7
Hastalık/özür-sakatlık	1	3,3
Çalı ıyor	5	16,7
Toplam	30	100,0

Örnekleme grubundaki kadınların, 17 ya ve üzerindeki kız çocuklarının toplam sayısı 30'dur. 30 kız çocu u üzerinden de erlendirme yaptı ımız zaman, bu kız çocuklarının %16,7'sinin çalı tı nı görmekteyiz. Kız çocuklarının %26,7'si ö renci oldu u için, %10'u aile baskısından dolayı, %16,7'si çalı mak istemedi i için, %26,7'si i bulamadı ı için ve %3,3'ü ise hastalık veya özür-sakatlıktan dolayı çalı mamaktadır. Bu oranlardan ikisi biraz daha ön plana çıkmaktadır. Öncelikle göze çarpan nokta, i bulamadı ı için çalı mayan kız çocuklarının oranının yüksek olmasıdır. Burada yine kadın istihdamı ve i sizlik konusu ortaya çıkmaktadır. Di er noktada ise geleneksel yapının yoksul ailelerdeki etkisinin devam etti inin görülmesi söz konusudur. Çalı mak istedi i halde çe itli baskılardan dolayı çalı amayan %10'luk bir kesim vardır. Bu da yine toplumsal cinsiyetle ba lantılı olan bir sorundur.

3.10.4. Çocuk Ölümleri ve Nedenleri

Tablo 47: 0-5 ya grubunda ölen çocuk sayısı ve ölüm nedenleri

0-5 ya grubu ölen çocuk	Sayı	Yüzde
Ölen çocuk yok	71	71,0
Do um sırasında veya sonrasında	11	11,0
Hastalık	18	18,0
Toplam	100	100,0

Örnekleme grubundaki kadınların %71'i 0-5 ya grubunda ölen çocuklarının olmadığını belirtmişlerdir. Yoksul kadınların %11'i bebeklerinin do umla ba lantılı bir

nedenden (erken doğum, kan uyuşmazlığı, yanlış doğum yöntemi uygulama gibi...) dolayı öldü ünü ifade ederken, %18'i ise çocuklarının hastalık nedeniyle öldü ünü belirtmişlerdir.

Ölen çocuk oranının yoksul aileler içerisinde %29'luk bir paya sahip olması oldukça önemli bir durumdur. Ayrıca bu ölümlerin çoğunun yoksullukla bağlantılı olması konuyu daha da önemli hale getirmektedir. Mesela hastalık sebebiyle çocukların ölmesi, sağlıklı bir ortamda yaşamama, dengeli ve düzenli beslenememe, tedavi olamama gibi faktörlerle ilgilidir. Bunlar da yoksullukla birebir örtülen durumlardır. Bunun sonucunda acıyı en fazla hisseden ise annedir. Bebeğini kaybeden kadın, duyduğu üzüntü neticesinde travma yaşayabilir ve bu da çeşitli sağlık sorunlarına yol açabilir. Diğeryandan doğumla bağlantılı nedenlerden dolayı ölen çocuklar üzerinde yoksulluğun etkisinden söz etmek mümkündür. Evde veya sağlıklı koşullarda doğum yapma, kan uyuşmazlığı olması durumunda bebeğinin kanını deşirebilmek için maddi imkânlardan yoksun olma gibi durumlar bebek ölümlerinde oldukça etkilidir.

3.10.5. Yoksulluğun Temel Nedeni

Tablo 48: Örneklem grubundaki kadınlara göre yoksul olma nedenleri

Yoksulluğun temel nedeni	Sayı	Yüzde
İşsizlik	26	26,0
Düşük ücretler/yetersiz gelir	23	23,0
Böşanma/terk	9	9,0
Vefat/sahipsizlik	9	9,0
Yaşlılık	2	2,0
Hastalık/özür-sakatlık	9	9,0
Eğitimsizlik	15	15,0
Hükümet politikaları	2	2,0
Göç	3	3,0
Yetersizlik/zarar	2	2,0
Toplam	100	100,0

Tablo 48'de görüldüğü gibi, yoksul kadınların %26'sına göre yoksulluklarının asıl nedeni işsizliktir. Ancak bu işsizlik oranı kadınların çalı iş çalı mamalarına bağlı olan bir durum değildir. %26'lık gruptaki kadınların tamamı eğerlerinin veya yeti kin erkek çocuklarının iş bulamadığını ve bu nedenle yoksul olduklarını belirtmişlerdir.

Yoksul kadınlara göre yoksullu a neden olan ikinci önemli faktör dü ük ücretler veya yetersiz gelirdir. Bu oran tabloda %23 olarak görülmektedir. Kadınlar için yoksullu a neden olan üçüncü önemli faktör ise e itimsizliktir. Okula gitmedikleri için yoksul olduklarını belirten kadınların oranı %15'tir. Bu yanıtı veren kadınlar, yeterli e itim alamadıkları için cahil kaldıklarını, bir i sahibi olamadıklarını ve bu nedenle yoksullukla ba edemediklerini ifade etmişlerdir.

Tablo 48'deki di er yoksulluk nedenlerinin oransal dağılımı şöyledir: Bo anma/ayrılma %9, vefat/sahipsizlik %9, ya lılık %2, hastalık/özür-sakatlık %9, hükümet politikaları %2, göç %3 ve iflas/zarar %2'dir.

Tablo 48'de görülen yoksulluk nedenleri ve onların oransal dağılımı, kadınların "sizce yoksullu unuzun temel nedeni nedir?" sorusuna verdikleri cevaplara göre dir. Temel nedeni, yani yoksullu u en çok etkileyen faktör soruldu u için bir tek seçenek i arenlenmiştir. Oysaki yoksulluk için genel anlamda tek nedenden söz etmek mümkün de ildir. Burada amaçlanan ey, kadınların yoksullu una kendi açılarından bakarak en fazla öne çıkan nedeni tespit etmektir.

3.10.6. Yoksullukla İlgili Di er Durumlar

Tablo 49: Hane içerisinde yoksullu u ilgilendiren problemler

Yoksullukla ilgili durumlar	Sayı	Yüzde
Resmi nikâh problemi	3	3,0
Evde bo anımı kızları var	2	2,0
ki aile birlikte ya ıyor	4	4,0
Mahkûmiyet/tutuklanma	3	3,0
Evi terk eden e var	6	6,0
Özürlü/sakat var	5	5,0
Kronik(a ır)/yatalak hasta var	15	15,0
Madde ba ımlısı/alkolik var	4	4,0

Tablo 49'da yoksul hanelerde bulunan bazı sorunlar gösterilmiştir. Buna göre yoksul hanelerin %3'ünde resmi nikâh problemi, %3'ünde mahkûmiyet/tutuklanma, %5'inde özür/sakatlık, %15'inde kronik hastalık durumu, %4'ünde ise madde ba ımlısı/alkolik vardır. Ayrıca yoksul kadınların %2'si evde bo anımı kızlarının

oldu unu, %6'sı e lerinin evi terk etti ini ve %4'ü de evlerinde iki ailenin birden ya adı nı ifade etmi lerdir.

Bu sorunların tümü yoksul kadınları do rudan etkilemektedir. Özellikle evinde a ır hasta olan kadınların oranının %15 olması son derece önemli bir durumdur. Kadının kendisinin hasta olmasının yarattı ı büyük problemlerin yanında evdeki di er ki ilerinin hasta olması da yoksul kadın için oldukça dezavantajlı bir durumdur. Evde kadın dı ında herhangi birinin hasta olması, yoksul kadının bakmakla yükümlü olaca ı ki i sayısının bir artması demektir. Bu da kadına ek bir yük getirmektedir. Di er yandan hastalık için belirtilen durumların aynısı özür/sakatlık için de geçerlidir. Ayrıca bu durumlar ço u zaman yoksullu un da önüne geçmektedir. Görü ülen yoksul kadınlardan birinin üç çocu u da bu ekildeydi. Birinin böbrekleri yoktu, di eri do u tan bedensel ve zihinsel özürlüydü, di erinin de kalbi delikti. Kadın böbre inin birini 8 ya ındaki çocu una vermi ti. Ayrıca kadın yoksullukla birlikte hastalı nı çekilmez oldu unu ve imkân olsa ikisinden birini tercih edece ini belirtti.

3.11. Umut ve Beklentilere li kin Bulgular

Yoksul kadınların içinde buldukları hayat artları, onların dü üncelerini, umutlarını ve amaçlarını sınırlandırmaktadır. Bu sınırlılı ı dikkate alarak, onlara ellerine geçebilecek parayla ne yapacakları ve gelecekte beklentilerinin nasıl oldu u soruları sorulmu tur. Bu soruların cevapları “parayı de erlendirme ekli” ve “gelecekte beklenti” ba lıkları altında de erlendirilmi tir.

3.11.1. Parayı De erlendirme ekli

Tablo 50: Örneklem grubundaki kadınların parayı de erlendirme ekli

Parayı de erlendirme ekli	Sayı	Yüzde
htiyaçlarımı kar ılarım	62	62,0
Gelecek için saklarım	4	4,0
Ev alırım	30	30,0
Bir i kurmayı dü ünürüm	4	4,0
Toplam	100	100,0

Tablo 50'ye göre yoksul kadınların %62'si ellerine geçen parayla ihtiyaçlarını kar ılayacaklarını ifade etmi lerdir. Gıda, giyinme, ısınma gibi temel ihtiyaçları

karılama noktasında yoksul kadınlar açısından gözlemlenen durum, kendilerinden çok çocukları için bunları istemeleridir. Araştırma grubundaki kadınların %30'u ise "elime geçen parayla ev alırım" demişlerdir. Burada özellikle evleri kira olanlar ve evlerinin durumu kötü olanlar bu yanıtı vermişlerdir. "Gelecek için saklarım" ve "birini kurmayı düşünürüm" diyen kadınların oranı da her iki seçenek için %4'tür.

3.11.2. Gelecekte Beklenti

Tablo 51: Örneklem grubundaki kadınların gelecekte beklentileri

Gelecekte beklenti	Sayı	Yüzde
Durumumuz daha iyi olacak	11	11,0
Bir eylem de imleyecek	43	43,0
Daha kötü olacak	6	6,0
Bilemiyorum	40	40,0
Toplam	100	100,0

Örneklem grubundaki kadınların %11'i gelecekte durumlarının daha iyi olacağını belirtirken, %43'ü ise deyimlen bir eylemin olmayacağını ve durumlarının aynı şekilde devam edeceğini ifade etmişlerdir. Durumlarının kötüye gittiğini ve gelecekte daha da kötü olacağını söyleyen kadınların oranı ise %6'dır. İlk %11'lik grupta erlerine göre daha iyimserdirler. Fakat onların iyimser olmalarında eskiye göre ekonomik durumlarında iyileşme, çocukların büyümesi ve onlara umut balmama gibi durumlar etkilidir. İkinci %43'lük ve üçüncü %6'luk grup ise daha karamsar ve kötümserdirler. Onların çoğu bu tutumlarını bugüne kadar durumlarında düzelme görmemelerine ve deyimlen hayat şartlarının onları daha zor durumlara sürükleyeceğini inancına balmaktadırlar. Yoksulluk onlar için içinden çıkılmaz bir durumdur ve bu nedenle onlar yoksulluklarının biteceğine inanmamaktadırlar.

Yoksul kadınların %40'ında durumlarının gelecekte nasıl olacağını bilmediklerini belirtmişlerdir. Burada da kadınların önemli bir kısmının kadere tutum sergiledikleri görülmektedir. Bu ise onların yoksulluk açmazı içinden çıkmak için nasıl bir yol geliştireceklerini bilmedikleri anlamına gelmektedir. Kadınlara yönelik olarak yapılacak çalışmalarında bu nokta dikkate alınmalıdır ve ilk olarak kadınların her anlamda bilinçlenmeleri sağlanmalıdır.

3.12. Diğer Bulgular

3.12.1. Siyasetle İlgilenme Durumu

Tablo 52: Örneklem grubundaki kadınların siyasetle ilgilenme durumları

Siyaset	Sayı	Yüzde
Hiç ilgim yok	28	28,0
Sadece partileri tanıyorum	17	17,0
Sadece siyasetçileri tanıyorum	17	17,0
Hem partileri hem de siyasetçileri tanıyorum	38	38,0
Toplam	100	100,0

Kadın yoksulluğunun önemli göstergelerinden biri kadınların sosyo-kültürel ve politik alanlara katılımlarının düşük olmasıdır. Buna bağlı olarak siyasetle ilgilenme durumları da sınırlıdır. Araştırma grubunun %28'i siyasetle hiç ilgisinin olmadığını, %17'si sadece partileri tanıdığını, diğer %17'si sadece siyasetçileri tanıdığını belirtmiştir. Hem partileri hem de siyasetçileri tanıyanların oranı %38'dir. Siyasetle ilgilenme durumu oy kullanma durumunu doğrudan etkilemektedir.

Tablo 53: Örneklem grubundaki kadınların neye göre oy kullandıkları

Oy kullanma	Sayı	Yüzde
Kendi görüşüne göre	34	34,0
Elinin veya çocuklarının oy verdiği partiye göre	50	50,0
Çevremizdekilerin görüşüne göre	16	16,0
Toplam	100	100,0

Kadınların %34'ü kendi görüşüne göre, %50'si elinin ve çocuklarının görüşüne göre, %16'sı ise çevresindekilerin görüşüne göre oy kullanmaktadır.

Bu oranlar siyasi tercih ve karar alma noktasında baskılarına bağlı olduklarını göstermektedir. Kadınların sadece %34'ünün kendi görüşüne göre oy kullanması bunun kanıtıdır. Yoksul kadınların yarısı elinin veya çocuklarının oy verdikleri siyasi partiye oy vermektedirler. Burada aldıkları elinin yetersiz olmasının etkisi de vardır. Ancak kimi zaman bir baskıdan da söz edilebilir. Çevresindekilerin görüşüne göre oy

kullanan kadınlar ise genellikle e leriyle birlikte herhangi bir siyasi bilgiden yoksun olanlardır.

3.12.2. Dini Ya am

Tablo 54: Dini sorumlulukları yerine getirme

Dini sorumlulukları yerine getirme	Sayı	Yüzde
Hayır	10	10,0
Ara-sıra/kısmen	54	54,0
Sürekli	36	36,0
Toplam	100	100,0

Yoksulluk ve dindarlık ili kisi hep tartı ılan bir konu olmu tur. Ancak genel e ilim yoksulların dünyevi unsurlarının yeterli olmaması nedeniyle onların manevi ö elere daha çok meyledecekleri eklindedir. Bunu nispeten tespit edebilmek amacıyla dini yükümlülükleri yerine getirip getirmeleri sorusu sorulmu tur. Alınan cevaba göre kadınların %10'u herhangi bir dini sorumluluk ta ımazken, sürekli sorumluluk ta ıyan ve ibadetlerini yerli yerince yaptı ını belirten grup %36 olarak kar ımıza çıkmaktadır. Kadınların yarıdan fazlası (%54) ise dini yükümlülüklerini zaman zaman yerine getirmektedirler.

Verilen bu cevaplar yoksulların dini duyarlılıklarının a ırı ölçüde olmadı ını gösterse de, ibadetlerini devamlı olarak yerine getiren %36'lık kesim, yoksul kadınların dine yönelik tutumlarının pozitif yönde oldu unu ortaya koymaktadır. Ancak kent ya amının sundu u olanaklar ve toplumdaki tüm sınıflar için daha modern ya ama iste i, dine olan ba lılı ı nispeten azaltmı tır. Bilinen fakir insan imajını de i tirmi tir. Yoksul kadınların bazıları için unu söyleyebiliriz ki; önceden sahip oldukları ükür ve kanaat gibi dine dayalı duyguların yerini maddi bir hırs ve isyan gibi olumsuz duygular almı tır. Yardımlar konusunda aç gözlü davranma, yardımlar ba kasına gitmesin diye kom uları kötöleme gibi durumlar bazı yoksul kadınlar üzerinde gözlenmi tir.

3.12.3. Bo Zaman Faaliyetleri

Tablo 55: Örneklem grubundaki kadınların bo zaman faaliyetleri

Bo zaman faaliyetleri	Sayı	Yüzde
Hiçbir şey yapmıyorum	4	4,0
TV seyrediyorum	24	24,0
El işi yapıyorum	28	28,0
Konu, akraba veya arkadaşlarla görüşüyorum	40	40,0
Kitap okuyorum	4	4,0
Toplam	100	100,0

Örneklem grubundaki kadınların bo zaman faaliyetleri Tablo 55'te gösterilmiştir. Buna göre kadınların %40'ı bo zamanlarında en çok konu, akraba veya arkadaşlarıyla görüşmelerini belirtmişlerdir. Bu da her ne kadar maddi açıdan olmasa da sosyal ve manevi bakımdan yoksullar arasında bir dayanışma ve birlikteliğin olduğu göstermektedir. Yoksul bir çevrede yaşamak konularla olan kadınları güçlendirirken, konu, aile ve akrabaların da kendileri gibi yoksul olması, sevinç ve üzüntülerin onlarla paylaşılması durumunu ortaya çıkarmaktadır.

Yoksul kadınların %24'ü bo zamanlarında en çok televizyon seyrettiklerini veya müzik dinlediklerini, %28'i örgü, dantel gibi el işleriyle uğraştıklarını, %4'ü kitap okuduğunu, geri kalan %4'ü de bo zamanlarında bir şey yapmadıklarını belirtmişlerdir.

Ücretsiz işçileri olarak kabul edilen ev hanımları için bo zaman; yemek yapma, çocuklara bakma ve ev işlerini yapma gibi meşguliyetlerden artı kalan zaman anlamına gelmektedir. Çalışan kadınlar için bu zaman çok daha sınırlıdır. Aslında bu zamanları kadınlar, özellikle de ev hanımları, kendilerine ve ailelerine katkı sağlayacak biçimde değerlendirirler. Örneğin, kadınların %28'i bo zamanlarında el işi yapmaktadır. Bu el işi yapma faaliyetinden elde edilen ürünleri satarak gelir elde etmek mümkündür. Ancak bunu yapabilen kadınların oranı Tablo 55'te de görüldüğü gibi sadece %4'tür.

3.12.4. Geçinme Stratejileri

Tablo 56: Geçinme stratejisi uygulama

Geçinme stratejisi geli tirme	Sayı	Yüzde
Evet	54	54,0
Hayır	46	46,0
Toplam	100	100,0

Yoksul kadınlara, hane içerisinde geçimi kolayla tıracak ve yoksullukla küçük ölçekte de olsa ba a çıkabilecek herhangi bir üretim yapıp yapmadıkları sorulmu tur. Buna göre kadınların %46'sı herhangi bir üretim faaliyetinde bulunmadıklarını belirtirken, %54'ü ev içerisinde üretim yaptıklarını belirtmişlerdir. Ne tür bir üretim yaptıkları ise Tablo 57'de görülmektedir.

Tablo 57: Evlerde yapılan üretim türü

Evde yapılan üretim türü	Sayı	Yüzde
Hayvan ürünleri (<i>süt, yo urt, ya , peynir v.s.</i>)	7	7,0
Tarım ürünleri (<i>sebze, meyve, tahıl</i>)	2	2,0
Yiyecek maddeleri (<i>ekmek, salça, konserve</i>)	48	48,0

Tablo 57'ye göre yoksul kadınların %48'i yiyecek maddeleri üretmektedirler. Yoksul kadınların önemli bir kısmı, evde ekmek, salça, konserve yaparak ailelerinin geçimine katkıda bulunmaktadır. Bu üretim ise daha çok ekmek yapmaya yöneliktir. Yoksul kadınlardan birisi bu konuda, “*çar ı ekme i pahalı oldu u için alacak gücümüz yok, karton toplayıp onunla evde ekmek pi iriyorum*” diyerek ekme i evde yapma nedenini ortaya koymu tur. Ancak bazı kadınlar için evde ekmek yapabilecek unu bulmak bile oldukça zor bir durumdur.

Yoksul kadınların %7'si süt, yo urt, ya , peynir, yumurta gibi hayvan ürünleri elde etmektedirler. %2'si ise evlerinin bahçelerinde tarım ürünü yeti tirmektedirler. Bu durum bazı aileler için kırsal ya amdaki faaliyetlerin kent hayatında da sürdürülmeye çalı ıldı ma i aret edebilir.

Ev içerisinde yapılan bu faaliyetler genellikle gelir amaçlı olmayıp, daha çok tüketim açısından gerçekleştirilmektedir.

4. BÖLÜM

DE ERLEND RME ve SONUÇ

Kadın yoksullu u genel yoksullu un önemli bir boyutunu olu turmaktadır. Hatta ço u yerde yoksulluk yerine kadın yoksullu u tabiri kullanılmaktadır. Bundan dolayıdır ki, yoksullu un kadınla ması terimi sıkça kullanılmaya ba lanmı tır. Dünya genelinde yoksul kadınların nüfusu giderek artmaktadır. Bu artı ı yerel düzeyde de gözlemek mümkündür. Bu ara tırmanın amacı da artan kadın yoksullu unu yerel düzeyde sosyo-ekonomik açıdan incelemek olmu tur.

Kadın yoksullu unu etkileyen çok çe itli faktörler vardır. Bunlar toplumdan topluma de i mekle beraber, ço u yerde benzer özellikler göstermektedir. Hane içerisinde kız çocu una yapılan ayrımcılık, dü ük/yetersiz e itim, erken ve istemeden yapılan evlilikler, bo anmalar, yüksek do urganlık oranı, fiziksel ve psikolojik iddet, sosyal dı lanma, köyden kente do ru gerçekle en zorunlu göçler, sık ya anan sa lık sorunları ve i sizlik gibi problemler kadınların yoksullu u daha fazla hissetmelerine neden olmaktadır. Bu nedenler, bu ara tırmada yerel düzeyde çe itli ekillerde gözlemlendi.

Ara tırmada kadınların yoksulluk deneyimlerini gözlemleyebilmek adına ilk olarak onların ya , medeni durum ve e itim durumları gibi genel özellikleri ele alındı. Daha sonra onların mensup oldukları ailenin nüfus yapısı incelendi. Ara tırmada elde edilen verilere göre, yoksul kadınların ço u orta ya grubundadır ve yoksul aileler sürekli artan dinamik bir nüfusa sahiptirler. Buna kar ın örneklem grubundaki kadınların yarısı, çok çocuk do urmayı engelleyecek olan aile planlaması yöntemlerinden herhangi birini uygulamamı tır. Bunun sebepleri arasında bilgisizlik, isteksizlik, e inin izin vermemesi ve günah oldu unu dü ünme gibi unsurlar vardır. Bunlar nedeniyle aile planlaması yöntemi uygulamayan yoksul ailelerin nüfusları giderek artmaktadır ve hane içerisinde ki i ba ına dü en gelir azalmaktadır. Dolayısıyla, birbiriyle ilintili olarak, dü ük e itim ve çok çocuklu aile yapısı kadın yoksullu unun önemli bir boyutu olarak kar ımıza çıkmaktadır.

Yoksulluk daha çok e itim seviyesi dü ük olan bireyler arasında görülen bir durumdur. Kaldı ki, yoksul kadınlar da kendi yoksulluklarını daha çok bu nedene ba lamaktadırlar. Yapılan ara tırmaya göre yoksul kadınların yarıdan fazlası herhangi

bir okuldan mezun olmamı tır. Bunlar içerisinde okulu yarıda bırakanlar oldu u gibi, hiç okula gitmeyen ve okur-yazar olmayan kadınlar da vardır. Ortaokul, lise veya üniversite mezunu olanların oranı ise son derece dü üktür. Bu durum yoksullukla e itimsizlik arasındaki ba lantının ne kadar güçlü oldu unun bir göstergesidir. Di er yandan e itim almamanın veya e itimi yarıda bırakmanın en önemli nedenleri ise kız çocu unu okutmama anlayı ı, kırsal bölgede okul bulunmaması ve maddi yoksulluktur.

Kadın yoksullu unu incelerken, ya anılan ortamın yoksulluk üzerinde önemli bir etkiye sahip oldu u gözlemlenmi tir. Yoksulluk haneyi, hane de kadını etkilemektedir. çinde ya anılan hanenin fiziksel açıdan sa lıksız olması, ev içerisindeki e yaların eski ve yetersiz olması, oda sayısının az olması gibi etmenler kadınlar üzerinde olumsuz etkiler meydana getirmi tir. Ayrıca, bu evlerin kira olması haneyi ve hane kadını ekonomik açıdan da zor durumda bırakmaktadır. Ara tırma bulgularına göre kadınların ço u kira olan evlerde oturmaktadır ve kirayı ço u zaman ödeyememektedir. Bu nedenle daima evden atılma korkusu ya amaktadırlar.

Yoksul ailelerin yoksullu unu nicel olarak ölçmeyi sa layan araç, gelir/tüketim ile ilgili verilerdir. Genellikle bir ailede gelir seviyesi ne kadar dü ükse yoksulluk riski de o kadar yüksek seviyededir. Gelir düzeyinin dü ük olmasının en önemli nedeni i sizlik ve düzensiz çalı madır. Anket uyguladı ım evli kadınların ço u e lerinin düzenli bir i te çalı madı ını belirtmi tir. Hanedeki erkeklerin neredeyse tamamına yakını ya düzensiz bir ekilde çalı makta ya da herhangi bir i te çalı mamaktadır. Bu durum, büyük bir bölümü ev hanımı olan kadınların yoksullu unu daha iddetli hale getirmektedir. Çünkü onlar kültürel yapı ve e itim eksikli inden kaynaklanan sorunlar yüzünden çalı amamaktadırlar. Bu nedenle de e lerinin elde edece i kazancı beklemek durumundadırlar. Yoksullu un yo un olarak ya andı ı mahallelerde yapılan bu ara tırmaya göre kadınların %95'i 600 TL'den daha az bir gelire sahip olan hanelerde ya amaktadır. Yoksul hanelerin kalabalık nüfusunu hesaba kattı ımızda, bu hanelerde ya ayan kadınların yoksullu unun, yoksullu un en kötü biçimi olan açlıkla e de er bir duruma geldi ini söylemek mümkündür.

Ara tırma bulgularına göre kadın yoksullu u ve göç arasında güçlü bir ili kinin oldu u görülmü tür. Örneklem grubundaki kadınların yarıya yakını Elazı 'a göçle gelenlerden olu maktadır. Elazı 'a göçle gelen yoksul kadınların oranının bu

denli yüksek olması, sadece bölgenin veya ülkenin sosyo-ekonomik yapısından kaynaklanmamaktadır. 25 yıla yakındır ülkenin doğu ve güneydoğu bölgelerinde yaşanan terör olayları da buna neden olmaktadır. Hatta 90'lı yılların başında tırmanışa geçen göç olaylarında en önemli faktör terör olmuştur diyebiliriz. Aynı dönemde yaşanan ekonomik krizlerle terör faktörü birleştirince ülke genelinde hem yoksullukta hem de kadın yoksulluğunda bir artış meydana geldi. Öyle ki, o yıllarda her gün televizyonlarda bir aile dramına rastlamamak mümkün değildi. Medyanın da etkisiyle yoksulluk kentlerde görünür hale gelince, yoksulluk siyasal gündemde önemli bir yer teşkil etmeye başladı.

Kırsal yoksulluğun farklı biçimler alarak kentte de devam etmesi ve çok boyutlu bir hale gelmesi kadın açısından son derece ciddi sorunlar yaratmıştır. Kente uyum sağlayamama, nakit ekonomisinin gerekliliği, sosyal dışlanma gibi sorunlar meydana gelmiştir. Ev ve çocuk bakımıyla doğrudan ilgilenen kadınlar olduğu için, yoksulluğun ağırlığını omuzlarında daima hisseden de hep kadınlar olmuştur. Araştırma esnasında görülen kadınların çoğu bu durumu dile getirmiştir.

Yoksul kadınların sıkıntıya adıkları bir diğer önemli noktası sağlık ve sosyal ilişkilerdir. Özellikle kronik hastalıklar, kadının yaşamını son derece olumsuz etkilemektedir. Kronik hastalığı bulunan kadın, hem günlük faaliyetlerini sürdürmede zorluk çekmekte, hem de eşi ve çocuklarıyla ilgilenmekte sıkıntı yaşamaktadır. Kadınlarla birlikte yoksulların çoğunun bir sosyal güvencesi yoktur. Sağlık sorunlarını Yeşil Kart ile karılıyorlardır. Yeşil Kart ise bir sosyal güvence değil, sadece muhtaç durumdakilerin yararlandığı ve masrafları devlet tarafından karşılanan bir sağlık sigortasıdır. Ancak, Yeşil Kart bazı ilaçların masrafını karşılamadığı için, bu tür bir durumla karşılaşan yoksullar sıkıntı içindedir.

Örnekleme grubundaki kadınların büyük bir bölümü farklı türden iddete maruz kalmıştır. İddet gören kadınların büyük bir bölümü de fiziksel iddete maruz kaldığını ve bu iddeti genellikle kocasından gördüğünü belirtmiştir. Yoksul evlerde iddetin, özellikle fiziksel iddetin, hiçbir zaman eksik olmayacağını belirten kadınlardan bazıları bu duruma alışıklarını, bir kısmı da bu yüzden psikolojik sorunlar yaşadıklarını belirtmişlerdir. Araştırma bulgularına göre kadınların %20'si psikolojik rahatsızlıkları yüzünden ilaç tedavisi görmektedir. Yoksul kadınların

zihinsel sa lık a ısından bu derece problemlili olmaları yoksulluk ve onun yarattı ı sorunlarla ba lantılıdır. Bundan dolayı, yoksullara yönelik yardım stratejilerinde, yardımların sadece maddi boyutu de il, aynı zamanda kültürel ve psikolojik yönü de dikkate alınmalıdır. Özellikle kadınlara bu konuda psikolojik destek sa lanmalıdır.

Kadın yoksullu unu etkileyen önemli faktörlerden bir di eri de yapılan evliliklerdir. Bu ara tırmada kadınların ço unun evlenirken sa lıklı karar verebilecek ya ta olmadı ı, istemedikleri ki ilerle evlendikleri ve ilk evlendikleri zaman resmi nikâh yapmadıkları görülmü tür. Bu eklede gerçekte en sa lıksız evlilikler birtakım sorunlara yol açmı tır. Bo anma ve terk bu sorunların en ba ında gelmektedir. Bunun olumsuz sonucu ailenin parçalanması, kadının haneyi yönetmesi ve ev içindeki i leri idare etmek zorunda kalmasıdır. Asıl kadın yoksullu u kadının hane reisi oldu u ailelerde görülmektedir. Kent hayatında bo anma ve terk gibi sorunlarla yüzle en kadınlar, di erlerine göre daha fazla yoksulla ma riskiyle kar ı kar ıya kalmaktadırlar.

Ara tırma sonuçlarına göre öne ı çıkan bir di er nokta, sosyal yardımlar konusunda kadınların önemli bir yere sahip olmalarıdır. Kadınların önemli bir bölümü aileleri, akrabaları veya kom uları tarafından dı landıklarını belirtirken, zenginlerden ise herhangi bir ilgi ya da yardım göremediklerini ifade etmi lerdir. Bu durumun ortadan kalkması için toplumsal duyarlılı ı artıracak ve bireylerin kendilerinden daha dü ük konumda bulunan insanlarla ilgilenmelerini sa layacak çalı malar yapılmalıdır. Yardıma muhtaç bulunan yoksul kadın yardım kurulu larına ba vurmayı son çare olarak görebilmelidir. Ancak yapılan ara tırmaya göre kadınlar en çok yardımı yardım kurulu larından gördüklerini ileri sürerek, bu kurulu ları son çare yerine tek çare olarak gördüklerini ifade etmi lerdir. Kadınlar yardıma ilk ba vurdukları zaman utandıklarını ve istemenin hem kadın hem de erkek için zor bir durum oldu unu belirtmi lerdir. Ancak yoksullu un kendisinin gurur kırıcı oldu unu ve bu nedenle daha sonra yardım alırken utanç duymadıklarını dile getirmi lerdir. Öte yandan sadece yardım kurulu larından medet ummayıp kendi imkânları dâhilinde yoksullukla mücadele eden yoksul kadınlar da vardır. Evde bir eyler üreten ve geçim stratejisi geli tiren yoksul kadınlara rastlanmı tır. Bunun en fazla göze çarpan ekli evde ekmek yapma ve kı lık yiyecek hazırlamadır. Tarım ve hayvan ürünleri, el i lemeleri gibi gelir getiren herhangi bir i le u ra anların sayısı oldukça sınırlıdır.

Kadın yoksulluğu ile ilgili yapılan ara tırmada kadınların siyaset ve dini ya am konusundaki tutum ve davranı ları da incelenmi tir. Yapılan ara tırmaya göre yoksul kadınların siyasete olan ilgileri dü üktür ve kullandıkları oylar genellikle bir ba kasının etkisiyle belirlenmektedir. Dini ya antı noktasında ise kadınların yakla ık olarak üçte biri devamlı olarak dini sorumluluklarını yerine getirmektedir. Bu ise yoksulluk ile dindarlık arasındaki ili kinin güçlü oldu unu söyleyebilmek için yeterli bir ölçü de ildir.

Kadınlar yoksulluklarının en büyük nedeni olarak i sizli i, gelir yetersizli ini ve e itimsizli i gördüklerini ifade etmi lerdir. Ancak bunlara bir neden daha eklemekte yarar vardır. O da yoksullu un kendisidir. Yani kronikle en ve döngüsel hale gelen yoksulluktur. Çünkü kadınların ço unun bu problemi ta do dukları zamandan itibaren ya amaları ve bundan bir türlü kurtulamamaları kronik yoksullu un bir göstergesidir. Bu yoksullu un hüküm sürdü ü hanelerde; yoksullu un çocuklara aktarılması, kız çocu unun okutulmaması veya çalı masına izin verilmemesi, bebek ölümlerinin fazla olması, yardımlara ba ımlı hale gelme gibi durumlara da rastlanmı tir. Bu unsurlar kadın yoksullu unu daha önemli hale getirmektedir.

nsani yoksulluk ve toplumsal cinsiyet e itsizli iyle yakından ilgili olan kadın yoksullu u, hâlâ yoksulluk literatüründe önemli bir yer te kil etmektedir. Kadın yoksullu u gerek dünyada ve gerekse Türkiye’de en ciddi sorunların ba nda yer almaktadır. Ancak, çok ciddi bir sorun olmasına kar ın, çok ciddi bir ekilde dikkate alınmamı ve çözüm yolları bulunamamı tir. Bu büyük ölçüde kadına yönelik bakı a ısıyla ve mevcut sistemlerin insan anlayı larıyla alakalıdır. Mevcut kapitalist sistemde insana verilen de er, maddi kazancın gerisinde kaldı ı için yoksulluk gibi insani sorunların çözümü de geri planda kalmaktadır. Gerek yerel, gerek ulusal ve gerekse uluslararası düzeyde olsun, bütün yoksullukla mücadele programlarının temelinde insan unsuru yerle tirilmedi i müddetçe ve insanın ihtiyaçları ve hakları dikkate alınmadı ı sürece, genel yoksullu u ve kadın yoksullu unu çözmek ya da en azından azaltmak mümkün de ildir.

Ayrıca, sorunun çözümünü sadece siyasi iradeden beklemek de do ru de ildir. Sorun insani ve toplumsal oldu u için, bütün toplumu ve dolayısıyla toplum

içindeki bireylerin tümünü ilgilendirmektedir. Bir insanın yoksulluğu, cehaleti ve açlığı bir diğer insanı doğrudan alakadar etmektedir. Neme lazım deyip sorunu kişisel faktörlere bağlamak, toplum halinde yaşayan insanlar için bir sosyal sorumluluktan kaçınıcı örnektir. Toplum yoksulluk gibi toplumun bütününe ilgilendiren meselelerle ilgilenmezse, sorunlar büyüyüp toplumun varlığını ve insanların güvenliğini tehdit eden bir noktaya gelir. Bu şekilde toplum da ilgisizliğin cezasını çekmiş olur. Kısacası, kadın yoksulluğu konusunda toplumdaki herkese görev düşmektedir. Sorunu devlete ve yerel yönetimlere havale edip meseleye ilgisiz kalmak doğrudur.

KAYNAKÇA

- Akçay, Aylin** (2008), “yoksullu un kadınla ması kadının yoksunluk hali” 10.08.2008, http://www.evrensel.net/ekhaber.php?haber_id=26755
- Bales, Kevin** (2002), *Kullanılıp Atılanlar-Küresel Ekonomide Yeni Kölelik*, (Çev: P. Ö ünç), stanbul: Çitlembik yayınları,
- Bauman, Zygmunt** (1999), *Çalı ma, Tüketicilik ve Yeni Yoksullar*, (Çev. Ümit Öktem), stanbul: Sarmal Yayınları
- Bircan, smail** (2002), “Türkiye’de Yoksulluk ve Kadınlar”, ç. *Yoksulluk, iddet ve nsan Hakları*, (Ed. Y. Özdek), Ankara: TODA E Yayınları, s.119-127
- Bu ra, Ay e** (2008), *Kapitalizm, Yoksulluk ve Türkiye’de Sosyal Politika*, stanbul: leti im Yayınları
- Bu ra, Ay e ve Keyder, Ça lar** (2003), *New Poverty and the Changing Welfare Regime of Turkey*, UNDP, Ankara: Ajans-Türk A. .
- Cawthorne, Alexandra** (2008), “The Straight Facts on Women in Poverty”, 07.07.2009, http://www.americanprogress.org/issues/2008/10/women_poverty.html
- Chant, Sylvia** (2003), “Female Household Headship and the Feminisation of Poverty: Facts, Fictions and Forward Strategies”, <http://www.unesco.org/shs/gender>.
- Cohen, Daniel** (2000), *Dünyanın Zenginli i, Ulusların Fakirli i*, (Çev: D. Hattato lu), stanbul: leti im Yayınları.
- Connell, R. W.** (1998), *Toplumsal Cinsiyet ve ktidar*, (Çev: Cem Soydemir), stanbul: Ayrıntı Yayınları
- Cömertler, Necmiye** (2003), “Yoksulluk ve Kadın” ç. *Yoksulluk-1* (Ed: A. E. Bilgili ve . Altan), stanbul: Deniz Feneri Yayınları, s. 182-197

Çakır, Özlem (2002), Sosyal Dı lanma, Dokuz Eylül Ün v. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Cilt: 4, Sayı: 3, s. 83-104, 10.08.2009,

<http://www.sbe.deu.edu.tr/adergi/2002sayi3PDF/cakir.pdf>

Çi dem, Ahmet (2002), “Yoksulluk ve Dinsellik”, ç. *Yoksulluk Hâlleri*, (Ed. N. Erdo an), stanbul: Demokrasi Kitaplı ı Yayınevi, s. 134-163.

Davis, Mike (2007), *Gecekondu Gezegeni* (Çev: Gürol Koca), stanbul: Metis Yayınları

Dedeo lu, Necati (2004), “Sa lık ve Yoksulluk”, *Toplum ve Hekim Dergisi Ocak - ubat 2004 Cilt 19 Sayı 1 s. 51-53*, 08.09.2009,

http://www.turkhemsirelerderneği.org.tr/uploadimg/pdf/th_saglik_ve_yoksulluk.pdf

Donkor, Martha (2006), "Women and Poverty." *Encyclopedia of World Poverty* Sage Publications, 11 Ekim 2009,

http://www.sage-ereference.com/worldpoverty/Article_n755.html.

DPT (2001), Gelir Da ılımının yile tirilmesi ve Yoksullukla Mücadele (Özel htisas Komisyonu Raporu), Ankara DPT

DPT (2007), Gelir Da ılımı ve Yoksullukla Mücadele (Özel htisas Komisyonu Raporu), Ankara DPT

Drucker, Peter F. (2000), *Yeni Gerçekler*, (Çev: B. Karanakçı), Ankara: Türkiye Bankası Kültür Yayınları

Ecevit, Yıldız (2003) “Toplumsal Cinsiyetle Yoksulluk li kisi Nasıl Kurulabilir? Bu ili ki Nasıl Çalı abilir?” C. Ü. Tıp Fakültesi Dergisi 25 (4), 2003 Özel Eki s. 83-88, 02.07.2008, <http://www.cumhuriyet.edu.tr/edergi/makale/495.pdf>

Ersoy, Melih ve engül, Tarık (2000), *Kentsel Yoksulluk ve Geçinme Stratejileri- Ankara Örne i*, Ankara: ODTÜ Yayınları

Ersoy, Melih ve engül, Tarık (2002), *Kente Göç ve Yoksulluk- Diyarbakır Örne i*, Ankara: ODTÜ Yayınları

Goldberg, G. S. ve Kremen E. (1990), “The Feminization of Poverty: Discovered in America” in *The Feminization of Poverty: Only in America?* (Ed. G. S. Golberg and E. Kremen), New York: Greenwood Pres.

Gül, Hüseyin ve Sallan-Gül, Songül (2008), “Türkiye’de Yoksulluk, Yoksulluk Yardımları ve stihdam”, ç. *Türkiye’de Yoksulluk Çalı maları*, (Derleyen: N. Oktik) zmir: Yakın Kitabevi Yayınları s. 361-396

Güne , Fatime (2002), “Yoksulluk Olgusu ve Kadının Yoksulluk Deneyimi”, 18.10.2008, http://www.sav.org.tr/Almanak_yazilar%5CSen_yok_02_F_Gunes.htm

Ik O. ve Pınarcıo lu M. Melih (2005), *Nöbetle e Yoksulluk: Sultanbeyli Örne i*, 5. Baskı, stanbul: leti im Yayınları

Kalaycıo lu Sibel ve Rittersberger-Tılıç, Helga (2000), *Gündelikçi Kadınlar*, Ankara, Su yayınları

Kernaghan, Charles (2004), “Te hir- Etiketin Arkasındaki Gerçek”, (Çev: A. E. Savran), ç *Küresel Ba kaldırı*, (Ed. N. Welton and L. Wolf), stanbul: Aykırı Yayıncılık, s. 168-171

Kloby, Jerry (2005), *Küreselle menin Sefaleti - E itsizlik, Güç ve Kalkınma*, (Çev: O. Düz), stanbul: Güncel Yayıncılık

Körükmez, Lülüfer (2008), “Kent Yoksullu u ile Mücadelede Kadınların Geli tirdi i Stratejiler”, ç. *Türkiye’de Yoksulluk Çalı maları*, (Derleyen: N. Oktik) zmir: Yakın Kitabevi Yayınları s. 207-244

Kümbeto lu, Belkis (2002), “Afet Sonrası Kadınlar ve Yoksulluk” ç. *Yoksulluk, iddet ve nsan Hakları*, (Ed: Y. Özdek), Ankara: TODA E Yayınları, s.129-142

Leal, Pablo (2006), “Global Poverty and Global Wealth, Two Sides of Same Coin”, 28.05.2008, http://web.chungbuk.ac.kr/~ahnsah/tnboard/read.cgi?board=forum_board&x_number=1159942248

Moghadam, Valentine M. (2005), “The ‘Feminization of Poverty’ and Women’s Human Rights”, 26.07.2009, <http://www.unesco.org/shs/gender>.

Özbudun, Sibel (2002), “Küresel Bir Yoksulluk Kültürü mü?” ç. *Yoksulluk, iddet ve nsan Hakları*, (Ed. Y. Özdek), Ankara: TODA E Yayınları, s.53-69

Özgüç, Nazmiye (1998), *Kadınların Co rafyası*, stanbul: Çantay Kitabevi

Rahnema, Macit (2009), *Sefaletin Yoksullu u Kovdu u Bir Dünya*, (Çev: üle Ünsaldı), Ankara: Özgür Üniversite Yayınları

Sallan-Gül, Songül (2002), “Türkiye’de Yoksulluk ve Yoksullukla Mücadelenin Sosyolojik Boyutları: Göreliden Mutlak Yoksullu a”, ç. *Yoksulluk, iddet ve nsan Hakları*, (Ed. Y. Özdek), Ankara: TODA E Yayınları, s.107-118

Sen, Amartya (2004), *Özgürlükle Kalkınma*, (Çev: Y. Alogan), stanbul: Ayrıntı Yayınları

Slattery, Martin (2007), *Sosyolojide Temel Fikirler* (Hazırlayan: Ümit Tatlıcan ve Gülhan Demiriz), stanbul: Sentez Yayıncılık

ahan, Ça atay (2008), “Yoksulluk Kültürü”, 14.06.2009, http://cagataysahan.blogcu.com/yoksulluk-kulturu_17270251.html

enses, Fikret (2006), *Küresellemenin Öteki Yüzü: Yoksulluk*, 4. baskı, stanbul: leti im Yayınları

Toffler, Alvin ve Toffler, Heidi (2006), *Zenginlik Devrimi* (Çev: Selim Yeniçeri), stanbul: Koridor Yayıncılık

TU K (2008), “2007 Yoksulluk Çalı ması Sonuçları”, Sayı: 192, 15.07.2009, <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=2080>

Turner, Bryan (1997), *E itlik*, (Çev. B. S. ener), Ankara: Dost Kitabevi,

www.haber7.com, “Hiç Bu Kadar Çok Aç İnsan Olmamı tı”, 25.06.2009,
<http://www.haber7.com/haber/20090508/Hic-bu-kadar-cok-ac-insan-olmamisti.php>

www.ntvmsnbc.com, “Medeni Kanun Yenilendi” 24.08.2009,
<http://arsiv.ntvmsnbc.com/news/120480.asp>

Yunus, Muhammed (2003), *Yoksullu un Bulunmadı ı Bir Dünyaya Do ru*, (Çev: G. en), 2. Baskı, stanbul: Do an Kitapçılık

Zengingönül, O ul (2004), *Küreselle me - Yoksulluk, Geli mi lik ve gücü Piyasaları Ekseninde*, Ankara: Adres Yayınları

EK: ANKET FORMU

Adı-Soyadı:.....

1- Ya ınız?

- 1) 18'den küçük 2) 18 – 25 3) 26 – 33 4) 34 – 41 5) 42 – 48 6) 49 – 56
7) 57 – 64 8) 65 ve üzeri

2- Medeni durumunuz?

- 1) Bekâr 2) Evli 3) ikinci evliliği 4) Boşanmış 5) Terk 6) Eşi ölmüştür
7) Kumal evlilik

3- Öğrenim durumunuz?

- 1) Okur-yazar değildir 2) Okur-yazar ama okul mezunu değildir 3) İlkokul mezunu
4) Ortaokul mezunu 5) Lise mezunu 6) Üniversite/yüksekokul mezunu

4- Hanenizde kaç kişi yaşıyor?

- 1) Bir 2) iki 3) Üç 4) Dört 5) Beş 6) Altı 7) Yedi 8) Sekiz 9) Dokuz ve üzeri

5- Evlenmemi kaç çocuğunuz var?

- 1) Çocuk yok 2) Bir 3) iki 4) Üç 5) Dört 6) Beş 7) Yedi ve üzeri

6- Evinizin mülkiyet durumu nedir?

- 1) Kendi malımız 2) Kira 3) Ücretsiz

7- Oturdüğünüz evin türü?

- 1) Apartman dairesi 2) Bodrum kat 3) Gecekondu 4) Müstakil ev

8- Evinizde aşağıdaki problemlerden hangisi var? (*Çok Seçenekli*)

- 1) Hiçbir problem yok 2) Elektrik/su baskı problemi 3) Ev içi tuvaletin olmaması
4) Bulaşmaz mutfakın olmaması 5) Bulaşmaz banyonun olmaması 6) Evin rutubetli olması
7) Çatı, duvar ve pencerelerin problemlili olması

9- Oturulabilir oda sayısı?

- 1) Bir 2) iki 3) Üç 4) Dört ve üzeri

10- Evinizde olmayan ya da yetersiz olan eşyalar nelerdir? (*Çok Seçenekli*)

- 1) Ulaşım aracı 2) Televizyon 3) Buzdolabı 4) Çamaşır makinesi
5) Bulaşık makinesi 6) Ofben - tüplü ocak 7) Elektrikli süpürge 8) Koltuk-kanepe
9) Telefon/cep telefonu 10) Bilgisayar

11- Hanenizin reisiniz kimdir?

- 1) Ben   2) E im   3) Babam/annem   4) Kayınpeder/kayınvalide

12- E inizizin öğrenim durumu?

- 1) Okur-yazar değil   2) Okur-yazar ama okul mezunu değil
3) İlkokul mezunu   4) Ortaokul mezunu
5) Lise mezunu   6) Üniversite/yüksekokul mezunu

13- E inizizin çalışma durumu?

- 1) Çalışmıyor   2) Yevmiyeli–düzensiz çalışan (*in aat i çisi, hamal v.s.*)
3) Mevsimlik yevmiyeli çalışan (*in aat ustası, tarım i çisi*)
4) Mevsimlik kadrolu/muvakkat çalışan   5) Kendi hesabına çalışan (*seyyar satıcı,*)
6) Düzenli-sürekli çalışan

14- Mesleğiniz nedir?

- 1) Ev hanımı (*ücretsiz ev i çisi*)   2) Temizlikçi   3) Tarım i çisi   4) Bakıcı
5) Diki -nakı , dokuma i i   6) A çı   7) portacı
8) ç i (*asgari ücretli ve sigortalı*)   9) Di er (.....)

15- E er çalışmıyorsanız nedeni?

- 1) Çalışmak istemiyorum   2) Aile veya çevre baskısı   3) bulamıyorum
4) Bakmakla yükümlü olduğum kişiler var (*küçük çocuklar, ya lı, hasta v.s.*)
5) Ya lılık veya hastalık   6) Özürlü/sakat   7) Di er (.....)

16- (*Kira Hariç*) Aylık ne kadar parayla geçiniyorsunuz? (*Hane başlamında*)

- 1) 200 TL ve altında   2) 201 - 300 TL   3) 301 - 400 TL   4) 401 - 500 TL
5) 501 - 600 TL   6) 601 - 700 TL   7) 701 - 800 TL   8) 800 TL'den fazla

17- En çok kime veya ne/nereye borcunuz var?

- 1) Borcu yok   2) Elektrik/su/telefon   3) Gıda, yakacak   4) Kira
5) Giyecek, ev e yası   6) Ba -kur – SSK   7) Banka-kredi   8) ahıs
9) Di er (.....)

18- 17 ya ve üzerinde olan kız çocuğunuz çalışmıyorsa nedeni?

- 1) Öğrenci   2) Aile veya çevre baskısı   3) Çalışmak istemiyor   4) bulamıyor
5) Hastalık/özür-sakatlık   6) Di er (.....)

19- 0-5 ya grubunda ölen çocu unuz varsa nedeni?

- 1) Ölen çocuk yok   2) Do um sırasında veya sonrasında   3) Hastalık
4) Kaza   5) Di er (.....)

20- Göç ettiyseniz nereden geldiniz?

- 1) Göç olmadı   2) Elazı kırsalı   3) Ba ka ilden   4) Ba ka il kırsalından

21- Kaç yıldır bu kentte ikamet ediyorsunuz?

- 1) 5 yıldan az   2) 5 - 9 yıl   3) 10 - 14 yıl   4) 15 - 19 yıl
5) 20 - 24 yıl   6) 25 yıl ve üzeri

22- Sa lık durumunuz nasıldır?

- 1) Herhangi bir sa lık sorunun yok   2) Zaman zaman hastalanırım
3) Sık sık hastalanırım   4) Devamlı hastayım (*kronik hastalıklar*)

23- Herhangi bir psikolojik rahatsızlı mız var mı?

- 1) Evet   2) Hayır

24- Sa lık masraflarını ne ile kar ılıyorsunuz?

- 1) SSK   2) Ba -kur   3) Emekli sandı ı   4) Ye il kart   5) Hiçbiri

25- Ne tür bir iddete maruz kaldınız?

- 1) Herhangi bir iddet görmedim *Soru 29'a geç*   2) Duygusal/psikolojik iddet
3) Hem duygusal hem de fiziksel iddet

26- En çok kim/kimlerden iddet gördünüz?

- 1) E imden   2) Çocuklarımdan   3) E imin ailesinden   4) Kendi ailemden
5) Çevremdekilerden   6) Di er (.....)

27- Son altı ay içinde hanenizde kaç defa dayak olayı oldu?

- 1) Hiç olmadı   2) 3'ten az   3) 4 - 6 defa   4) 7 ve üzeri

28- Siyasetle ilgilenme durumunuz?

- 1) Hiç ilgim yok   2) Sadece partileri tanıyorum   3) Sadece siyasetçileri tanıyorum
4) Hem partileri hem de siyasetçileri tanıyorum   5) Bir partiye üyeyim

29- Oy verece iniz partiyi neye göre belirliyorsunuz?

- 1) Kendi görü üme göre   2) E imin veya çocuklarımdan oy verdi i partiye göre
3) Çevremizdekilerin görü üne göre   4) Di er (.....)

30- Dini vecibeleri yerine getirebiliyor musunuz?

- 1) Hayır   2) Ara sıra/kısmen   3) Sürekli

31- Kaç ya ında evlendiniz?

- 1) 18'den küçük   2) 18 – 22   3) 23 – 27   4) 28 – 32   5) 33 – 37
6) 38 ve üzeri

32- E inizle nasıl evlendiniz?

- 1) Tamı arak   2) Görücü usulü ile   3) Zorla (*Kaçırılma*)

33- E inizle akrabalık durumunuz nedir?

- 1) Akrabalık yok   2) Yakın akraba (*kuzen*)   3) Uzaktan akrabalık

34- E inizin ailesiyle birlikte, aynı evde oturdunuz mu?

- 1) Hayır   2) Bir müddet oturduktan sonra ayrıldık
3) Halen beraber oturuyoruz

35- Evlendikten sonra aileniz sizinle ilgilendi mi?

- 1) Hiç ilgilenmediler   2) Ara sıra ilgilendiler   3) Devamlı olarak ilgilendiler

36- E inizle resmi nikâhlı olarak evlenmediyseniz nedeni?

- 1) Ya ın küçük olması   2) Evlendi i erke in ikinci, üçüncü e i konumunda olması
3) Gerek duyulmaması, imam nikâhının yeterli olarak görülmesi
4) Di er (.....)

37- E inizden ayrıldınızsa nedeni nedir?

- 1) Geçimsizlik   2) Yoksulluk   3) Aldatma   4) Kendi hatalarım   5) Çocuk sahibi olamama
6) E imin kötü alı kanlıkları   7) Aile veya çevre baskısı   8) Di er (.....)

38- Yoksulluk probleminiz ne zamandan beri var?

- 1) Do du umdan beri var   2) Evlenmeden önce ba lamı tı   3) Evlendi imden beri
4) Evlendikten daha sonra   5) E imden ayrıldıktan sonra   6) E imi kaybettikten sonra

39- Okula gitmedinizse veya yarıda bıraktınızsa nedeni?

- 1) Maddi imkânsızlık   2) Gitmek istemedim   3) Kız çocu unu okutmama anlayı ı
4) Kırsal bölgede okul bulunmaması   5) Erken evlilik   6) Hastalık/özür-sakatlık

40- Evlenen kız çocu unuz varsa maddi durumu nasıl? (*en büyük kız çocu u için*)

- 1) Kötü-yoksul   2) Orta halli   3) yi

41- Herhangi bir aile planlaması yöntemi uyguladınız mı?

- 1) Evet *Soru 45'e geç* 2) Hayır

42- Aile planlaması yöntemi uygulanmadıysa sebebi nedir?

- 1) Bilmiyorum 2) stemiyorum 3) E im izin vermiyor
4) Günah oldu unu dü ünüyorum 5) Di er (.....)

43- Sıkıntılarınızı en çok kimlerle payla ıyorsunuz?

- 1) Hiç kimseyle 2) E imle 3) Çocuklarımla 4) Akrabalarımla
5) Kom ularıyla 6) Arkada larıyla 7) Kendi ailemle

44- Yoksul oldu unuz için dı landı ınızı hissediyor musunuz?

- 1) Evet 2) Hayır 3) Bilmiyorum

45- Sizce zenginlerin yoksullara bakı açısı nasıldır?

- 1) Umursamazlar 2) Dı layıcılar 3) Ho görülü ve yardımseverler
4) Bilmiyorum

46- Dı arıdan size en çok kimler destek oluyor?

- 1) Hiç kimse 2) Benim ailem 3) E imin ailesi 4) Kom ular
5) Akrabalar 6) Hayırseverler 7) Yardım kurulu ları

47- Sürekli yardım aldı ınız bir kurum/kurulu var mı?

- 1) Evet 2) Hayır

48- Son bir yıl içerisinde yardım kurulu larından ne tür bir yardım aldınız? (*Çok Seçenekli*)

- 1) Herhangi bir yardım alınmadı 2) Gıda 3) Giyecek 4) Yakacak
5) Nakit para 6) Sıcak yemek 7) Kırtasiye 8) Di er (.....)

49- Ailenizde yardım kurulu larına ba vuran kimdir?

- 1) Ba vuru olmadı 2) Ben 3) E im 4) Ailenin di er üyeleri

50- Evde üretim yapıyor musunuz?

- 1) Evet 2) Hayır *Soru 54'e geç*

51- Ne tür bir üretim yapıyorsunuz? (*Çok Seçenekli*)

- 1) Hayvan ürünleri (*süt, yo urt, ya , peynir v.s.*) 2) Tarım ürünleri (*sebze, meyve, tahıl*)
3) Yiyecek maddeleri (*ekmek, salça, konserve*)

52- Bo zamanlarınızda en fazla ne yapıyorsunuz?

1) Hiçbir şey yapmıyorum	2) TV seyrediyorum, müzik dinliyorum
3) El işi yapıyorum	4) Komu, akraba veya arkadaşlarla görüşüyorum
5) Kitap okuyorum	6) Diğer (.....)

53- Hanenizle ilgili ailedeki durumlardan hangileri söz konusudur? (Çok Seçenekli)

1) Resmi nikâh problemi	2) Evde boşanmış kızları var	3) İki aile birlikte yaşıyor
4) Mahkûmiyet/tutuklanma	5) Evi terk eden eşi var	6) Özürlü/sakat var
7) Kronik/yatalak hasta var	8) Madde bağımlısı/alkolik var	

54- Sizce yoksulluğunuzun temel nedeni nedir?

1) İşsizlik	2) Yüksek ücretler/yetersiz gelir	3) Boşanma/terk
4) Vefat/sahipsizlik	5) Yaşlılık	6) Hastalık/özürlü-sakatlık
7) Eşitimsizlik	8) Hükümet politikaları	9) Diğer (.....)

55- Elinize para geçse ne yaparsınız?

1) İhtiyaçlarımızı karşılarım	2) Gelecek için saklarım	3) Ev/arsa/araba alırım
4) Bir işi kumayı düşünürüm	5) Diğer (.....)	

56- Geleceğinizi nasıl görüyorsunuz?

1) Durumumuz daha iyi olacak	2) Bir şey değişmeyecek
3) Daha kötü olacak	4) Bilemiyorum

Gözlem notları:

.....

.....

.....

.....

ÖZGEÇM

1984 yılında Elazı 'da do dum. İlk, orta ve lise ö renimimi Elazı 'da tamamladım. 2006 yılında Fırat Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü'nden mezun oldum. 2007 yılında aynı bölümde yüksek lisansa ba ladım. u an Fırat Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü'nde ara tırma görevlisi olarak çalı ıyorum.